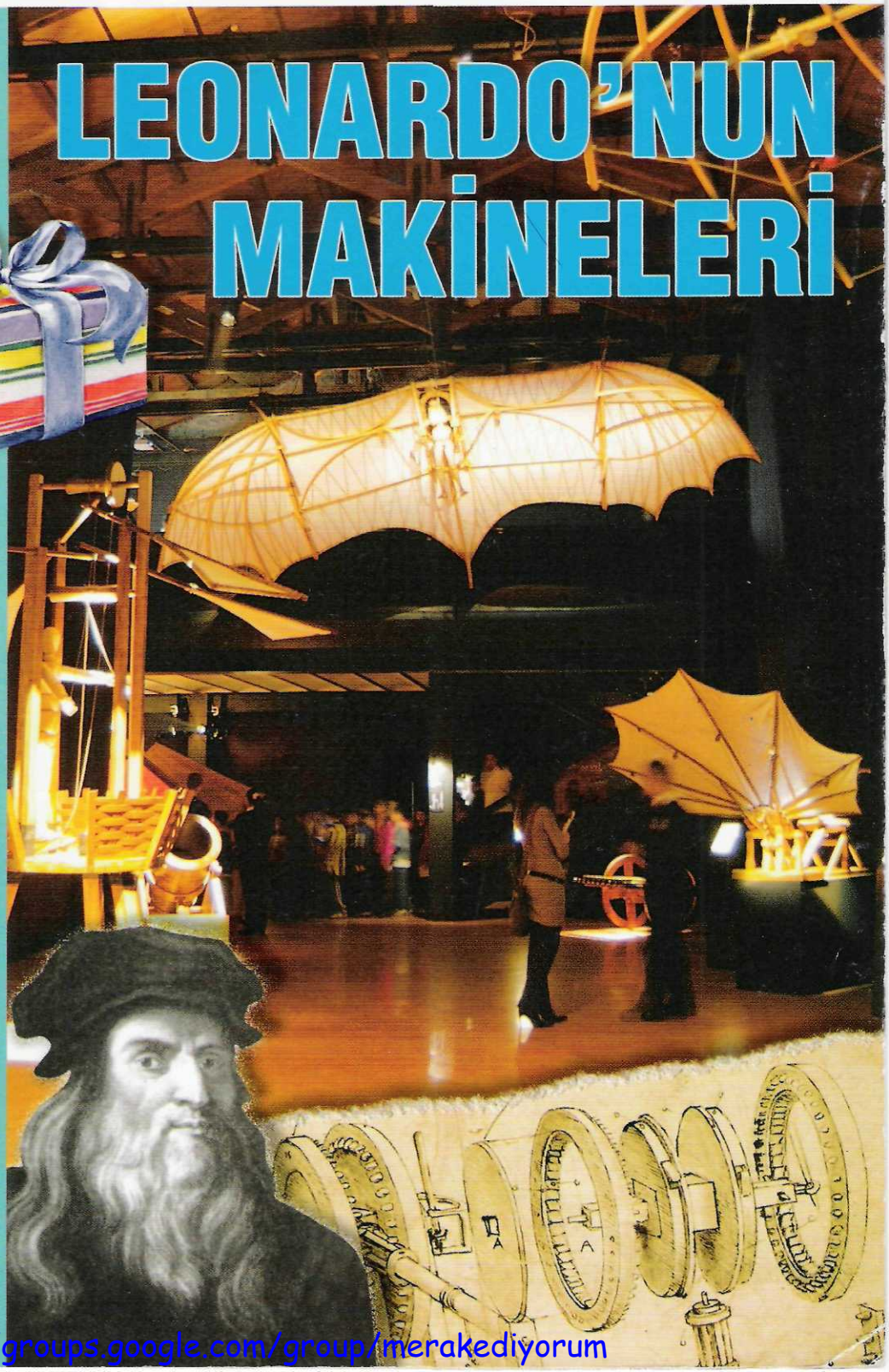
popüler tarih
www.populertarih.com.tr Aralık 2006 Sayı 76 5,00 YTL

Bilge Kağan Hazinesi'nin öyküsü

LEONARDO'NUN MAKİNELERİ

'On Soruda' Tanzimat

Matematikçi Ömer Hayyam

Doğu'dan Batı'ya hediyenin tarihçesi

En 'klasik' hediye: Dolmakalem

Fransa kralı VII. Louis'nin Anadolu yenilgisi

Fotoğraf tarihi: Geçmiş zaman pozları

İngiltere'yi İngiltere yapan Oliver Cromwell

Orhan Koloğlu, 70'lerin Ecevit'ini anlatıyor

212323 06/12
ISSN 1302-6577
DÜNYA
9 771302 657001

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Gerçek Leonardo, sahte da Vinci'ye karşı

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

Dan Brown'ın kitabından uyarlanan 'Da Vinci Şifresi' filmi Türkiye'de 2006'nın Mayıs ayında vizyona girdi. Ama Türkiye'nin gündelik basını, o tarihten bir yıl önce başlamıştı konuyu işlemeye... Ne Sion Tarikatı'nın ilginç kuralları, ne Opus Dei örgütünün 'kirli çamaşırları', ne de Kutsal Kâse'nin öyküsü, aslan Türk basınının elinden kurtulamadı! Gazetelerde diziler yapıldı, televizyon programları düzenlendi; hatta 'konuya bulaşmış' Latin-Katolik kiliselerini gezenler oldu!.. Hazreti İsa'nın Magdalalı Meryem ile ilişkisi de didik didik edildi. Gazetelerdeki dizi yazılar, neredeyse bir 'Hıristiyanlık Tarihi' kürsüsüne dönüştü; "...'Da Vinci Şifresi' kitabı ne diyor?.. Vatikan'ın buna cevabı nedir?.." türünden sütun sütun yazılar kaleme alındı. Ve bir yıldan fazla süren bütün bu patırtı gürültü arasında, film de geldi ülkemize; seyrettik, rahatladık! Daha önce roman da epey okundu zaten... Hatta romanın kurgusu içinde yer alan ve 'tarihî gerçekler' olarak aktarılan olayların hangilerinin doğru, hangilerinin yanlış olduğu konusunda kitaplar kaleme alındı... İyi güzel; 'şov devam etmeli' idi... Ancak bütün bunlar olup biterken, konunun 'baş aktörlerinden' birinin, Leonardo da Vinci'nin adının en düşük seviyede duyuluyor olması bir garip değil miydi?

Nitekim, filmin gösterime girdiği günlerde, sadık bir Popüler Tarih okuru olan bir dostum, bana neden 'Da Vinci Şifresi'ni dergide kapak konusu yapmadığımızı sorduğunda, elbette ki kendisine bazı cevaplar verdim... Ama gerçek yanıtı, şimdi buldum: Popüler Tarih, 'Da Vinci Şifresi' rüzgârının geçmesini beklemek zorundaydı, çünkü bu rüzgâr, Leonardo'nun evrensel dehasını gölgeliyordu!

Rüzgâr geçti; inşallah şimdilerde, İstanbul'da, Hasköy'deki Rahmi M. Koç Müzesi'nde Kasım ayında başlayan ve 31 Aralık gününe kadar sürecek olan; bizim de 'kapak konusu' yaptığımız "Leonardo'nun makineleri" sergisi, geniş bir ilgi görür ve anlaşılır, özümsenir.

Bakın, Leonardo da Vinci'nin biliminsanı ve sanatçı yönünü incelediği kitabı (Matematik ve Mona Lisa, Albatros Yayınevi, 2006, İstanbul) Amerika'da 100 binin üzerinde satan Prof. Bülent Atalay, bu konuda neler söylüyor:

> 'Da Vinci Şifresi' rüzgârı geçti; şimdi sıra, Leonardo'nun sergisinde ve onun bir biliminsanı olarak anlaşılmasında...

"Da Vinci'nin el yazmaları (Leonardo da Vinci'nin makinelerinin planlarını kastediyor) zamanında derli toplu bir halde basılabilmiş ve bilim adamları bu değerli belgelerden yararlanabilmiş olsaydı, 18. Yüzyıl'da, şimdiki teknolojik düzeyimize gelmiş olabilirdik."

Zararın neresinden dönülse, kârdır! Şimdi biz de, hiç olmazsa, Leonardo'nun biliminsanı yönünü öğrenelim.

Nice sayılarda her ay buluşmak dileğiyle. ■

http://groups.google.com/group/merakediyorum

İçindekiler

Aralık 2006

KAPAK

KAPAK FOTOĞRAFI: MİRHAN BİLİR

54 Leonardo sergisi

Rahmi M. Koç Müzesi'ndeki interaktif sergi, insan dehasının doruklarında gezinen Leonardo da Vinci'nin makinelerini önümüze getiriyor. *Nazım Güvenç*

4 Editörden

6 Basında Bu Ay
Vahdettin Engin

8 Geçen Ay
Sebahat Bağbars

14 İnteraktif Kürsü

18 Fransa kralı Anadolu'da
Tarkan Kahya

26 Cromwell'in öyküsü
M. Tanju Akad

32 On Soruda: Tanzimat
Erhan Afyoncu

38 70'li yılların Ecevit'i
Orhan Koloğlu

47 Tarih dedi ki...

48 Teknoloji: Edison'un fonografı
Fatih Toptan

63 İnternet: Leonardo da Vinci
Levent Özgürel

64 Hediye'nin tarihçesi
Güneş Tokcan

70 Kırk Ambar: Dolmakalem
Feza Kürkçüoğlu

74 Dergilerden
Lale Uçan

76 Fotoğraf tarihi: İnsan pozları
Gülderen Bölük

80 Bilim Tarihi: Ömer Hayyam
Fatih Toptan

84 Kitap
Lütfü Tınç

96 Ajanda
Erkan Ildız

102 Televizyon: Belgeseller
Olkan Özyurt

103 Orhan Koloğlu Arşivi

104 Bulmaca
Sedat Yaşayan

106 Ayın Fotoğrafı

ARKEOLOJİ

86 Bilge Kağan Hazinesi

Türk arkeolog ve tarihçiler tarafından 1997'de başlatılan "Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi" çerçevesinde, 2001 yılında, Bilge Kağan Külliyesi'ndeki sunak civarında, yaklaşık 4 bin 500 altın ve gümüş parçadan oluşan eser ortaya çıkarıldı. *Erkan Ildız*

popüler tarih

Yıl: 7 Sayı: 2006/76 Aralık 2006

Kurucusu
NEZİH DEMİRKENT

İmtiyaz Sahibi
DİDEM DEMİRKENT

Genel Yönetmen
OSMAN S. AROLAT

Yazı İşleri Müdürü
LÜTFÜ TINÇ

Haber Merkezi
SEBAHAT BAĞBARS

Görsel Yönetmen
MURAT BEŞİKTAŞ

Reklam Sorumlusu
A. MERAL BAŞAR

Danışma Kurulu
ERHAN AFYONCU • FAHRİ ARAL
YÜCEL DEMİREL • VAHDETTİN ENGİN
ALPAY KABACALI • HAYDAR KAZGAN
ÖMER KOÇ • ORHAN KOLOĞLU
CÜNEYT KORYÜREK • İLBER ORTAYLI
SAMİ ÖNAL • METİN SÖZEN
ESER TUTEL

Bu sayıya fotoğraflarıyla katkıda bulunanlar
GÜLDEREN BÖLÜK • ÖNDER KAYA
ERKAN ILDIZ • MİRHAN BİLİR

Abone ve Dağıtım Müdürü
HÜLYA KOÇ

Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü
NİLAY ŞAHİNOĞLU DOYURAN

Yayın Türü
YAYGIN SÜRELİ
Her ayın başında yayınlanır

DÜNYA Yayıncılık

Ofset Hazırlık ve Baskı
DÜNYA YAYINCILIK A.Ş.
"GLOBUS" DÜNYA BASINEVİ
100. Yıl Mahallesi 34440 Bağcılar - İstanbul
Yazı İşleri: 0.212. 440 22 77 - 78
Santral Tel: 0.212. 440 24 24
Reklam: 0.212. 440 20 42
Abone: 0.212. 440 21 47 - 48 - 49
Fax: 0.212. 440 23 69
e-mail: populer.tarih@dunya.com
Ücretsiz danışma hattı
0.800 219 20 24 • 0.800 219 20 25

Dağıtım
DPP A.Ş.
DÜNYA SÜPER DAĞITIM A.Ş.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ HAZIRLAYAN: VAHDETTİN ENGİN

100 yıl önce

KARAKÖY KÖPRÜSÜ

Karaköy'de yeni bir köprü yapılması amacıyla, Maliye Nezareti ile Avrupa'nın çeşitli fabrikaları arasında sürdürülen görüşmelerde sona yaklaşılmıştır. Alman Machining Buoh fabrikasının bu işi yükleneceği anlaşılmaktadır.

(Le Moniteur Oriental, 6 Aralık 1906)

KASIMPAŞA YANGINI

Dün sabaha karşı, Kasımpaşa'daki bir fırında yangın çıktı. Yangının nasıl çıktığı bilinmiyor. Fırın bekçisi, ateşi görünce, sayıları on beşi bulan diğer çalışanları uyandırmadan kendi gayreti ile söndürmeye çalıştı. Fakat başarılı olamadı. On beş işçiden on ikisi kaçabildi.

(Le Moniteur Oriental, 13 Aralık 1906)

AYDIN VE BURSA'DA SEL

Son günlerde Aydın ve Hüdâvendigar *[altta; Bursa]* vilayetlerinde meydana gelen seller, halkın büyük zarar görmesine yol açmıştı. Sultan II. Abdülhamid Han hazretleri, hemen harekete geçerek mağdur olanlara yardım edilmesi emrini verdi. (...) Aydın vilayetine, 14 bin lira gönderildi.

(Le Moniteur Oriental, 27 Aralık 1906)

75 yıl önce: 1 Aralık 1931

Buhran Vergisi, Meclis'te kabul edildi

Son Posta gazetesinin 1 Aralık 1931 tarihli nüshasında, Meclis'teki 'Buhran Vergisi' tartışmaları yer alıyordu. Dünyadaki 'Büyük Buhran', Türkiye ekonomisine de yansımıştı.

İktisadî buhran yüzünden hükümet yeni tedbirler almak zorunda kaldı. Buna göre, hükümet, çalışanların maaşlarından kesilen vergi oranlarını yükseltme kararı aldı.

Aylık ve ücretlerden kesilerek alınacak olan 'İktisadî Buhran Vergisi' kanunu Meclis'in dünkü toplantısında, uzun münakaşalardan sonra kabul edildi.

Dün tartışmalara neden olan kanunda şu hususlar vardı: 30 liraya kadar maaş ve ücretler vergiden muaftır. 150 liraya kadar olan maaş ve ücretlerin 30 lirası vergiden muaf, üst tarafı yüzde 10 vergiye tâbidir.

Ahmet İhsan Bey

Diğer dilimler ise şöyledir: 151 liradan 350 liraya kadar, maaş ve ücretlerin 30 lirası çıkarılmaksızın, 150'nin tamamından yüzde 10, üst tarafından yüzde 12 kesilecektir.

351 liradan 600 liraya kadar olan maaş ve ücretlerin 150 lirası kezalik 30 lira muafiyete tâbi olmaksızın yüzde

Buhran Vergisi'nin tartışıldığı günlerde bir Meclis oturumu.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Dönemin cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, Ticaret Vekili Celâl (Bayar) Bey ile birlikte.

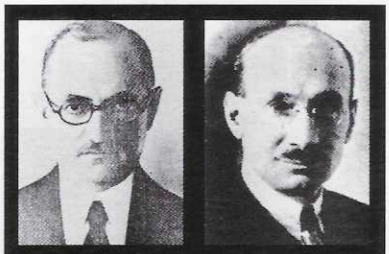
10; 150 liradan 350 liraya kadar olan kısmı yüzde 12; 351'den fazlası yüzde 16 vergiye tâbidir.

600 liradan fazla olan maaş ve ücretlerde yukarıdaki esaslar dahilinde, fazlası için de yüzde 24 vergi alınacaktır. Tarımda çalışan işçilerle, serbest çalışan işçiler, bu vergiden muaf tutulmaktadırlar.

Mazhar Müfit

Yeni buhran vergisinin kabulü, Meclis'te yoğun tartışmaların yaşanmasına sebep oldu. İlk söz alan Rahmi Bey (Sivas) vergi nispetlerine itiraz etti ve nispetlerin adalete daha yakın şekilde tespitinin lâzım geldiğini söyledi. Rahmi Bey bu mütalaasını bir de takrir vermek suretiyle teyit etti.

Buhran Vergisi'nin Meclis'te tartışıldığı günlerde, Maliye Vekili Mustafa Abdülhalik (Renda) Bey *[solda]*, İktisat Vekili ise Mustafa Şeref (Özkan) Bey *[sağda]* idi.

Bundan sonra Refik Şevket Bey (Manisa) söz aldı ve bilhassa şunları söyledi:

"Memurların fedakârlıklarını her zaman sitayişle anmalıyız. Evvelce en ağır yükü kabul eden bu millet, hafif olan bu yükü elbette kabul edecektir. Ancak bundan sonra gelecek kanunlar yalnız fedakârlık esasına istinat etmemelidir."

Sonra Ahmet İhsan Bey söz alarak gelir sahiplerinden de ayrı bir vergi kesilmesi teklifinde bulundu. Buna karşılık Sadettin Rıza Bey (İstanbul), bu verginin serbest meslek erbabına yüklenmemesini, çünkü iktisadî buhranın tacirleri ve diğer serbest meslek erbabını çok müşkül bir mevkie düşürdüğünü söyledi.

Bu arada Mahzar Müfit (Kansu) Bey de söz alarak ihtikâr bahsine (vurgun konusuna) temas etti.

Bu konuşmalar üzerine Maliye Vekili Mustafa Abdülhalik (Renda) kürsüye gelerek, itirazlara cevap verdi ve ezcümle dedi ki:

"Refik Şevket ve Ahmet İhsan Bey'in işaret ettikleri noktalarla ilgili olarak hükümet çalışma yapmaktadır. Bir hafta içerisinde neticeleri Meclis'e arz edeceğim. İhtikâr meselesine gelince; hangi maddede ihtikâr varsa o maddenin yeni kontenjan listesinde fazla miktarda ithaline müsaade edilerek ihtikâr yapan tüccar zarara sokulacak ve ayrıca kanunî takibat yapılacaktır."

Daha bazı itiraz ve münakaşalardan sonra, kanun 215 rey ile kabul edildi.

Üsküdar tramvayları

Üsküdar halk tramvayları bu sene içinde Kadıköy semtine uzatılacaktı. Haber alıyoruz ki, bu sene bu işe başlamak mümkün görünmemektedir. Uzatılma ameliyesi epey gecikecektir. (...) Hattın yapılması için lâzım olan bir kısım ithal malzemeyi temin mümkün olmamaktadır.

(Son Posta, 16 Aralık 1931)

Ağrı Dağı İsyanı

Ağrı Dağı'nda isyancılara son kati darbe indirildikten sonra, fesatçılardan bir kısmı İran'a kaçmaya muvaffak olmuşlardı. Kendilerine fuzulî unvanlar veren bu kişilerden Hoybon fevkâlade askerî murahhası İhsan Nuri *[solda]* kaçtıktan sonra arkadaşlarına ihanet etmiş ve İran güvenlik güçlerine sığınmıştı.

(Son Posta, 4 Aralık 1931)

Fener'den aforoz

Papa Eftim Efendi'nin *[altta]* temsil ettiği Türk Ortodoks Kilisesi ile Fener Başpapazlığı arasında yeni bir ihtilaf mevzuunun çıktığı haber veriliyor. Buna göre, bundan bir süre önce Türk Ortodoks Kilisesi'ne mensup Trantas isimli papaz Balıklı Rum Hastanesi'nde ölmüştür. (....) [Bu arada] Fener Başpapazlığı'nın Trantas'ı aforoz ettiği için, dinî ayin amacıyla kiliseye kabul edilmediği anlaşılmıştır.

(Son Posta, 4 Aralık 1931)

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ HAZIRLAYAN: SEBAHAT BAĞBARS
sebahat.bagbars@dunya.com

Dolmabahçe Sarayı'nda '150. Yıl' sergileri

Sandıklardaki saray yaşamı

Millî Saraylar Daire Başkanlığı, Dolmabahçe Sarayı'nın 150. yıldönümü için düzenlenen sergilere bir yenisini daha ekledi. Osmanlı işleme sanatının 19. Yüzyıl sonu ile 20. Yüzyıl başına tarihlenen en özgün örnekleri, bu sergide...

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, işleme sanatında, nitelikli bir seviye tutturulmuş; geleneklerle beslenen işleme sanatı aynı zamanda bir sosyal çevre ve statü belirleyicisi olmuştur.

Dolmabahçe Sarayı Sanat Galerisi'nde, 15 Aralık 2006'ya kadar görülebilecek olan bir koleksiyon da, geç dönem Osmanlı saray işlemeleriyle ilgili son derece dikkat çekici bir örnek oluşturuyor.

"150 Yılın Sessiz Tanığı / Sandıklarda Saklı Saray Yaşamı" adıyla sergilenen ve Millî Tekstil Koleksiyonu'na ait olan eserler, imparatorluğun son döneminde çarşı ustaları ve Harem'deki cariyeler tarafından yapılmış ya da kız sanayi mekteplerinde dokunmuş işlemelerden oluşuyor.

Sergilenen eserler arasında yer alan kadife veya atlas üzerine metal ya da bükümlü ipliklerle işlenmiş bir bindallı [en sağda]. Bir aksesuar olarak kullanılan şemsiye [sağ üstte]. Çocuklar için yünlü kumaştan dikilmiş bir mintan [sağda].

Bu zengin koleksiyonda; işlemeli bohçalar, şerbet mahramaları, sofra puşideleri, abdest havluları, seccadeler ve Surre Alayı için hazırlanmış Kabe örtüleri de yer alıyor...

Osmanlı padişahlarının kıyafetleri, ölümlerinden sonra, bir gelenek olarak bohçalanır ve Topkapı Sarayı Esvap

http://groups.google.com/group/merakediyorum

TBMM Başkanı Bülent Arınç, açılışını yaptığı "150 Yılın Sessiz Tanığı / Sandıklarda Saklı Saray Yaşamı" adlı sergiyi gezerken.

Çuha üzerine gümüş ve altın kılapdanlı, işlemeli cepken ve kırmızı renkli atlas üzerine sarı metal iplikle işlenmiş şalvar [en solda]. Etek kısmı üç parçadan oluşan bir 'üç etek' [solda]. Feraşet çantası: Surre Alayı tertip edildiğinde, bu çantalarla Mekke-i Mükerreme'deki dostlara para ya da hediye gönderilirdi [solda, ortada].

Dairesi'nde saklanırdı. Böylece bu giysiler günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Ancak kadın kıyafetlerinde böyle bir gelenek olmadığından, günümüze ulaşabilenlerin sayısı oldukça sınırlıdır. Bu nedenle de, sergide en dikkat çeken bölüm, kadın kıyafetlerinin sergilendiği vitrin oldu.

Bu bölümde, kadife ve atlas üzerine metal bükümlü ipliklerle işlenmiş; çoğunlukla kına gecelerinde giyilen bindallı, etek kısmı üç parçadan oluşan üçetek, lacivert çuha üzerine gümüş ve altın klapdan işlemeli cepken, şalvar ve çeşitli entariler sergileniyor.

Bu bölümde ayrıca, son dönem Osmanlı kadınının kıyafetlerini tamamlayan en önemli aksesuarlardan, saçaklı, üstü dantelli, tüylü, çiçekli ve fırfırlı bir şemsiye ve çocuk kıyafetleri de dikkati çekiyor.

Saray yaşamında, şerbet servisi için kullanılan, kenarları işlemeli havlu ve peşkirler de sergide yer alıyor.

Osmanlı dönemi çeyizlerinin vazgeçilmezleri sayılan 'stil puşideleri' ve 'sofra puşideleri' adıyla anılan örtüler de; yuvarlak formlu, altın veya gümüş metal iplikle dival ve sarma işlemeli, pul işiyle hareketlendirilerek ortaya çıkarılmış modelleriyle, serginin parçaları arasında göze batıyorlar.

Bursa ve Selanik işi abdest havluları da, örneğine az rastlanan iki yüzü aynı şekilde işlenmiş modelleriyle sergideler... Seccadelerin yanı sıra, her hac mevsiminde düzenlenen Surre Alayı'nda Kabe'ye gönderilen hediyelerden örnek parçalar da sergideki yerlerini almışlar.

Abu Dabi'de 'Osmanlı Saray Koleksiyonu'

Millî Saraylar Daire Başkanlığı, tekstil koleksiyonunda yer alan eserleri '150. Yıl' etkinlikleri kapsamında, Birleşik Arap Emirlikleri'nin başkenti Abu Dabi'de üç hafta süreliğine sergiledi. Dolmabahçe Sarayı'nın ülke sınırları dışındaki ilk sergisi olan bu etkinlikte, 'Osmanlı Saray Koleksiyonu' adı altında, 65 tablo, saraydan özel seçilen mobilyalar, halılar, seccadeler ve çeşitli porselenler yer alıyordu. Koleksiyonda bulunan II. Mahmud imzalı yemek takımı *[solda]* ve Sultan II. Abdülhamid'in tuğralı telefon *[sağda]*.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Tiyatro

Sahnelerdeki tarih

Amadeus

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Şehir Tiyatroları 18'i yabancı, 26'sı yerli olmak üzere, toplam 44 oyun ile; İstanbul Devlet Tiyatroları ise, yaklaşık 20 oyun ile 2006-2007 sezonunu açtı.

Tarihî içerikli oyunlara ilgi duyanlar için, bu sezon pek çok seçenek var. Güngör Dilmen'in yazdığı Burçin Oraloğlu'nun yönettiği 'Bağdatlı Hatun', Haldun Taner'in yazdığı Yücel Erten'in yönettiği 'Keşanlı Ali Destanı', Matei Visniec'in yazdığı Orhan Alkaya'nın yönettiği 'Savaş ve Kadın', Turgay Nar'ın yazdığı, S. Bora Seçkin'in yönettiği 'Can Ateşinde Kanatlar', Reşat Nuri Güntekin'in yazdığı, Ebgin Gürmen'in yönettiği 'Çalıkuşu', Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yazdığı, Tarık Günersel'in yönettiği 'Kiralık Konak' ve Reşat Nuri Güntekin'in yazdığı, Nedret Denizhan'ın yönettiği 'Yaprak Dökümü' İstanbul Büyük Şehir tiyatroları salonlarında izlenebilir.

İstanbul Devlet Tiyatroları'nda sahnelenen ve tarih meraklılarının da ilgisini çekeceğini düşündüğümüz oyunlar da şunlar: W. Shakespeare'in yazdığı, Murat Karasu'nun yönettiği 'Bahar Noktası', Dostoyevski'nin yazdığı, Özgür Yalım'ın yönettiği 'Yeraltından Notlar', Peter Shaffer'in yazdığı, Can Gürzap'ın yönettiği 'Amadeus' ve N.V. Gogol'un yazdığı, Müge Gürman'ının yönettiği 'Müfettiş'. Ayrıntılı bilgi için: *www.istdt.gov.tr* ve *www.ibb.gov.tr*

Çalıkuşu

Yaprak Dökümü

TCDD Müzesi

Fikriye Hanım'ın eşyaları

Bir zamanlar Çankaya Köşkü'nde oturmasına rağmen hayatı, ölümü hatta mezarı sırlarla dolu olan Fikriye Hanım'ın kişisel eşyaları, yeğeni Hayri Özdinçer tarafından TCDD'ye bağışlandı.

Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım'ın da katıldığı törenle teslim alınan eşyalar, TCDD Müzesi'nde sergilenecek. Bunlar arasında, Atatürk'ün uzak akrabası ve Latife Hanım ile evliliğine kadar, Ata'nın yakınında, Çankaya Köşkü'nde yaşayan Fikriye Hanım'ın yatak örtüsü, udu, Mustafa Kemal'in Şam'dan getirip kendisine hediye ettiği tepsi ile çeşitli fotoğraflar bulunuyor.

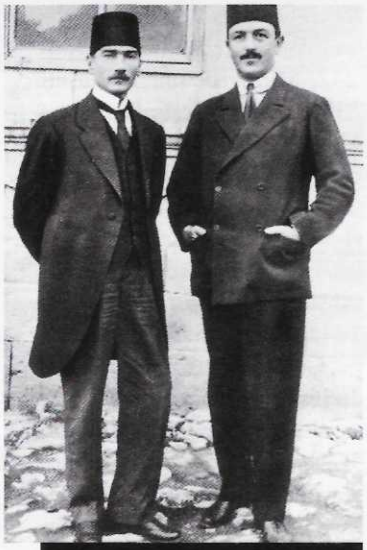

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Türkiye İş Bankası Müzesi'nde

'Cumhuriyet'e Doğru'

Eylül 1919: Mustafa Kemal, Sivas Kongresi sırasında Rauf Bey (Orbay) ile beraber.

Türkiye İş Bankası, kendi müzesini kurmak için hazırlık çalışmalarına başlamış ve müze mekânı olarak da, İstanbul'daki ilk şubesi olan Eminönü Yeni Cami binasını belirlemişti. Bundan 6 ay sonra açılması planlanan İş Bankası Müzesi için, binanın giriş katında düzenlenen bir sergiyle de, ilk adım atıldı.

Atatürk'ün doğumunun 125. yılı nedeniyle düzenlenen sergide, özel koleksiyonlardan derlenerek ilk kez gün ışığına çıkartılan kimi belge ve fotoğraflar var. "Cumhuriyet'e doğru: 1919-1923 / Özgürlük ve Bağımsızlık Yolu" diye adlandırılan sergi, 30 Aralık'a kadar gezilebilecek.

Sergi, Milli Mücadele'nin dört ayrı evresini simgeleyen 4 bölümden oluşuyor. İlk bölüm, Anadolu'ya kayan millî hareket ile Erzurum ve Sivas kongreleri dönemini kapsıyor.

İkinci bölüm, Doğu illerinden Ankara'ya kayan Anadolu direnişini ve Büyük Millet Meclisi'nin açılış dönemini ele alıyor. Üçüncü bölüm ise, Sevr Antlaşması ile ateşlenen çarpışmaları, toprakların savunulmasını, zaferleri ve parça parça kurtarılan Anadolu'nun durumunu, adsız kahramanları konu ediniyor.

Serginin dördüncü bölümünde, kazanılan zaferler sonrasında barışa giden yol, görüşmeler, antlaşmalar, yeni bir devletin kurulmasını resmileştiren Lozan Barış Konferansı olayları inceleniyor.

KISA...KISA

'Yürüyen Köşk' açıldı

Atatürk'ün köşke zarar veren Çınar'ın kesilmemesi için kızaklar üzerinde kaydırttığı ve bu nedenle 'Yürüyen Köşk' diye de anılan Yalova Köşkü, Çalık Grubu tarafından desteklenen ve 1,5 yıl süren restorasyon çalışmaları sonrası ziyarete açıldı. Giriş ücreti 1 YTL.

Sotheby's müzayedesi

Sotheby's firmasının New York'taki müzayede evinde yapılan açık artırmalarda, ünlü ressam Paul Cézanne'ın bir natürmort tablosu, yaklaşık 37 milyon dolara, kimliğini açıklamayan bir alıcı tarafından satın alındı. İtalyan ressam Modigliani'nin *[üstte]* 'Kapıcının Oğlu' adlı tablosu ise, 31,1 milyon dolara alıcı buldu.

Çatalhöyük ücretli oldu

Konya, Çumra'da yer alan ve dünyanın en eski yerleşim birimlerinden biri olan Çatalhöyük'e giriş, paralı hale getirildi. Konya Müze Müdürlüğü'nden yapılan açıklamaya göre, Çatalhöyük'e bu yıl, 20 binden fazla ziyaretçi gezmiş bulunuyor. Çatalhöyük'e giriş için belirlenen fiyat, kişi başına 2 YTL.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Arkeolojik bulgular

Kaya resimleri sergileniyor

Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi, 4-26 Kasım 2006 tarihleri arasında, farklı bir sergiyi meraklılarıyla buluşturdu.

Tam 20 yıldır Latmos Projesi'nin başkanlığını yürüten Dr. Anneliese Peschlow-Bindokat, Berlin ve İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü işbirliği ile hazırlanan sergi, Antik Çağ'da Latmos olarak bilinen Beşparmak Dağları'nda, 1994 yılında yapılan arkeolojik yüzey araştırmaları sırasında ilk defa keşfedilen kaya resimlerinden oluşuyordu.

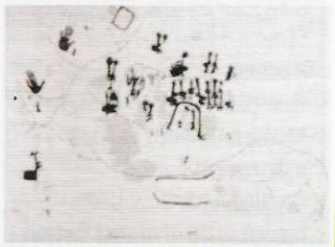

Sergide yer alan resimler ve özellikleri hakkında, Dr. Anneliese Peschlow, gündelik basına şu açıklamayı yaptı:

"Şimdiye kadar 170 tane resim bulduk. Bunların hepsi Tekerlek Dağı'nın çevresindeki yaklaşık 200 km'lik alanda, onu görecek şekilde yoğunlaşmış. Kaya resimleri göl kıyısının hemen yanından başlayıp 930 metre yüksekliğine kadar devam ediyor."

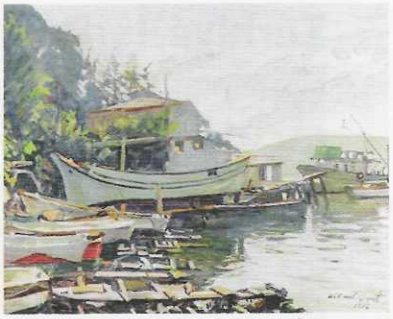
Resimlerinin tek başına duran kayalarda ya da kayarak, başka bir kayanın üzerine düşünlerin alt yüzeylerinde yer aldıklarını belirten Dr. Anneliese Peschlow-Bindokat, resimlerin yapımı için de, düz ve pürüzsüz yüzeyler yerine, özellikle kaya yüzeyinin aşınmış ya da kırık kısımlarının tercih edilmiş olduğunu açıkladı.

Ayrıca kaya resimlerinin genellikle su yakınlarında bulunmasına da dikkat çeken Peschlow-Bindokat, bu durumu, kaya resimleriyle su arasında kurulan bir ilişkiye bağlıyor.

Latmos projesiyle ortaya çıkarılan kayalar ve kayalıklardaki çizimlerin resimleri [sağda].

Müzayede

Türk resminin seçkinleri...

Müzayede sezonu başladı. Kasım ayı boyunca, üç farklı müzayede gerçekleştirildi. Antik A.Ş., 400 tablo ve antika koleksiyon parçasından oluşan '242. Müzayede'sini 12 Kasım 2006'da gerçekleştirdi. Müzayedede, İbrahim Çallı'nın 'Adada Gezinti' adlı yağlıboya tablosu 400 bin YTL, Hikmet Onat'ın "Sarıyer Yenimahalle'de Tekneler" adlı yağlıboya çalışması ise *[üstte]*, 110 bin YTL'den alıcı buldu.

Geçen ayın ikinci müzayedesi ise, 19 Kasım 2006'da Artium Sanat Evi tarafından, "Geleneksel ve Çağdaş Resim, Heykel ve Seramik Sanatı Müzayedesi" başlığı altında düzenlendi. Müzayededede Türk Resim Sanatı'nın erken dönem manzara ressamlarının eserleri, oryantalist sanatçıların yağlıboya çalışmaları ve Çallı Kuşağı temsilcilerine ait tablolar satışa sunuldu. Ayın üçüncü müzayedesi ise, 26 Kasım'da Artı Mezat tarafından "Güzel Gerçeğin İhtişamıdır" adıyla Kadir Has Üniversitesi Müze Lobisi'nde gerçekleştirildi. Müzayededede, Türk ressamlarının seçkin yapıtlarının yanı sıra, oryantalistlerden tablolar ve antika eserler de satışa sunuldu.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

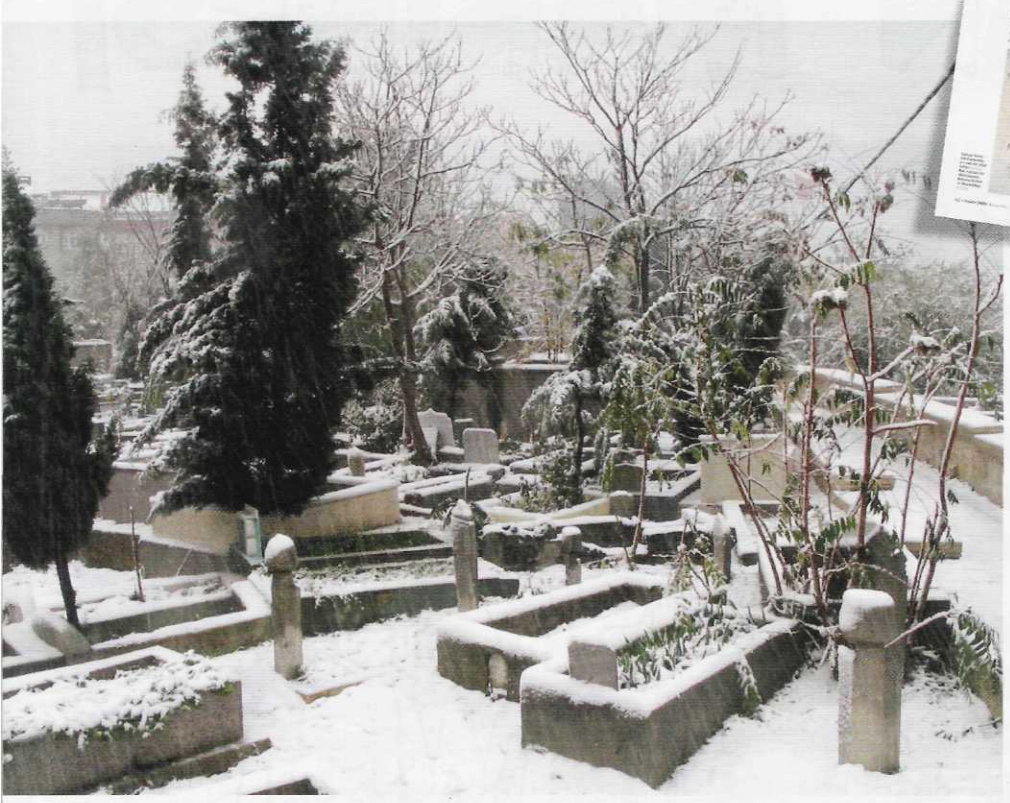
üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-posta adresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışma ve mesajlan inceleyebilir,
üyeliğinizi düzenleyebilirsiniz.

merakediyorum@googlegroups.com

Geçen ay, 'Cellatlar ve Siyaset Çeşmesi' başlıklı yazıda, arkadaşımız Turgay Tuna, bir zamanlar Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusunda yer alan ünlü Siyaset Çeşmesi'nin ve Osmanlı'nın saray cellatlarının öyküsünü aktarmıştı okurlarımıza... Bu ay da, o yazıdan esinlenen bir başka arkadaşımız, Önder Kaya, Eyüp semtinde, 'Karyağdı' mevkiinde yer alan Cellat Mezarlığı'nı araştırdı.

Cellat mezarının da celladı varmış!

Eyüp tepelerindeki Piyer Loti Kahvesi'nin birkaç yüz metre kadar ilerisinde, 'Karyağdı Baba Tekkesi' adını taşıyan Bektaşî dergâhının yakınlarındaki mezarlığı gezerseniz, cellat mezarlığının da celladı olabileceğini anlarsınız!

ÖNDER KAYA

Tarihsel süreç içinde bazı meslek erbabı, uğraştıkları işten dolayı toplumun diğer bireylerinde, bazen öfke, bazen de korkuya neden olmuşlardır.

Osmanlı devletinde idam cezasının infazını yerine getiren cellatlar için her ikisini de söylemek mümkündür.

Bu mesleğin mensupları öldükten sonra dahi, diğer insanlarla karıştırılmamışlar ve Eyüp'te Piyer Loti Kahvesi'nin birkaç yüz metre kadar ilerisinde yer alan Karyağdı Baba Tekkesi yakınlarındaki Cellat Mezarlığı'na gömülmüşlerdir.

Eski devirlerde yerleşimin olmadığı bu yüksek mevkie, inanışa göre, yılın ilk karı düştüğünden, yakınlardaki Bektaşî dergâhına da, 'Karyağdı Baba Tekkesi' adı verilmiştir.

Ancak tekkenin asıl adının, Horasanlı Karyağdı Ali Baba'dan geldiğini de hemen belirtelim...

Tekke, yeniçeri ocağının kaldırılması sırasında yıktırılmış olup, bu kalıntıların yaklaşık 150 metre ilerisinde, Osmanlı cellat ocağı mensuplarının ebedî istirahatgâhı yer alır.

Genelde çingene ya da Hırvat dönmeleri arasından seçilen cellatlar, ülkenin siyasî tarihinde rol alan bazı önemli şahsiyetlerin son anlarında hazır bulunmalarına rağmen, hep gölgede kalmış insanlardır.

Zaten 'Kara Ali' ve 'Hamal Ali' misali bir-

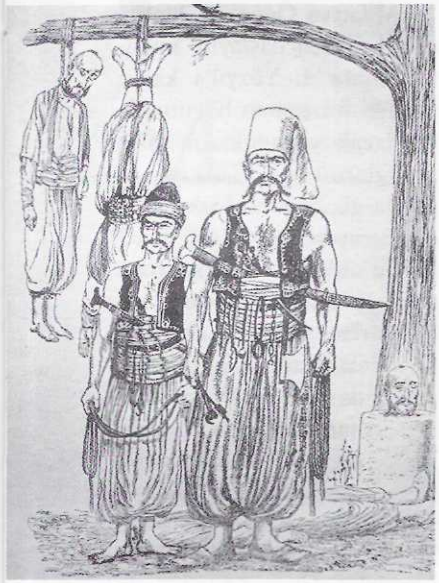

Eyüp Belediye Arşivi'nde yer alan ve muhtemelen 1950'lerin tarihini taşıyan bir fotoğrafta, Karyağdı Baba Tekkesi yakınlarındaki Cellat Mezarlığı [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

FOTOĞRAFLAR: ÖNDER KAYA

kaçının dışında da, gerilerinde, bir isim bile bırakmamışlardır. Osmanlı saray cellatlarının mezarları da, adeta bu sessizliği devam ettirir gibidir...

Belki yaptıkları işin halk nazarında 'uğursuz' kabul edilmesinden, belki isimlerine sövülüp beddua edilmesinden çekindikleri için, belki de mezarlarında kurbanlarının akrabaları tarafından rahat bırakılmama endişesinden, mezar taşları düz blok taşlardan ibaret olup, üzerinde bir yazı ya da nişan bulunmazdı.

Aslında taşların bu özelliği, adeta onların sonlarını da hazırlamıştır. Zira Sultan Abdülmecid zamanında, sarayda cellat bulundurma geleneğine son verilerek ocak dağıtılınca, zaman içinde mezarlık da unutulmaya yüz tutmuştur.

Özellikle 1950'li yıllardan itibaren, bu alana definler yapılmış ve cellatların mezar taşları da bu tarihten itibaren yavaş yavaş yok olmaya başlamıştır.

Bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla, 2004 yılına değin bu alana cenaze gömülmüştür. Yeni mezarlar için gerekli olan alan ise, cellat mezarlarından temin edilmiştir.

Eyüp Belediye Arşivi'nde yer alan fotoğrafla, günümüzdeki mezarlık manzarasının karşılaştırılması, cellat mezarlığının kaderini gayet güzel ortaya serecektir.

Öte yandan, her ne kadar mezarlıkta Osmanlı döneminden kalan az sayıda bazı yazılı ve serpuşlu mezar taşı varsa da, bunların çoğunun başka yerlerden getirilerek alana yerleştirildiklerini sanıyorum.

Zira çoğu taşın mezar kısmı yok. Eyüp semtinin Eyüp el-Ensari nedeniyle taşıdığı önem, bu semte gömülme arzusunu kuvvetlendiriyor ve bu da tarihî mezarlıklarımızın ne yazık ki sonunu getiriyor.

Bazılarımızın, ortak mirasımızın yok olması pahasına 'ahiret saadeti'nin elde edilemeyeceğini anlaması için, bakalım daha kaç tarihî mezarlık alanının ortadan kalkması gerekecek!..

Cellat mezarlığı hakkında Reşad Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi'nde henüz günümüzdeki tahribatı yaşamamış mezar taşları hakkında, ilginç bilgiler verir.

Koçu'ya göre, mezar taşlarının yerden yüksekliği 1.70-1.90 santim arasında değişmektedir.

Bugün ise, geride kalan mezar taşlarının en büyüğü 1.80 santim yüksekliğindedir. Bunun dışında, aynı alanda, Gülay Bozkurt adını taşıyan mezarın bulunduğu yerin ön ve arka kısmında, sağlam olarak ayakta kalmış üç mezar taşının uzunlukları, yaklaşık bir metre kadardır.

Alandaki mezar taşlarının toplam sayısı bir düzineden fazladır. Fakat bunların çoğu ya kırık olduğundan ya da yatay hale gelip üzerleri toprak ve otla kaplandığından, dikkatli bakılmadığı takdirde, görünmez bir haldedir.

Cellatların mezar taşlarının başına gelen en acı olay ise, çevre inşaatlarda kolon olarak kullanılmaları olsa gerek!

Gerçi Ayaspaşa Mezarlığı'ndaki taşların bir kısmının Gümüşsuyu Caddesi üzerinde yer alan bazı apartmanların temelinde kullanıldıklarını biliyorduk. Ama şimdi, cellat mezarlığının da celladı olduğunu kayda geçirmiş olduk! ■

Karyağdı Mevkii'ndeki Cellat Mezarlığı'nın 2006 Kasım'ında, İstanbul'a ilk karın yağdığı günkü görüntüleri [solda ve sol sayfada]. Cellat Kara Ali ve yamağı Hamal Ali, kurbanlarının önünde [solda, ortada].

Cellatların yazısız mezar taşlarından biri [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Açık Radyo'daki arkeoloji programı ile

Radyo yayıncılığında bir 'ilk'e imza...

Arkeolog Nermin Bayçın'ın Açık Radyo'da başlattığı 'Milattan Önce, Milattan Sonra' adlı haftalık program, yazının icadına kadar uzanan dönemleri kapsıyor.

Popüler Tarih dergisi, Ağustos 2004 tarihli sayısında, Irak'ta yaşanan kültürel miras talanını gözler önüne seren uluslararası bir sempozyuma [üstte], Nermin Bayçın'ın [sağda] imzasıyla geniş yer vermişti.

Açık Radyo'nun Kasım 2006'da başlayan yeni yayın döneminde, Popüler Tarih okurlarını da yakından ilgilendirecek yepyeni bir program yer alıyor:

'Milattan Önce, Milattan Sonra' adını taşıyan ve arkeolog Nermin Bayçın tarafından hazırlanıp sunulan bu program, arkeolojinin seyir defterinde, geçmişten günümüze yapılan yolculukları içeriyor.

Çarşamba günleri 10.30'da yayınlanan program, genel çerçevede arkeoloji dünyası, kazılar ve yeni keşiflerle birlikte, insanoğlunun binlerce yıla dayanan düşünsel ve yaratımsal sürecine de ışık tutuyor.

—"Açık Radyo." 94.9

Yayın süresince, mitoloji, tarih, sanat, edebiyat, mimarlık, yönetim sistemleri, siyaset, ekonomi, felsefe, hukuk, din ve inanç gibi pek çok alana açılım veren arkeolojinin 'kazı tutanaklarında', yerel ve evrensel ortak mirasın da izi sürülmeye çalışılacak.

Alanında uzman öğretim üyeleri ve araştırmacıların da konuk edildiği program, tarihöncesinden klasik çağların sonuna kadar uzanan, yazılı ve yazısız zamanları kapsıyor.

Milattan Önce, on binlerce yıl öteden başlayıp, milattan sonra 4. Yüzyıl'a kadar uzanan bu zaman boyutunda yapılacak yolculukların çıkış noktalarını ise, Türkiye ve dünya gündemindeki konular oluşturuyor.

Bu anlamda Nermin Bayçın'ın programı, modern zamanlarla, tarihsel çağların katmanları arasındaki kesişmeleri de içeriyor. Programda amaçlanan da, günümüz insanını, geçmişin birikimiyle, uzantılarıyla buluşturmak.

'Milattan Önce, Milattan Sonra', aynı zamanda Türkiye'deki radyo yayıncılığında da bir 'ilk'e imza atıyor: Radyolarda bir başka arkeoloji programı yok...

Programı hazırlayan ve sunan arkeolog Nermin Bayçın, İstanbul Üniversitesi, Klasik Arkeoloji Bölümü mezunu. Gazetecilik deneyimi de olan Bayçın, uzun yıllardan bu yana arkeoloji alanında çeşitli dergi ve gazetelere haber ve yazılar kaleme alıyor.

Bayçın, 24-26 Haziran 2004 tarihleri arasında İstanbul'da yapılan 'Geçmişimiz İçin Bir Gelecek' başlıklı uluslararası sempozyumu Popüler Tarih için izlemiş ve derginin Ağustos 2004 tarihli sayısında konuyu, "Irak'ta yağma" başlığı altında, geniş bir biçimde işlemişti. ■

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-posta adresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışma ve mesajlan inceleyebilir,
üyeliğinizi düzenleyebilirsiniz.

merakediyorum@googlegroups.com

Fransa kralı VII. Louis'nin Anadolu yenilgisi

Yolu Antalya'dan geçen Haçlı kralı

Yeni bir Haçlı seferi düzenleme girişiminin başını çeken Fransa kralı VII. Louis'nin Haçlı kuvvetlerini, Selçuklu Türklerinden çok, hatalı askerî kararlar, açlık ve salgın hastalık telef edecekti. VII. Louis'nin büyük bir bozgunla noktalanan serüveninin merkezi de, Antalya kenti olacaktı...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

TARKAN KAHYA

Haçlı Seferleri döneminde, Doğu'ya 1096-1291 yılları arasında, dokuz büyük sefer düzenlenir. Bunlardan yalnızca birinde, 1097'deki 1. Haçlı Seferi sırasında, Haçlı orduları, Anadolu'yu çapraz kesen yolu geçerek güneye inmeyi başarır.

2. Haçlı Seferi orduları 1147-48'de Türkiye Selçuklularının topraklarından geçmeye niyetlenmişlerse de, o dönemde Bizans'a ait olan Ege Bölgesi'nden geçerek Antalya'ya ulaşabilmişlerdir.

2. Haçlı Seferi, dinî bir hareket olmaktan çok, önceki seferin "şaşalı fakat sendeleyen" sonuçlarını korumayı güden bir askerî seferdir. Şüphesiz Batı uluslarını coşturmak için, yine dine başvurmak gerekmişti ve katılanların çoğu, seferin sadece 'kâfir' ile boğuşmak olduğuna, yürekten inanmıştı.

Müslümanların Mezopotamya'da tutunmalarını önlemek için, Urfa Hıristiyan Prensliği'ni ellerinden geri almak gerekiyordu.

1. Haçlı Seferi sonucunda Doğu'da birdenbire ortaya çıkan bu Latin devletleri yapaydı.

Bu devletler birbirleriyle birleşerek, Bizans ile koalisyon yaparak ve İslâmiyet'e karşı Hıristiyanlığın ortak cephesini kurarak varlıklarını sürdürebilirler.

Şaşılacak derecede anlayışsız olan bu büyük maceracılar, kendilerini kurtarabilecek tavizleri birbirlerine sunacak yeteneğe bile sahip değillerdi.

Romalı Katolik gururları,

Ortodoks Bizans İmparatorluğu'na boyun eğmelerini de önlüyordu. Müslümanlar, onların çekişmelerinden ve kavgalarından faydalanma fırsatını kaçırmadılar...

Ve 24 Aralık 1144'te, tam 50 yıl Haçlı hâkimiyeti altında kalan Urfa, Türkler tarafından yeniden fethedilir. Bu prensliğin düşmesi, Müslümanlardan öç alma düşüncesini besler ve hem Latin prenslerini hem de bütün Hıristiyan dünyayı tasalandırır...

İşte tam da o dönemde, 1145 sonlarında, 'Doğu'dan yani Antakya, Kudüs ve Trablus'tan gelen 'acil yardım' talepleri üzerine, Papa III. Eugenius yeni bir Haçlı seferi çağrısı yapar...

31 Mart 1146'da Vézelay'de, Aziz Bernard de Clairvaux'nun ateşli konuşması, büyük bir halk kitlesinin sefere katılmasını sağlar. Clairvaux'lu Bernard'ın konuşmaları 'dayanılmaz' ve ünü de 'muazzam'dır.

Aziz Bernard 'Hıristiyan ruhlara' gereken unutkanlığı ve körü körüne uysallığı aşılamasını bilmiş ve insanların gönlünde, bir düşünce uğruna ölmek iradesini yaratan, sade ihtirasları heyecana getirmiştir.

Aziz Bernard kendi kışkırttığı ortak çılgınlığa katılıp, elbiselerini yırtarak parçalarını dağıtır. Bu kumaş parçala-

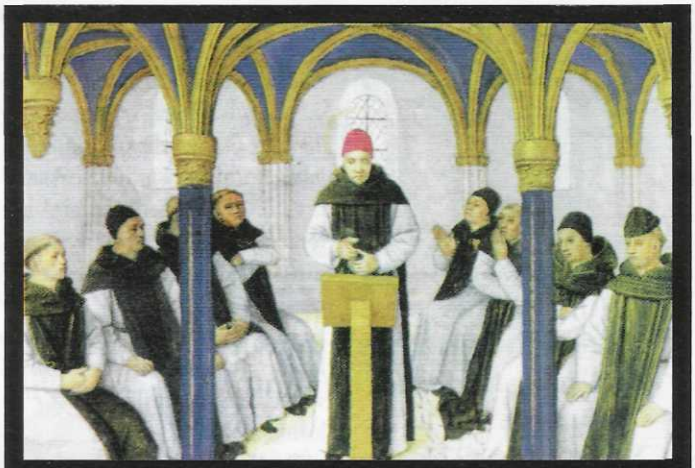

VII. Louis, Haçlı yemini ediyor [sol sayfada]. Bizans imparatoru I. Manuel Komnenos [solda] ve imparator adına darp edilmiş sikke [sol altta]. Papa III. Eugenius [altta]. Bir 15. Yüzyıl minyatüründe Haçlılar ve Selçuklu Türkleri [altta].

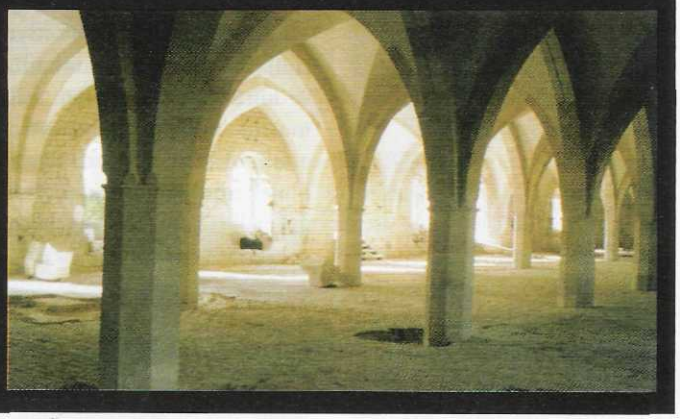
http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Seferin ruhunu ateşleyen başrahip

Citeaux Manastırı baş papazı Bernard *[üstte]* 31 Mart 1146'da Vézelay'de, ateşli bir konuşmayla, İkinci Haçlı Seferi'nin işaretini verir: Daha sonraları, azizlik mertebesine çıkarılacak olan bu ateşli hatip ve din adamı henüz 25 yaşında iken Clairvaux Manastırı *[altta]* başrahibi idi.

rı, 2. Haçlı Seferi'nin kutsal işareti haline gelir... Citeaux Manastırı baş papazı Bernard, Fransa kralı VII. Louis'yi de etkiler.

Kral, yeni bir Haçlı seferi düzenleme teşebbüsünü üzerine alır ve Alman kralı III. Konrad da bu sefere katılır. İki kolordu İstanbul'a doğru yürüyüşe koyulurlar.

Yola koyulan bu 2. Haçlı Seferi, Bizans imparatoru I. Manuel Komnenos'un uykularını kaçırır. Manuel, Doğu'da yeni kurulmuş olan Latin prensliklerini Bizans egemenliği altında hizaya sokmak ister.

Manuel, Müslümanlara karşı mücadeleye önderlik tekelinin Bizans'ta olduğunu düşünür. Haçlı Seferleri ona, Bizans'ın yetkilerine bir müdahale olarak görünür.

Bizans'ın bu sefere katılması şüphesiz ki mümkündür; fakat katılırsa ikinci sırada yer alacak ve prestijini feda etmiş olacaktır.

İşte bu prestiji korumak için, gerçekte pek zayıf bir yardım karşılığında, İmparatorluk, Latin prenslerinden 'bir bağımlılık yemini' ister... Manuel bu yeminin değeri üzerinde pek fazla hayale kapılmamıştır; bu yemin talebi, durumu kurtarmaya yönelik bir çabadır.

Çünkü, Bizans çok büyük bir sorunla daha karşı karşıyadır. III. Konrad'ın da sefere katılışı, Bizans'ı oldukça zorlayacaktır: Konrad'ın şahsında Bizans, Sicilya kralı Roger'ın ihtirasını gemlemek için güvendiği bir müttefikten yoksun kalmaktadır.

Aziz Bernard'ın Haçlı çağrısını yaptığı Vézelay'deki (Fransa, Yonne bölgesi) manastır [sağ üstte]. Kudüs Kralı III. Baudouin ile Fransız ve Alman kralları, 24 Haziran 1148'de Akka'da bir toplantı yaparlar ve Haçlı Seferi'nin kaderini tartışırlar [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Sadece bu gelişme bile, Bizans siyaseti için 'bir felakettir' ve bu birliklerin Anadolu'ya gelişinin ortaya koyduğu istila ve yağma tehlikesine karşı, Bizans'ın hazırlıklı bulunması gerekmektedir.

İşte bu şartlarda, imparator İstanbul'un savunma düzenini hızla sağlamlaştırır ve Haçlıların en kısa sürede Anadolu'ya geçirilmesi için, elinden geleni yapar. Önden gelen ve 10 Eylül 1147'de İstanbul'a ulaşan III. Konrad, Manuel'in ısrarlı taleplerinden ziyade, Fransızların İstanbul'a yaklaşması sebebiyle Anadolu yakasına geçer.

Alman ordusu Kadıköy'deki ordugâhından ayrıldıktan sonra, İzmit Körfezi boyunca yürüyüşe geçer. Konrad, İmparator I. Manuel Komnenos'un Bizans topraklarından geçen yolu takip etmesi tavsiyesine kulak asmaz ve Türklere karşı birlikte savaşa girme teklifini de geri çevirir.

İzmit'i geçip İznik'te ordusunu ikiye ayırır. Ordunun savaşçı olmayan unsurunu birçok asilzade ile beraber, Denizli üzerinden Antalya'ya gönderir. Sahil yoluyla güneye doğru ilerleyen bu grubun büyük bir kısmı, Denizli yakınlarında Türkler tarafından yok edilir.

Fransız ve Alman ordularının güzergâhı

Fransız ve Alman Haçlı ordularının, Bizans İmparatorluğu ile Anadolu Selçuklu Devleti'nin topraklarından geçişi ve Güney Akdeniz kıyılarında varışları, hiçbir askerî başarının elde edilemediği maceracı bir girişim olarak kalacaktı (1147-48).

Konrad ise, ordusunun ana kuvvetleriyle birlikte, Bizans kumandanı Stephanos'un rehberliğinde, İznik'ten Eskişehir yönünde harekete geçer.

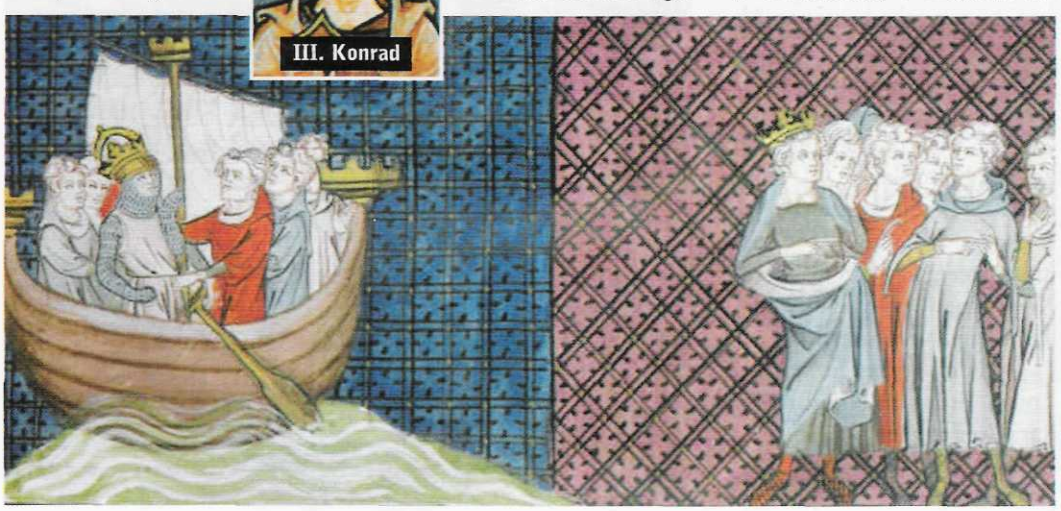

Türkiye Selçukluları sultanı I. Mesud, Alman Haçlı ordusunu burada ağır bir yenilgiye uğratır ve bu ordunun Anadolu'yu geçme teşebbüsü sonuçsuz kalır.

Alman ordusunun yok edilişinin, Bizans imparatoru ile Türkler arasında, daha önce yapılmış gizli görüşmelerle mi hazırlanmış olduğunu düşünmek, yerinde midir, bilinmez... İspatlaması zor...

Arkadan gelen Fransa kralı VII. Louis'nin ve onun Haçlı ordusunun, 4 Ekim'de İs-

III. Konrad

Kendi adına darp edilmiş bir sikkede VII. Louis'nin (1137-1180) görüntüsü [üstte]. Alman kralı III. Konrad'ı gemide ve Fransa kralı VII. Louis'yi karada görüntüleyen bir 15. Yüzyıl minyatürü [solda].

IŞIN DEMİRKENT'İN 'HAÇLI SEFERLERİ' KİTABINDAN ALINMIŞTIR.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Louis eşini İngiltere'ye kaptıracaktı

Fransa Kralı VII. Louis, Akitanyalı güzel Eleanore ile evlenmişti *[solda]*. Eleanore, daha sonra eşinden boşanıp II. Henry ile evlenecek ve İngiltere kraliçesi olacaktı. Saint-Denis Manastırı'nda yetiştirilmiş olan VII. Louis, II. Henry gibi savaşçı değil, ruhanî bir karaktere sahipti.

tanbul'a varmasıyla, Bizans için durum vahimleşir. Çünkü Konrad ile ordusunun Doğu'ya hareketinden faydalanan Sicilya kralı, Korfu Adası'nı zapt eder ve Yunanistan'a bir donanma gönderir.

Louis'nin, İstanbul'u ele geçirmeye kalkışmasından korkan I. Manuel onu bir an önce Anadolu'ya geçirebilmek için, büyük çaba harcar ve Almanların, Türklere karşı büyük bir zafer kazanmış oldukları söylentisini yayar.

Hile başarılı olur. İnandığı zaferin bütün kârını III. Konrad'a bırakmak istemeyen VII. Louis, Anadolu'ya geçer; ama gerçeği geç öğrenir. İzmit Körfezi'ni dolaşır, İznik'e ulaşır; ordugâhını kurar.

İznik'te Konrad'la buluşan Louis, orduları birleştirmeye karar verir. Ulubat'ta iki ordu birlikte yürüyüşe geçer. Kıyı yolundan güneye inmeye karar veren Louis, Edremit'e varır ve dolambaçlı sahil yolu üzerinden Bergama'yı ve İzmir'i geçip Efes'e gelir. Alman kralı, Manuel'in daveti üzerine, Efes'ten İstanbul'a geri döner ve ilkbaharda, bir Bizans filosuyla Filistin'e doğru denize açılır...

Yeri gelmişken, belirtmekte fayda var; imparator I. Manuel I. Komnenos'un lakabı 'Latinsever'dir ve o aslında, III. Konrad'ın da akrabasıdır!

Fransızlar, Menderes Vadisi boyunca ilerleyerek Denizli'ye ulaşmak üzere yürüyüşe geçerler. 1 Ocak 1148'de Pisidia Antiokheia'sı yakınında, Türklerle savaşarak Menderes Nehri'ni geçen Haçlılar, Denizli'ye varırlar.

Denizli'den sonra Honaz Dağı'ndaki Kazıkbeli Geçidi'ni aşarken, Fransızlar, Türkler tarafından mağlup edilirler (7 Ocak 1148).

Kral bu savaş esnasında yaklaşık 40 kişi olan maiyetini kaybeder, kendisi ağaç köklerine tutunarak bir kayalığa tırmanmış ve canını zor kurtarmıştır. Türkler onu tanımadıkları için, ayrıca süpriz bir saldırıdan çekindiklerinden, gece karanlığı basarken, oradan ayrılırlar.

8 Ocak'ta kral Louis ordusuyla birlikte tekrar yola koyulur. Antalya'ya ulaşabilmeleri için, daha önlerinde 12 günlük zorlu bir yürüyüş vardır. Yeterli yiyecek yoktur ve Türkler şimdi daha da cüret-

Bizans'ın azılı düşmanlarından Sicilya kralı Roger, Papa'nın huzurunda [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

kâr bir şekilde taciz ederek, onları takibe devam etmektedirler.

Louis'nin ordusu yol boyunca bir lokma bile yiyecek temin edemez ve Türkler tarafından yok edilen ürün ve otlaklar yüzünden, atları da ölmeye başlar. Haçlılar da, bu ölen atların ya da yük taşıyamayacak kadar zayıf oldukları için, kendilerinin öldürdükleri atlarının etlerini yiyerek açlıklarını yatıştırırlar.

Fransız Haçlı ordusu, Türklerle yer yer çatışmalara girerek, sonunda bitkin bir vaziyette, 20 Ocak 1148'de Antalya'ya ulaşır.

Dönemin Haçlı tarihçisi Willermus, o günlerin Antalya'sını ve Haçlıların durumunu şöyle anlatır:

"Bugün de yiyecek ve erzak bitti; daha kötüsü kılavuzsuz kaldılar. Yollarını şaşırmış olarak oradan oraya gittiler."

"Sonunda Pamphylia'ya girdik. Zorluk çekmeden sarp dağlık ve alçak vadiler üzerinden, bu memleketin merkezi olan Attalia'ya (Antalya) ulaştılar."

"Attalia deniz kıyısında bulunur ve Bizans İmparatoru'na bağlıdır. Bu bölgenin toprağı bereketlidir. Ancak halkına pek fayda sağlamaz, çünkü düşman her yönden baskın yapabileceği için, halk topraklarını ekmez."

"Buna rağmen kentin başka özellikleri de vardır. Çok berrak bir suya, geniş verimli sebze bahçelerine, deniz yoluyla gelen ürün stoklarına sahip olduğu için, seyahat edenler burada rahatça dinlenip beslenebilirler."

"Şehir düşman bölgesine çok yakın olduğu ve bu cihetten baskınlara karşı kendini savunamadığı için, düşmana vergi vermek zorundadır. Bizimkiler şehrin Grekçe adını bilmedikleri için buraya 'Satalia' derler."

Haçlıları Antalya'da, şehrin Bizans valisi Landluf karşılar ve onlara elinden gelen tüm yardımı yapar. Ama Antalya zengin yiyecek depoları olan büyük bir şehir değildir.

Üstelik kısa bir müddet önce, bölge Türkler tarafından tahrip edilmiştir. Kış için depolanmış olan erzak da artık tükenmek üzeredir. Alman hacılar da, daha önce ahalinin feragat edebileceği bütün yiyecek maddelerini almışlardır.

Bu nedenle yiyecek pek az şey vardır ve fiyatları da çok yüksektir. Kızgınlık ve hayal kırıklığı içinde Fransızlar, bu durumdan Bizanslıları sorumlu tutarlar.

Kral Louis, Antalya'daki asilleri ve piskoposları toplayarak yola devam etme konusunda fikir alışverişinde bulunur.

Haçlılar, Antalyalılardan, Antalya'dan Antakya'ya deniz yoluyla üç günde gidildiğini ve bu yolun daha emniyetli olduğunu öğrenirler. Kara yolu ise, 40 gün sürmektedir.

Vali Landluf'tan kendilerine gemi temin etmesi istenir. Ancak Haçlılar, beş hafta bo-

Fransız Haçlıları, Denizli ile Antalya arasında yenilgiye uğrarlar: M. Michaud'nun 'Histoire des Croisades' adlı yapıtında, VII. Louis'yi bu muharebede görüntüleyen iki gravür [üstte]. Bir 15. Yüzyıl minyatüründe VII. Louis ve maiyeti [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

1148'in Temmuz'unda Fransız ve Alman Haçlılarının Kudüs krallık ordusu ile birlikte giriştiği Dımaşk Kuşatması başarısızlıkla sonuçlanacaktı. Halep hükümdarı Nureddin Mahmud'un Antakya Haçlılarına karşı 1149'da kazandığı zaferi [sağda] ise, VII. Louis Fransa'ya döndüğünde öğrenecekti. Bir 15. Yüzyıl minyatüründe Fransız şövalyeleri [altta].

yunca gemi beklerler. Sonunda, muhtemelen Kilikia ve Lykia'daki Bizanslı yerel gemicilere ait nakliye gemileri geldiği sırada, Türkler, dağlardan inerek Haçlı karargâhına baskın yaparlar.

Fransızlar, yine Bizanslıları suçlar: 'Misafirlerini' savunma konusunda, pek de candan savaşmamışlardır...

Dönemin tarihçilerinden Odo de Deuil, bu bekleyiş sırasında yiyecek fiyatlarının çok yükseldiğini ve buna Bizanslıların neden olduğunu kaydeder...

Gemiler geldiğinde, bunlarla, bütün Haçlıların nakledilmesinin olanaksızlığı da anlaşılır.

Bu sebepten, Louis gemilere, kendi maiyetinin ileri gelenlerini ve sığabildikleri ölçüde şövalyeyi yerleştirerek Süveydiye'ye (Samandağ) doğru yelken açtırır.

19 Mart'ta Süveydiye'ye ulaşılır. Flandre ve Bourbon kontları sorumlu kumandan sıfatıyla Antalya'da kalmışlardır. Kralın denize açıldığı günün ertesinde, Türkler "rüzgâr gibi" ovaya inerek karargâha taarruz ederler.

Haçlılar yeterli sayıda atlıya sahip olmadıklarından, Türkleri geri püskürtemezler. Thierry de Flandre ile Archimbaud de Bourbon da, kralarını örnek alarak, dostları ve diğer şövalyelerle birlikte gemilere binerler.

Geride kalan yayalara ve hacılara da, kara yolundan Suriye'ye gitmeye çalışmalarını emrederler.

Reisleri tarafından terk edilmiş olan bedbaht hacılar ve Haçlılar kendilerini şehirden çıkarmak isteyen Landluf'un hazırlattığı yeni karargâha çıkmayı reddederler.

Çünkü bu karargâhta, Antalya surlarının dışında, Türk okçularına hedef olmaktan korkmaktadırlar. Böylece ölüp gitmektense, Antakya'ya karadan ulaşmaya çalışırlar; bunların çoğu da yolda yok olup gidecektir.

Ölen Haçlıların cesetlerinden yayılan mikroplar, salgın hastalıklara, büyük bir olasılıkla da vebaya yol açar; Haçlıların yanı sıra, Antalya halkından da pek çok kişi ölür.

Odo de Deuil, kendi kralları tarafından kaderlerine terk edilmiş ve dindaşları olan Bizanslı halktan da yardım görememiş olan pek çok Haçlıya, Türklerin yardım ettiğini ve 3 bin kadar Haçlının Türklerin himayesine sığınarak onların saflarına katıldığını üzüntülü bir ifade ile eserinde anlatır.

Ama bu arada, "Türklerin kesinlikle hiç kimseyi Müslüman olmaya zorlamadıklarını" da açıkça belirtir. ■

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-posta adresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışma ve mesajlan inceleyebilir,
üyeliğinizi düzenleyebilirsiniz.

merakediyorum@googlegroups.com

İngiltere'yi İngiltere yapan Oliver Cromwell

Kralcılar, monarşiyi devirdiği için; liberaller de, Parlamento'yu kapattığı için Cromwell'den nefret edeceklerdi. Ama zamanla, muhafazakârlar onu 'anarşiyi durduran lider' radikaller de, 'modern çağın ilk devrimcisi' olarak göreceklerdi.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

M. Tanju Akad

Britanya'yı tarihte ilk kez gerçek anlamda birleştiren ve büyük bir güç haline getiren Oliver Cromwell, bütün yaptıklarına rağmen uzunca bir süre ülkesinde, "nefret edilen" kişiler arasında yer almıştır.

Ama zaman geçtikçe, muhafazakârlar tarafından, 'anarşiyi durduran lider' olarak övülmeye, her türden radikal tarafından da, 'modern çağın ilk devrimcisi' olarak yüceltilmeye başlanır.

Ayrıca zaman içerisinde liberaller de onun politikalarının ateşli savunucusu olurlar. Böylesine farklı kesimler tarafından övülen bir lider, ancak Sezar veya Napolyon ile karşılaştırılabilir.

Sezar, diktatörlüğünden korkan Romalılar tarafından Senato'da öldürülür. Napolyon ise, acemi bir darbeci olarak meclis kürsüsünde ne yapacağını bilmez bir halde bocalayıp dururken, kardeşinin kararlılığıyla durumu kurtarır; onun çağırdığı askerler, milletvekillerini süngüleriyle dürtükleyerek salondan kovalar...

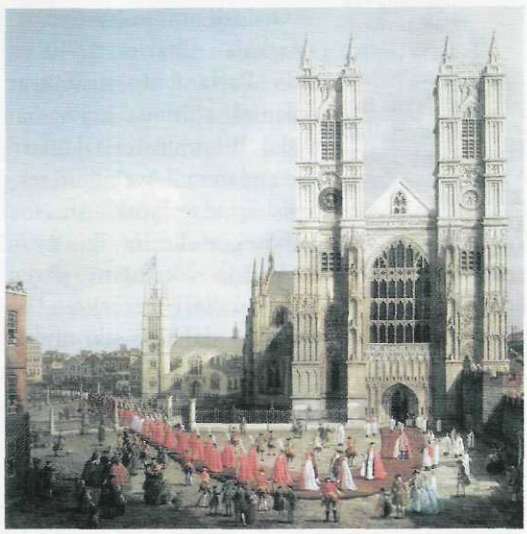

Cromwell daha kararlıdır; bağırıp çağıran milletvekilleri karşısında kılı kıpırdamaz, askerlerini çağırıp onları kapı dışarı ettikten sonra, Westminster'in kapısına kilit astırır...

17. Yüzyıl'ın ilk yarısında İstanbul'da yeniçeriler II. Osman'ı katlederken ve Bağdat'a sefer açılıp da İran ile savaşlar sürerken, Londra'da bambaşka gerilimler yaşanır... Yeni Stuart Hanedanı'nın kralları I. James (1603-1625) ve I. Charles (1625-1649), hükümdarlık güçlerini kullanabilmek için, Parlamento ile boğuşmaktadırlar.

Tıpkı Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda ve Fransız İhtilâli'nde de görüleceği gibi, çatışma, vergi nedeniyle su yüzüne çıkar: Parlamento'nun onayı olmadan yeni vergi getirilemiyordu ve giderek güçlenen burjuvazi, Charles'ın masrafları için vergi yükünün artmasını kabul etmiyordu.

Charles, başdanışmanı Strafford Kontu Thomas Wentworth'un teşvikiyle, 1629 yılında Parlamento'yu kapattı. Ancak önünde iki engel vardı: Bir kere, Parlamento kapalı kaldıkça, yasal olarak vergi salamıyordu. Daha da önemlisi ise, ordunun denetimi tümüyle onun elinde değildi...

Yani 'karşılaştırmalı' olarak düşünürsek; yeniçeriler Sultan Osman'ı boğarken, İngiliz ordusu da Kral Charles'ın kafasını kesebilecekti!..

Charles orduyu denetleyebilmek için Wentworth'u İrlanda'ya gönderdi. Orada, bir isyanı bastırma bahanesiyle yeni bir ordu kurulacaktı. Ancak bu sırada, İskoçlar da İngiliz monarşisine ve Kalvinist düşüncenin aldığı yerel biçim

Londra'da Thames Nehri kıyısındaki Parlamento ve Lordlar Kamarası binası ile Westminster Katedrali'nin bugünkü görüntüsü [en üstte]. Canaletto'nun fırçasından Westminster Katedrali [üstte]. İngiltere Kralı I. Charles [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

19. Yüzyıl çizimi bir illüstrasyonda Oliver Cromwell [sağda].

olan Presbiteryanizmi tanımayan İngiliz Kilisesi'ne karşı ayaklandılar.

Ordusu uzakta olan ve parasız kalan Charles, 1640 yılında Parlamento'yu tekrar toplamak zorunda kaldı. Sarayda, 'Westminster Yılanları' diye anılan milletvekilleri, tekrar işbaşında olacaklardı.

Nitekim kralın iki isyan karşısında sıkıştığını gören milletvekilleri gerçekten de ona karşı daha da sıkı muhalefet yapacaklardı.

1653'e kadar kimse kapatmayı göze alamayacağı için, tarihe 'Uzun Parlamento' olarak geçen bu meclisin ilk icraatlarından biri, kralın has adamı Wentworth için ihanet bahanesiyle idam cezası çıkartmak olacaktı.

Bunu mutlak monarşiyi savunan Başpiskopos Laud izledi. Vergi yetkisini sıkıca eline alan Parlamento, ülkedeki tüm önemli atamalar için de, kendisinden güvenoyu alınması koşulunu getirdi.

Bunlar mutlakiyetin önde olduğu bir çağda İngiltere hükümdarının bile kabul edemeyeceği şeylerdi. Ne var ki kralın muhalefet liderlerini tutuklamak için 400 muhafızıyla birlikte Parlamento'yu bastığı gün, liderler çoktan Londra'ya dağılıp karşı örgütlenmeye geçmişlerdi.

1642 yılının başında kral, Londra'da barınamayarak kuzeye çekildi ve aynı yaz Parlamento'ya savaş ilan etti. İngiltere ve o güne kadar sakin bir hayat süren Oliver Cromwell için, yeni bir dönem bu şekilde başlamış oldu...

Kuzeydeki feodal aristokrasi kralı desteklerken, kapitalizmin daha gelişmiş olduğu güney bölgelerinin burjuvazisi ile, aristokrasinin ticaret çıkarlarıyla bütünleşen kesimi, Parlamento'nun arkasında toplandı.

Ama en önemlisi, donanmanın Parlamento'yu desteklemesiydi ki, bu durum, özellikle kralın Kara Avrupa'sı monarşilerinden yardım almasını engellediği için, önemliydi.

İlk başta profesyonel subayların çoğuna sahip olan kralcılar daha başarılı oldular; ama Cromwell'in eğittiği 'Ironsides' adı verilen son derece disiplinli süvari birlikleri, 1644 yılındaki Marston Moor Muharebesi'nde, kralın ilk kez yenilgiye uğratılmasında

2 Temmuz 1644'teki Marston Moor Muharebesi'nde kralcılar ilk kez yenilgiye uğrarlar [sağ üstte]. 1645'deki Naseby Muharebesi'nin anısını yaşatan dikilitaş [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

büyük rol oynadılar.

Parlamento, yıldızı parlamaya başlayan Cromwell'e giderek artan bir sorumluluk verdi. Bu arada Parlamento'nun oluşturduğu 'Yeni Model Ordu' savaşa ağırlığını koyuyordu. 1645'deki Naseby Muharebesi'nde, kralın bütün topları ve diplomatik yazışmaları, Parlamento güçlerinin eline geçti.

Bu evraklarda, Charles'ın Avrupa monarşilerinden yardım istekleri ve zafere ulaştığı taktirde, bütün asileri nasıl imha edeceği anlatılmaktaydı. Bunlar kralın itibarını daha da azalttı ve 1646 yılında, İngiltere'deki tüm kalelerini yitiren Charles, İskoçya'ya çekildi.

Ne var ki İskoçlar, 1647 yılında kralı Cromwell'e teslim ettiler. Parlamento galip gelmişti; ama İngiltere'de iç savaş daha birçok aşamadan geçecekti...

Her devrimin bir aşamasında, bazı kesimler, devrimin amacına ulaştığını ve artık sona erdirilmesi gerektiğini savunurlar. 1647 yılının İngiltere'sinde bunlar, burjuvazinin daha varlıklı kesimini temsil eden Parlamento'daki Presbiteryenlerdi.

Bu muhafazakâr kesim, kralın ve kilisenin el konulan topraklarından aslan payını almışlardı. Söz konusu dönemde Parlamento'daki muhafazakâr kanada 'Presbiteryenler', radikal kanada da 'Bağımsızlar' denilmekteydi.

Savaş biter bitmez, Presbiteryen çoğunluk ordunun dağıtılmasını istedi. Askerlere ve subaylara İrlanda'ya gitme seçeneği tanınıyordu; bunu kabul etmeyenler, birikmiş maaşlarını bile alamadan ordudan atılacaklardı. Ordunun bunu kabul etmesi olanaksızdı.

Ayrıca beş yıllık savaş sonunda, ellerine hiçbir şey geçmemiş olan küçük mülk sahipleri, John Lilburne liderliğinde 'Levelers' (Eşitlikçiler) adı verilen bir parti oluşturarak toprakların halka dağıtılmasını istediler.

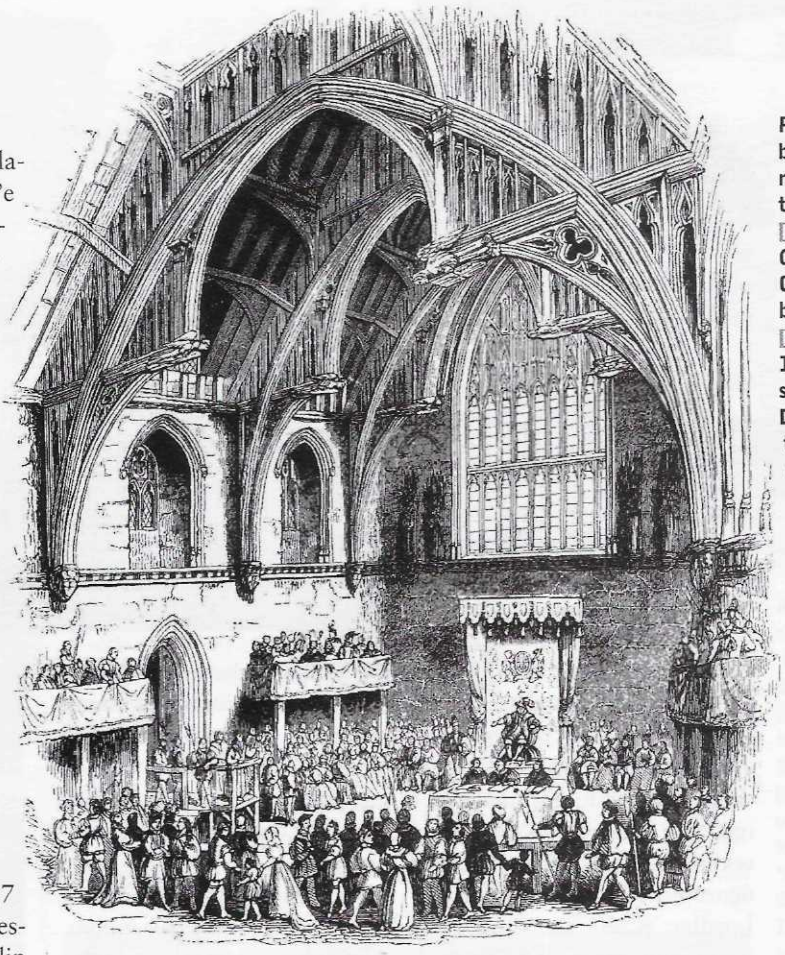
Bu arada, daha yoksulların 'Diggers' adı verilen daha radikal partisi de, siyasî tabloda yer almaktaydı.

Toplumdaki bu karmaşık durum orduya yansıyarak bu kurumda da karışıklığa neden olunca, Cromwell gelişmeleri denetim altına almak için, Genel Ordu Konseyi'ni kurdu ve Londra'yı işgal etti.

Ne var ki, askerler ile subaylar arasındaki bölünme giderek çatışmaya dönüşürken, Kral kaçtı ve İskoç asilzadelerine sığınarak yeni bir ordunun başında, güneye yürümeye başladı.

Ordu bu tehdit karşısında tekrar birleşerek İskoçları yendi ve kral yine esarete dü-

Parlamento binasında milletvekilleri toplantı halinde [solda]. Oliver Cromwell'in bir portresi [sol altta]. 19. Yüzyıl sanatçısı Paul Delaroche'un bir tablosunda 30 Ocak 1649'un canlandırılması: Cromwell, I. Charles'in tabutu başında [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Cromwell'in aile ocağı [sağda] ve bir heykeli [sağ altta]. Cromwell'in Parlamento'yu kapattığı günü, 19 Nisan 1653'ü temsil eden bir görüntü [altta].

şürüldü. Cromwell, askerlerin ve tabii kendisinin istemediği milletvekillerini, yani Presbiteryenleri Parlamento'dan uzaklaştırdı ve olağanüstü bir mahkeme kurarak kralı idama mahkûm ettirdi.

Çünkü bu dönemde, Presbiteryenlerin kral ile bir ittifak yapmaları gündeme gelmekteydi. Buna rağmen karardan sonra paniğe kapılan yargıçlar belgeleri imzalamadan kaçışınca, Cromwell bunları bulduruп getirtti ve ölüm tehdidiyle imzalarını aldı.

Karar ertesi gün infaz edildi. Tarihler 1649'un 30 Ocak gününü gösteriyordu. İdam sonrasında bir şeyler söylemek gereğini hisseden Cromwell, cenazenin başına gelerek, "Ne kadar zalimce bir gereklilik" dedi. Kralın kafası uçurulurken İngiltere, kralı ve Lordlar Kamarası olmayan bir cumhuriyet haline getiriliyordu.

Cromwell 1653'te ülkenin yeni bir anayasa ile yeni bir politik yapıya kavuşturulması için, 13 yıldır seçim yapmayan 'Uzun Parlamento'yu, daha doğrusu bu parlamentodan geri kalanı feshetti ve bir 'Geçici Meclis' oluşturdu. Aynı zamanda ülkenin tek lideri olarak durumunu meşrulaştırmak için, Cumhuriyetin Koruyucusu (Lord Protector) unvanını aldı.

1654'te artık rakibi kalmamıştı; ama genel bir muhalefetle karşı karşıya bulunuyordu. İrlanda ve İskoçya'daki isyanları bastırdı; hem küçük mülk sahiplerinin muhalefetini, hem de kralcıları acımasızca ezdi.

Oluşturduğu püriten diktatörlük, politik olarak herkesi sindirmişti; ama yurttaşlarının, esas olarak da büyük tüccarların çıkarlarını sonuna kadar destekliyordu. Uluslararası planda İngiltere'nin dünya çapındaki ticarî rakibi Hollanda'yı yenmesi, Cromwell'in ülke içerisindeki durumunu güçlendirdi.

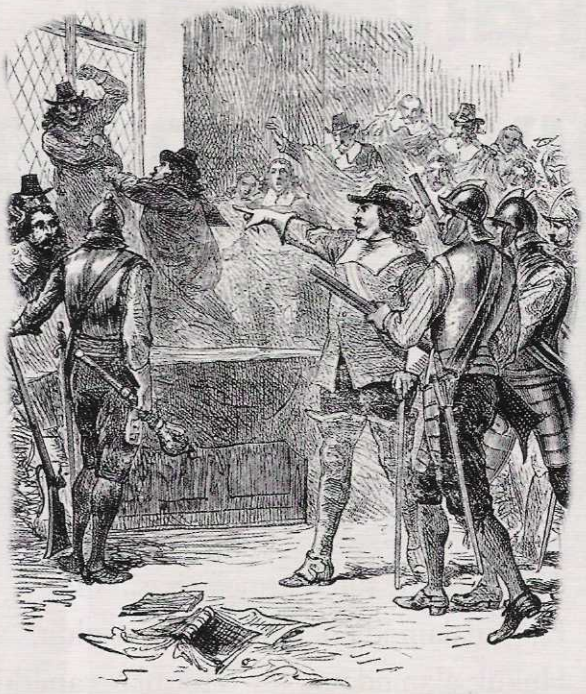
İspanya'dan Karayipler'deki ticaret merkezi Jamaika'yı, Habsburg Hanedanı'ndan da Dünkerk'i aldı.

Bunlar İngiliz burjuvazisinin giderek dünya ticaretinde öne çıkmasını sağlayacak adımlardı. Ne var ki, Cromwell, 1658'de gücünün doruğunda iken ölecekti.

Cromwell'den sonra yerine oğlu Richard Cromwell geçti; ama kısa bir süre sonra, İngiltere'nin yöneticileri yeni

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Parlamento'nun kapısına kilit vurulduğu gün

Cromwell tarafından kralcılardan temizlenmiş olan 'Uzun Parlamento' 13 yıldır seçim yapmamış ve milletvekilleri kendi çıkarları peşinde koşarken, yeni seçim tarihi için iki buçuk yıl sonrasına karar almışlardı. Reformların gecikmesi ve ordunun terhisi için, Parlamento'dan karar çıkması da, püriten askerlerden oluşan orduda huzursuzluk yaratıyordu. Parlamento için savaşmış olan ordu, kirli işlerle ceplerini doldurmaya girişen ve kendilerini 'yeni düşman' olarak gören milletvekillerinden nefret ediyordu. 19 Nisan 1653 günü Cromwell kararını verdi. Bir avuç subayla birlikte Parlamento'ya geldi ve tek başına salona girerek her zamanki yerine oturdu. Mecliste eski milletvekillerinin yerinde kalmalarını ve seçimin sadece boş üyelikler için yapılmasını öngören bir kanun için görüşme yapılıyordu. Bir üye Cromwell'e fikrini sorunca, "Gönlüm kararıyor, kalbim sızlıyor; ama Tanrı'nın da isteği olan bu acı kararı uygulayacağım" dedikten sonra, sakin adımlarla kürsüye yürüdü. Herkes susmuş, bir şeyler olacağını hissetmişti. Cromwell önce sakin sözlerle, sonra giderek kabarıp taşan bir öfkeyle onayı istenen kanunun haksızlığından, sonra milletvekillerinin rezilliklerinden ve onların mecliste kalmak için her şeyi yapmaya hazır olduklarından söz etti. Bazı milletvekilleri kürsüde konuşan Cromwell'in üzerine yürümeye kalkınca, kapı dışında bekleyen askerler bir anda salona doldular. Cromwell her milletvekilinin tek tek dolandırıcılığını, ahlaksızlığını ve batakçılığını yüzüne haykırarak onları kovdu. Sonuçta, yıllardır birlikte olduğu bu adamları çok iyi tanıyordu. Hepsi gidince, sakin bir şekilde dışarı çıkıp kapıyı kilitledi.

bir devrim dalgasından korkuya kapılıp 1660'ta II. Charles'ı tahta çıkardılar.

Cromwell tarafından on yıl kadar geciktirilen Presbiteryen-kralcı ittifakı nihayet başa geçmişti. Daha basit ifadesiyle, büyük mülk sahiplerinin ittifakı küçük mülk sahiplerinin ittifakını yenmişti.

II. Charles'ı II. James takip etti. Bu krallar tekrar mutlakiyet peşinde koşunca, İngiliz burjuvazisi Stuart Hanedanı'nı ebediyen tasfiye ederek yerlerine onların akrabası olan Orange Hanedanı'nı getirdiler. Bu yeni hanedan artık Paramento'nun üstünlüğünü kabul edecek ve bu kurumla çatışmaya girmeyecekti.

Böylece İngiltere, Avrupa'nın ilk burjuva devrimini yapan ülkesi oldu; ama bu aynı zamanda eski düzenle en fazla uzlaşmış olan burjuva devrimiydi. Çoğu yorumcu buna devrim demenin zor olduğunu ifade etmişler ve eski temel kurumlar ile monarşinin varlığını sürdürdüğünü ifade etmişlerse de, sonuçta monarşi, Parlamento'ya boyun eğecek ve bu da tarihe bir 'devrim' olarak geçecekti.

Öte yandan Cromwell, İngiltere'nin İskoçya, İrlanda ve Galler'de yüzyıllardır süre gelen savaşlarına ve buralardaki bağlı yönetimlere son vererek, hepsini Britanya adı altında birleştirmiş ve etkili bir devlet yönetimi oluşturmuştu.

Ayrıca Cromwell, donanmanın modernleşmesi için de büyük bir gayret gösterdi. Güzel sanatları, üretimi ve ticareti destekledi. Böylece bilim ve düşünce alanının önü açılmış oldu. İngiltere'nin 1650'den sonra, 100 yıl içerisinde dünyanın en büyük gücü olmasında Cromwell'in küçümsenmeyecek bir payı vardı. ■

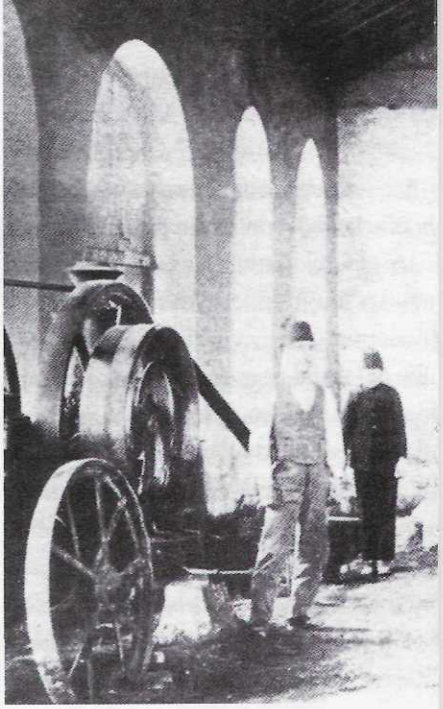
1660'ta tahta çıkartılan II. Charles [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Tanzimat uygulamaları ve tepkiler

ERHAN AFYONCU

1. Tanzimat hangi yöntemle uygulandı?
2. Tanzimat malî alanda neler getirdi?
3. Sanayileşme hamlesi nasıl sonuçlandı?
4. Askerlikte ne tür gelişmeler yaşandı?
5. Eğitim alanında ne tür gelişmeler oldu?
6. Hukuk alanında ne tür reformlar yapıldı?
7. Tanzimat'ın muhalifleri kimlerdi?
8. 'Yeni Osmanlılar' ne istiyorlardı?
9. 'Yeni Osmanlılar' nasıl dağıldılar?
10. Tanzimat başka ne gibi tepkiler aldı?

Tanzimat dönemi reformlarının en büyük yansımaları, Osmanlı ekonomisinde yaşanır. Tanzimat, sanayi ve ticarette büyük değişim ve dönüşümlerin yaşandığı dönem olarak öne çıkar.

1 Tanzimat hangi yöntemle uygulandı?

Tanzimat reformları, Osmanlı topraklarının bütününde, aynı anda yürürlüğe konulmadı. Pek çok düzenleme, önce belirli bir örnek bölgede denendikten sonra, imparatorluğun diğer bölgelerine de yayılmaya çalışıldı.

Bu örnek bölgeler genellikle merkeze yakın veya merkezin denetiminin güçlü olduğu yerlerdi. Mesela, Tanzimat ile benimsenen vergi sistemini uygulamak için, gerekli tahrir çalışmaları Bursa ve Yanya'dan başlatıldı.

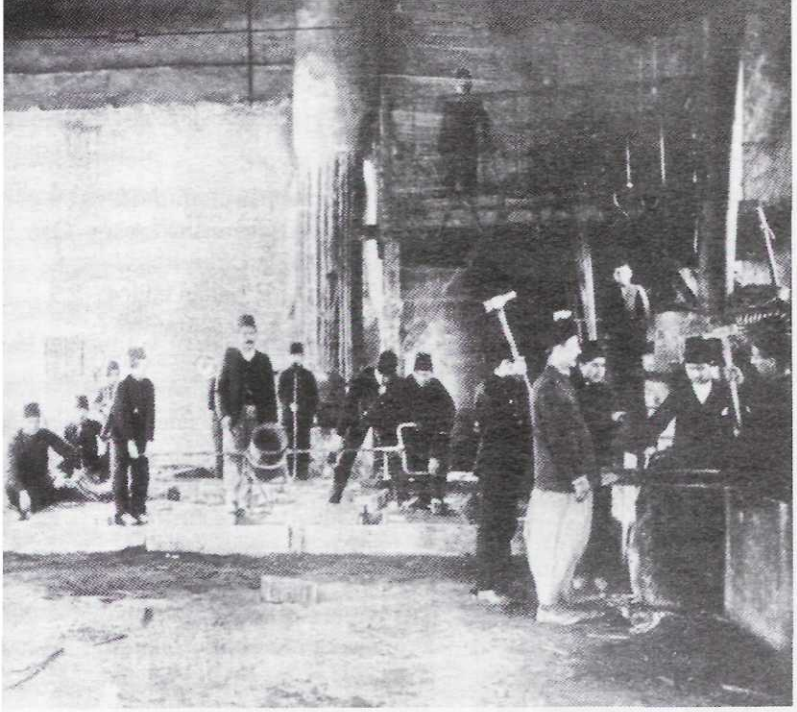
Aşar vergisinin tahsili mükellefiyetinin bizzat köylünün kendi sorumluluğuna bırakılması uygulaması, ilk kez Kırkkilise'de (Kırklareli) denendi.

Uygulamada göze çarpan bir diğer husus da, zamana yayılmış bir ilerleme fikrinin benimsenmesiydi. Eski kurumlar kaldırılmaksızın, bunların hemen yanı başlarında yeni kurumlar oluşturuldu. Böylece eski ile yeni arasında bir kopukluğun yaşanması engelleniyor, toplumsal muhalefetin önüne geçilmek isteniyordu.

Sultan Abdülmecid dönemine ait, yıllık yüzde 6 faizli bin kuruşluk kaime [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Sultanahmet'teki Kılıçhane binasında 1866'da Islah-ı Sanayi Mektebi açılır ve burada demir, ahşap, inşaat işlerinde çalışacak usta ve çıraklar yetiştirilir [solda; okulda bir atölye dersi].

2 Tanzimat malî alanda neler getirdi?

Tanzimat döneminde, iktisadî hayatın her alanında büyük değişim ve dönüşümler yaşanır.

Hatta denilebilir ki, Tanzimat anlayışının en büyük yansımalarından biri, ekonomide yaşanmıştır.

Devletin gelirlerinin önceden tahmini ve yapılacak harcamaların da buna göre planlanması esasına dayalı bütçe düşüncesi, Tanzimatçılar tarafından benimsendi.

1841-42 malî yılında, bağlayıcı olmamakla birlikte, bir bütçe hazırlandı. 1846-47 malî yılından itibaren de modern bütçe uygulamasına geçildi. Vergilerin mükellefler arasında dağıtılması, tahsili ve miktarlarının tespiti için reformlar yapıldı.

Her türlü angarya ve devlet görevlilerinin halktan resmî vergiler haricinde kendileri için aldıkları bütün vergiler yasaklandı.

1840'da 'Kaime-i Mutebar-i Nakdiye' ismiyle kâğıt paraların ilk numuneleri piyasaya sürüldü. Ancak bu paralar büyük sorunlara neden olunca, 1860'ların başında, Osmanlı Bankası'ndan alınan krediler yardımıyla, kâğıt paralar tedavülden kaldırıldı.

1845'te, şer'i senetler dışında, bütün resmî işlerde, devletçe basılan damgalı kâğıtların kullanılması hükme bağlandı. 1873'ten itibaren bunların yerini damga pulları aldı.

Tanzimat döneminde malî hayatımıza giren yeni bir kavram da dış borçtu.

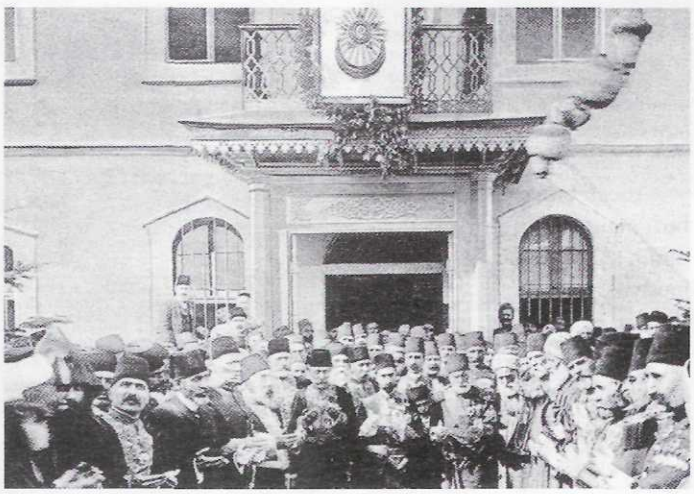
Kırım Savaşı'nın parasal yükünü karşılamak için, 1854'te, Osmanlı tarihinde ilk kez, dışarıdan borç para almak zorunda kalındı.

3 Sanayileşme hamlesi nasıl sonuçlandı?

Tanzimat döneminin günümüzde fazla bilinmeyen yönlerinden biri de, 1840'larda imparatorluk bünyesinde gerçekleştirilmeye çalışılan büyük sanayileşme hamlesidir.

Edward C. Clark'ın 'Osmanlı Sanayi Devrimi' olarak nitelendirdiği Osmanlı sanayileşme hareketi, esas itibariyle, devlet eliyle gerçekleştirilen bir hamleydi. Zira bu dönemde özel sektörün elinde böylesi büyük yatırımları finanse edebilecek düzeyde sermaye birikimi mevcut değildi.

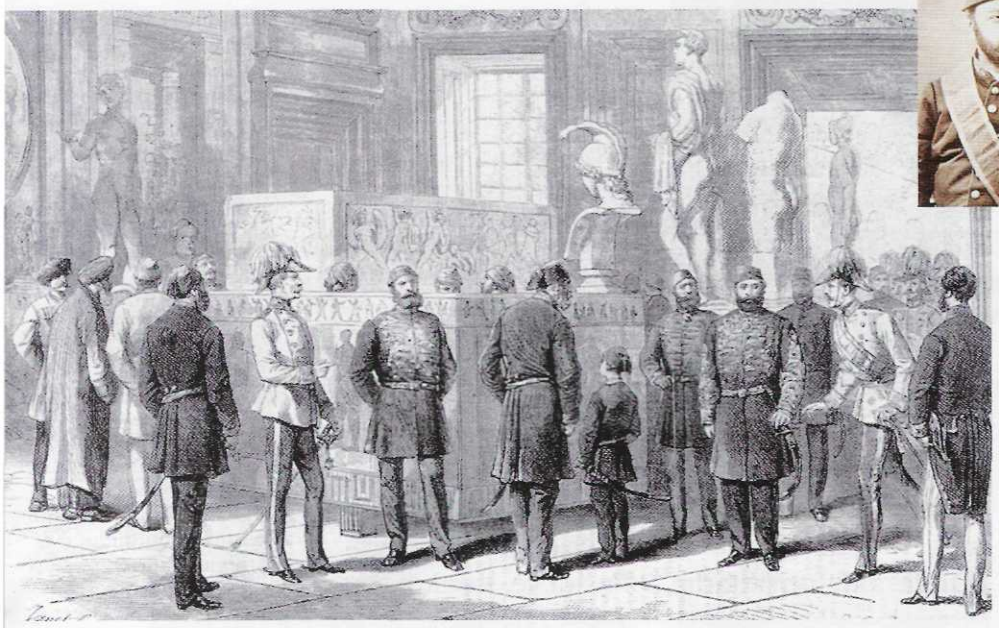
Önce Yedikule ile Küçük Çekmece arasında, yaklaşık

Bursa'da 1900'lerin başında bir dokuma atölyesi [sol sayfada, ortada]. 1900'lerin başında piyasaya çıkarılan 1 liralık kaimenin ön ve arka yüzü [sol üstte]. Bursa'daki ilk Sanayi Sergisi'nin açılışı [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Ağustos 1867: Sultan Abdülaziz [sağ üstte], Avrupa gezisi sırasında Viyana'da, Ambras Galerisi'ni ziyaret ediyor [üstte].

130 km. uzunluğunda bir sahada bir tür sanayi parkı alanı seçildi. Osmanlı idarecileri 1843'ten itibaren bölgede büyük bir sınaî ve ziraî üretim kompleksi kurdular.

Bu kapsamda Zeytinburnu'nda demir işleme ve makine imalathanesi, kumaş ve pamuklu çorap üretim tesisi, buradaki fabrikalar için kalifiye eleman yetiştirmek üzere bir teknik okul inşa edildi.

Bakırköy'de, mevcut baruthaneye ilaveten, bir iplik bükme, dokuma ve pamuklu basma fabrikası, demir atölyesi ve küçük bir tersane yapıldı.

İzmit'te bir tekstil fabrikası, Hereke'de bir pamuklu dokuma fabrikası kuruldu.

Ancak önemli sorunlardan biri, makinelerin hemen tamamının Avrupa'dan ithal edilmesiydi.

Asıl eksiklik ise, makineleri kullanacak kalifiye insan sorunuydu. Bir diğer sorun da, üretilen mallar için yeterli bir pazarın oluşturulamamasıydı.

4 Askerlikte ne tür gelişmeler yaşandı?

Askerî alanda Tanzimat reformları II. Mahmud'un bıraktığı yerden devam etti. Askerlik hizmetinin vatanî bir vazife olduğu ilan edildi ve mecburî askerliğe yönelik adımlar atıldı.

Her bölgeden, nüfus oranına göre, kura usulüyle asker toplanması kararlaştırıldı. Askere alma yaşı 20 olarak tespit edildi. 1843'te ilan edilen bir kanunla, muvazzaf askerlik süresi beş yıl oldu.

1847'de gayrimüslimlerin de orduda istihdam edilmeleri ve albay rütbesine kadar yükselebilmeleri kararlaştırıldı.

Sultan Abdülaziz, Osmanlı ordusunun teçhizat, teknik ve eğitim açısından Avrupa orduları ile boy ölçüşebilecek konuma gelmesi için büyük şevk ve gayretle çalıştı.

Avrupa gezisi kapsamında Londra'ya da uğrayan ve İngiliz donanmasına hayran kalan padişahın özel ilgisi sayesinde, Osmanlı deniz kuvvetleri büyük gelişme gösterdi. 1867'de Bahriye Nezâreti kuruldu.

İngiltere'den satın alınan zırhlı harp gemileriyle Osmanlı donanması dünyanın en güçlü donanmalarından biri haline geldi.

1869'da Serasker Hüseyin Avni Paşa'nın yönlendirmeleriyle, askerî yapılanma yeniden ele alındı.

Seraskerlik makamının yanı sıra Harbiye Nezâreti kuruldu. Terfi sistemi yeniden düzenlendi.

Tanzimat'ın askerî alandaki reformları, Sultan II. Mahmud'un [sağ üstte] bıraktığı yerden devam ettirilir. Mustafa Reşid Paşa, Dârülfünûn inşaatını 1848'de İtalyan mimar Fossati'ye verir; binanın inşaatı 15 yıl sürer [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

5 Eğitim alanında ne tür gelişmeler oldu?

Eğitim alanındaki ilk girişim, 1845'te Meclis-i Muvakkat'ın, 1846'da da Meclis-i Maarif-i Umumiye'nin ve Mekâtib-i Umumiye Nezâreti'nin kurulması oldu.

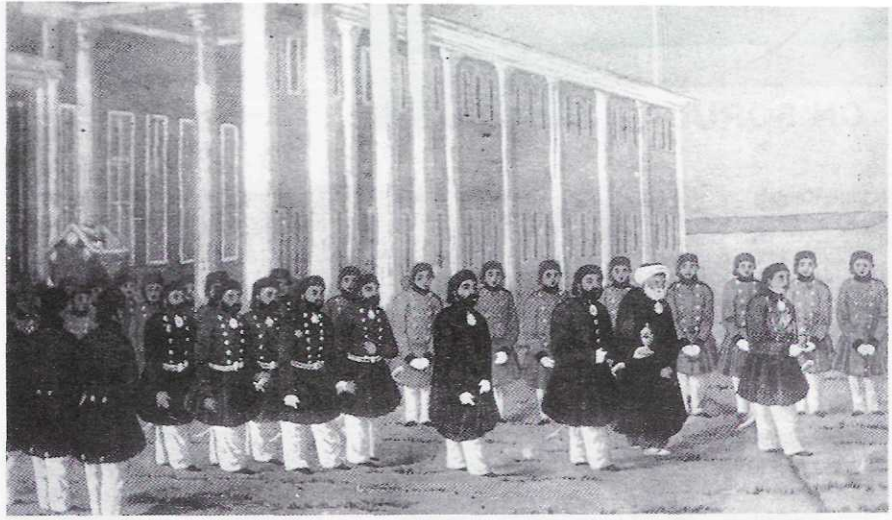
Orta dereceli okullar olarak planlanan rüştiyelerin açılmasına hız verildi.

1857'de Maarif-i Umumiye Nezâreti kuruldu. Bu nezâret Harbiye, Bahriye ve Tıbbiye dışındaki bütün okulların yönetim ve denetiminden sorumlu oldu. Müslim ve gayrimüslimlerin sıbyan mekteplerinde ayrı, diğer okullarda ise, karma eğitim görmesi kararlaştırıldı.

1868'de Fransız modeline göre açılan ve Fransızca eğitim vermesi kararlaştırılan Galatasaray Sultanîsi, Tanzimat'ın Osmanlıcılık fikrinin en canlı yansımasıdır.

1869'a kadar İstanbul'da 12-13, taşrada da 87 civarında rüştiye açıldı. Eğitim alanında en köklü adım 1869'da, Fransız eğitim sistemini örnek alan Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi ile atılabildi.

1870'te 'Darülmuallimât' adıyla, bir kız öğretmen okulu oluşturuldu. Bu dönemin önemli girişimlerinden biri de Dârülfünûn adıyla bir yüksek öğretim kurumunun açılması kararıdır.

1830'larda, Tıbbiye-i Şahane'de, padişahın da katıldığı bir tören [üstte].

6 Hukuk alanında ne tür reformlar yapıldı?

Klasik dönemde gayrimüslimler, İslâm hukukuna göre zimmî statüsünde değerlendirilmişlerdir.

Tanzimat ile birlikte oluşmaya başlayan yeni hukuk anlayışı, imparatorluk sınırlarında yaşayan herkese, imparatorluğun İslâmî geleneklerine halel getirmeksizin, tek vatandaşlık sıfatı altında eşit hak ve mükellefiyetlerin tanınması esasına dayandırıldı.

Tanzimat döneminde gayrimüslimlerin idarî kadrolarda istihdamı, bu kimselerin de gidebileceği okulların açılması gibi uygulamalar, hep bu yeni anlayışın ürünüydü.

Ancak birliğin sağlanabilmesi ve herkesin kendisini 'Osmanlı' hissetmesi, kanun önünde eşitliğin temini ile mümkündü. İşte bu gaye ile, Tanzimat dönemi süresince geniş bir kanunlaştırma faaliyeti sürdürüldü.

1841 tarihli gümrük tarifesi [sol üstte].

1838'de kurulan Meclis-i Vâlâ, 1840'ta, farklı hukukî sistemleri teke indirerek herkesin tâbî olacağı bir hukukî sistem oluşturmak için, Fransız Ceza Kanunu'ndan esinlenen bir Ceza Kanunnâmesi hazırladı.

Yine Fransız Ticaret Kanunu'nun tercüme yoluyla uyarlanmasıyla oluşturulan 'Kanunnâme-i Ticaret' yürürlüğe girdi. Her iki kanunda da, Osmanlıcılık fikri açıkça ortaya çıktı.

1846'dan itibaren kurulmaya başlayan ticaret mahkemelerinin üyeleri arasında Müslümanların yanı sıra gayrimüslimler ve yabancı tüccar-

25 Haziran 1875: Hersek Ayaklanması'yla ilgili komutanlar toplantısı: Soldan sağa; 7. Ordu komutanı Ahmed Eyüp Paşa, Sadrazam Hüseyin Avni Paşa, Bosna Valisi ve 3. Ordu komutanı İbrahim Derviş Paşa ile Serasker Abdülkerim Nadir Paşa [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Namık Kemal, Ziya Bey (Paşa) ile birlikte; 1877'de Kanun-u Esasi'yi yapacak olan komisyonun üyeleri iken [sağda]. Yeni Osmanlılar arasında yer alan Ali Suavî [sağ altta].

lar da vardı.

1853'te cinayet davalarında Hıristiyanların şahitlik etmesi kabul edildi.

7 Tanzimat'ın muhalifleri kimlerdi?

Tanzimatçıların önerdiği batılılaşma tarzı ve anlayışı konusundaki ilk güçlü tepki 'Yeni Osmanlılar'dan geldi. Yeni Osmanlılar hareketi mensupları, genelde II. Mahmud döneminde açılan Batı tarzı okullarda eğitim gören, az çok Batı'yı tanıyan kimselerdi.

Ali Suavî ve Ziya Bey, Muhbir Gazetesi'nde; Namık Kemal ise Tasvir-i Efkâr'da üstü kapalı bir biçimde hükümeti eleştirirler.

Bu eleştirilerden rahatsız olan Bâbıâli, muhalefetin sesini kesmek için Muhbir'i kapatıp, Ali Suavî'yi Kastamonu'ya sürdüğü gibi, Ziya Bey'i Kıbrıs mutasarrıflığı, Namık Kemal'i de Erzurum vali muavinliği görevleriyle İstanbul'dan uzaklaştırmak ister.

Ali Suavî Kastamonu'ya gider, fakat Namık Kemal ve Ziya Bey yeni memuriyet mahallerine gitmemek için, türlü bahanelerle İstanbul'da vakit geçirirler.

Tam bu esnada Mustafa Fâzıl Paşa'nın onları Avrupa'ya davet etmesi, olayların seyrini değiştirir. Paşa, gerek Mısır'daki veraset hakkından mahrum edilmesini, gerekse de Bâbıâli'deki vazifesinden azledilip sürgüne gönderilmesini bir türlü kabullenememiştir.

Sorumlu olarak da Bâbıâli'yi, özellikle de siyasî iktidarı ellerinde tutan Âli Paşa ve Fuad Paşa'yı görmektedir. Sürgün günlerinde Paris'e yerleşip, buradan Âli ve Fuad Paşa'nın şahsında Tanzimat uygulamalarına karşı şiddetli bir propagandaya girişir.

8 'Yeni Osmanlılar' nasıl örgütlendi?

Osmanlı muhalefetini Avrupa'ya taşıyan Namık Kemal, Ziya Bey, Ali Suavî, Agâh Efendi, meslek grubunun firarî liderleri Sağır Ahmed Beyoğlu Mehmed Bey, Kayazade Reşat Bey ve Menapirzade Nuri Bey, Paris'te bir araya gelirler.

Paris'teki Osmanlı Okulu'nun müdürü Hüseyin Vasfi Paşa da bu ekibe katılır. Mustafa Fâzıl Paşa'nın davet ve desteğiyle Paris'te buluşan Osmanlı muhalifleri 'Yeni Osmanlılar' ismini benimserler.

Paşa'nın, Yeni Osmanlılar'ın dinamizmine ve muhalif kalemlerine, Yeni Osmanlılar'ın ise, Paşa'nın maddî desteğine ihtiyaçları vardır ve bu karşılıklı çıkara dayalı ilişki, bir süre devam eder.

Padişahın Paris'i ziyareti münasebetiyle düzenlenen dil-

Beyoğlu'nda Foto Sabah'ta çekilmiş bir stüdyo fotoğrafında genç Namık Kemal [sağda]. Namık Kemal ve Kânipaşazâde Rıfat Bey Paris'te [en sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

lere destan karşılama töreninde bizzat hazır bulunan Mustafa Fâzıl Paşa, Abdülaziz ile görüşür ve ondan yurda dönme izni alır.

Fransız hükümetinin Sultan Abdülaziz'e şirin görünmek adına, Yeni Osmanlılar'dan derhal ülkeyi terk etmelerini istemesi, grubu yeni bir sürgüne zorlar.

Osmanlı muhalefeti bu defa Londra'ya taşınır. Ali Suavî, Londra'da Muhbir gazetesini yayımlamaya başlar. Grubun geri kalanı da, Mustafa Fâzıl Paşa'nın desteğiyle, 29 Haziran 1868'de Hürriyet'i çıkarır.

9 'Yeni Osmanlılar' nasıl dağıldı?

Yeni Osmanlılar grubunda, 1869 sonrasında, büyük çatlaklar oluşmaya başlar. İlk olarak, amaçlarına ulaşmak için sadece kalemin yeterli olmayacağını, bir an önce eyleme geçilmesi gerektiğini savunan Sağır Ahmed Beyoğlu Mehmed gruptan ayrılır ve Hüseyin Vasfi Paşa ile Cenevre'de İnkılâp gazetesini

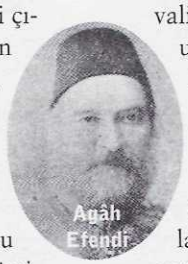

Kayazade Reşat Bey

Menapirzade Nuri Bey, çocukları Ayşe Sıdıka ve Yusuf ile.

çıkarmaya başlar.

Daha sonra, Kânipaşazâde Rıfat Bey, Namık Kemal haricindeki bütün arkadaşlarını şahsî menfaat peşinde koşmakla suçlayıp, Yeni Osmanlılar hareketinden ayrılır.

Bu arada Bâbıâli'nin gönlünü hoş tutmayı kendi çıkarlarına uygun bulan Mustafa Fâzıl Paşa, Namık Kemal'den Hürriyet'in yayınına bir süre ara verilmesini ister.

Âgâh Efendi

Namık Kemal'in bu teklifi kabul edip, Hürriyet'in 64. sayısından itibaren gazetenin yazarlığından ayrılması, grubun son ve en güçlü halkasının da parçalanmasına neden olur...

1870'de ise Yeni Osmanlılar hareketi tamamen dağılır. Yeni Osmanlılar hareketine katılan şahsiyetlerin üzerinde anlaştıkları tek şey, Âli Paşa düşmanlığıdır.

Mısırlı Prens Mustafa Fâzıl Paşa

Onlara göre Tanzimat, imparatorluğu içine düştüğü bataktan kurtarmak için sağlam, ama mevcut haliyle yetersiz bir iptir.

10 Tanzimat başka ne gibi tepkiler aldı?

Tanzimatçıların, yalnızca İstanbul'un emirlerini uygulayacak birer memur durumuna sokmak istediği vali ve müşirlerin bazıları, bu yeni sürece uyum göstermekte zorlandılar.

Fermanın uygulanmaya konulduğu ilk yıllarda, birçok vali ve müşir ya Tanzimat'ı uygulamada yetersiz kaldığı gerekçesiyle, birkaç ay içinde koltuğunu kaybetti, ya da eski alışkanlıklarını sürdürüp, halktan fazla vergi topladığı, zimmetine para geçirdiği şeklindeki suçlarla yargılandı.

Bedirhan Bey'in akrabalarından bazıları da Van'da isyan ederek, yeni vergi düzenlemelerinin hayata geçirilmesini önlediler.

Tanzimat ile getirilen yeni askerlik uygulaması, imparatorluğun geniş coğrafyasında, halk nezdinde bazı muhalif cereyanlar doğurdu. Halep'te, Bosna ve Hersek'te, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da, kimi aileler, çocuklarının mecburî askerlik hizmetiyle mükellef tutulmasına karşı çıktılar.

Bazı aşiretler, bu konuda daha da ısrarcı davranarak devlet kuvvetleriyle çatışmaya girmekten çekinmediler. ■

BİBLİYOGRAFYA

- Abdullah Saydam, "Tanzimat Devri Reformları", Türkler, XII, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca, Ankara 2002, s. 782-804
- Coşkun Çakır, "Bir Reform Hareketi Olarak Tanzimat: Hazırlanması, İlânı, Tepkiler ve Uygulanması", Türkler, XIV, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca, Ankara 2002, s. 698-715
- Şükrü Karatepe, "Tanzimat Reformları ve Çelişkileri", Türkler, XIV, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca, Ankara 2002, s. 716-726
- Paul Dumont, "Tanzimat Dönemi", Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, I, ed.
- Robert Mantran, çev. Server Tanilli, İstanbul 1992, s. 279-288
- Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu, Ankara 1994, s. 301-321
- Stanford J. Shaw-Ezel K. Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, II, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1982
- Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa", Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, I, ed. Ekmeddin İhsanoğlu, İstanbul 1994

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

İlk kez yayımlanan fotoğraflarla

70'lerin karizmatik lideri

Bülent Ecevit'in Orhan Koloğlu'na imzaladığı bir başka fotoğraf [sağda].

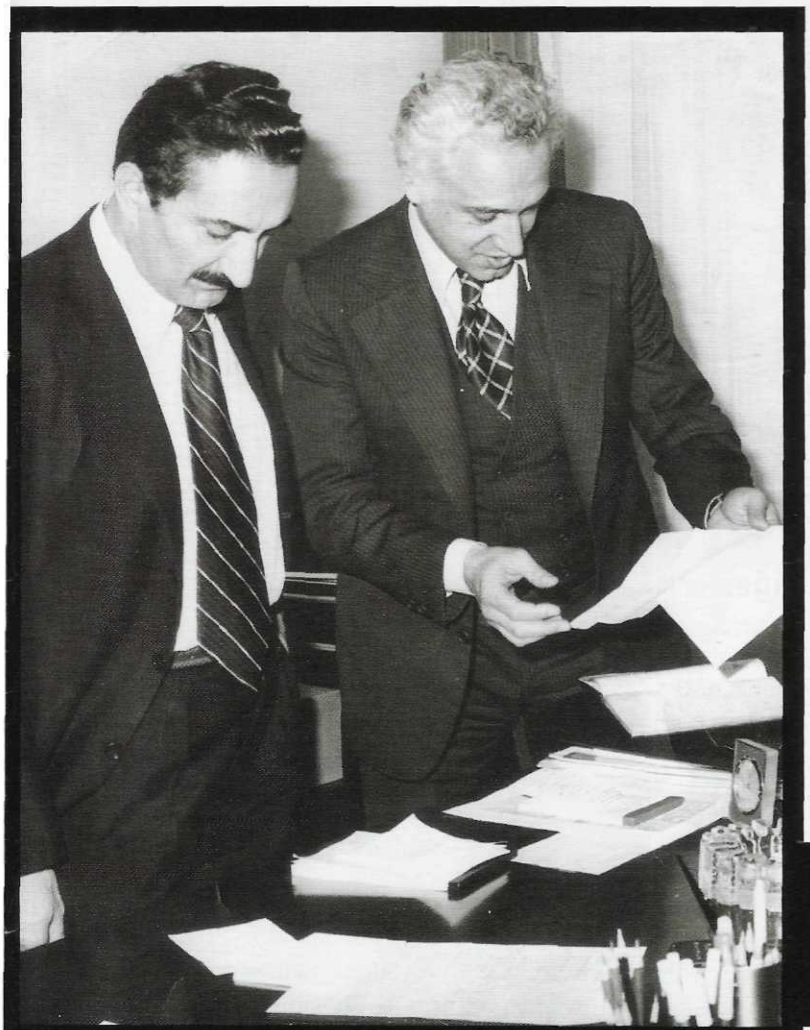
Bir mesai arkadaşı olarak Orhan Koloğlu, 1974'ten 1979'a, yoğun bir biçimde birlikte çalıştıkları dönemi ve bu dönemin Bülent Ecevit'ini anlatıyor...

ORHAN KOLOĞLU

Siyaset tarihimiz içinde, Bülent Ecevit, en çok övgü almış ama bir o kadar da aşağılanmış devlet adamları arasında yer alır.

Türkiye'nin çok partili sisteme geçişinin kesinleştiği 1950 yılında, 25 yaşında iken siyaset dünyasına ilk adımını atan ve 54 yıl boyunca aralıksız bu çabayı sürdüren Ecevit'in, demokrasi tarihimizde adından vazgeçilemeyecek bir

http://groups.google.com/group/merakediyorum

1976'da imzalayıp Orhan Koloğlu'na verdiği fotoğrafta Ecevit, 75'in Aralık ayında İsveç'te *[en solda]*. Ecevit ile onun Basın-Yayın Genel Müdürü Koloğlu, 1974'te *[solda]*.

Bülent Ecevit

Ecevit'in mesai arkadaşı

Popüler Tarih'in yazı ailesi içinde yer alan gazeteci ve yazar Orhan Koloğlu, araştırma kitapları ve akademik çalışmalarıyla tanınmış olsa da, 1974 ile 1977 yılları arasında, hem Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün (günümüzün Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü) başında bulunmuş aynı zamanda da, o dönemin Cumhuriyet Halk Partisi'nin çatısı altında, dış ilişkiler danışmanlığı görevini yürütmüştür. Ayrıca 1979'a kadar Bülent Ecevit'in dış politika konularında özel danışmanlığını üstlenen Koloğlu, o dönemde Ecevit'in yaptığı dış gezilerin hemen hepsine de katılmıştır... Koloğlu'nun "Kim Bu Ecevit?" adlı kapsamlı çalışması, 2001'de 'Boyut Kitapları' arasında yayımlanmıştır.

rol üstlenmiş olduğunu kabul etmek gerekir.

1950'li yıllara dek geçen dönem, Ecevit için, bir kendini hazırlama dönemi olarak kabul edilmelidir. Sanatı, edebiyatı seviyor, bol okuyor, İngilizce bilgisinin yüksekliği ve bu dönemin son yılını İngiltere'de geçirmiş olması sayesinde de, dünyadaki gelişmeleri yakından izleyebiliyordu.

II. Dünya Savaşı ve onu izleyen 'Soğuk Savaş' döneminin Türkiye'deki dengeleri de altüst eden değişim sürecinin etkilerini tahlile çalışıyordu. Ancak, daha sonraki siyasî yaşamını hedeflediğini düşündürecek faaliyetlerden de uzak durduğunu, siyasetçiden çok, bir kültür insanına uyan içine kapanık yaşamını sürdürdüğünü de vurgulamak gerekir.

14 Mayıs 1950'de Demokrat Parti'nin (DP) seçimi kazanmasından sonra Londra Basın Ataşeliği'ndeki görevinden ayrılıp yurda dönerek Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) yayın organı 'Ulus' gazetesinde çalışmaya başlayınca, genç Bülent Ecevit, aktif

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Muhalefetteki CHP ve diğerleri

1957'nin yaz aylarında CHP, diğer muhalefet partilerini DP iktidarına karşı, kendi etrafında bir işbirliğine yöneltiyor bu arada kendi içinde de hizip mücadeleleri yaşıyordu. CHP'nin, Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin ve Hürriyet Partisi'nin önde gelen yöneticileri 29 Temmuz'da, İnönü başkanlığında bir işbirliği toplantısı yaparlar.

olarak siyasete yönelmiş oldu.

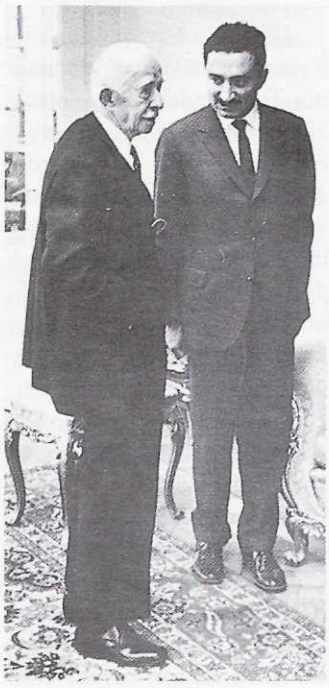
Aslında kültür-sanat yazarı sıfatıyla gazeteye girmişti; ama hem Türkiye hem de CHP içi politika tartışmalarının alışılmamış bir yoğunluk kazandığı bu dönemde, çevresinden etkilenmemesi mümkün değildi.

Anımsamak gerekir ki, 1951'de, sonradan CHP karşıtlığına soyunacak olan Peyami Safa, hâlâ Ulus'un birinci sayfasında görüş açıklayan kalemler arasındaydı. Parti içinde de, 'İnönücüler' ile karşıtları çekişiyorlar ve en önemlisi, Kemalist ilkeler ciddî şekilde tartışılır hale gelmiş bulunuyordu.

Bu dönemde, Bülent Ecevit'in sanat yazarlığından siyasî yazılara yöneldiği görülür.

Yabancı dil bilgisi dünyayı izleme olanağını artırdığından, genç Ecevit gazetenin kadrosunda da aranır bir kişi olmaya başlar. DP'nin, CHP'nin bütün mallarına el koydurması, kapatılmak zorunda kalınan Ulus'un yerine Halkçı ve Yeni Ulus'ta yazarlığa devam etmesi, Ecevit'in tamamen siyasete yöneltmesine yol açar.

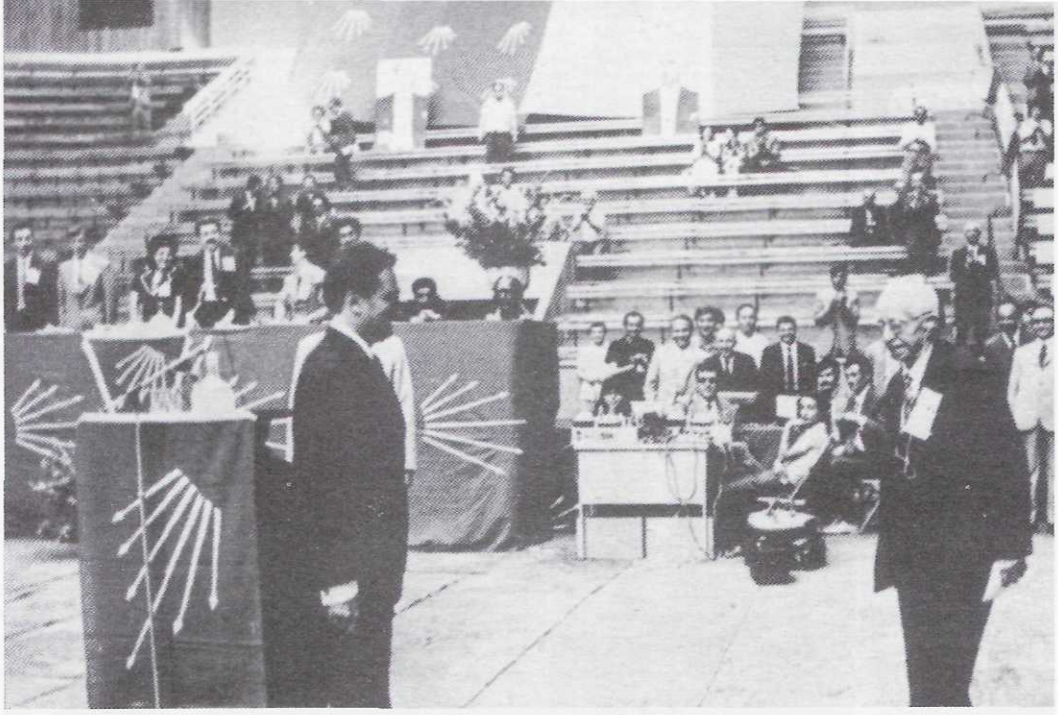
1953'te açık açık, "Maalesef, bilerek bilmeyerek Ata-

Yıl 1969: CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit, CHP'nin köylüyü kalkındırmayı hedefleyen toprak reformunu nasıl uygulayacaklarını açıklayacak; 'Toprak işleyenin, su kullananın' sloganını kullanacaktı [sağda, en üstte]... Genç Bülent Ecevit ile CHP'nin 'İsmet Paşa'sının yoğun işbirliği günlerinden iki görüntü [sağda ve en sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

6 Mayıs 1972: İnönü ile Ecevit, CHP'nin 5. Olağanüstü Kurultayı'nın yapıldığı Ankara'daki Selim Sırrı Tarcan Spor Salonu'nda 'karşı karşıya' idiler: Aslında her şey 12 Mart 1971'deki askerî darbeden sonra başlamıştı [solda]. Dönemin yazarlarından Abdi İpekçi'nin deyimiyle, "İnönü'süz CHP, CHP'siz İnönü" başlamadan önce Meclis'te çekilmiş bir fotoğrafta Ecevit-İnönü birlikteliği [solda].

türk'e ihanet etmiş durumdayız" demekten kendini alamaz; "Atatürk'e kayıtsız şartsız inananlar" arasında olduğunu ifadeden kaçınmaz.

1954'te ABD'de Kuzey Carolina'da Winston Salem Journal'da üç ay konuk yazarlık yapması, 1957'de Harvard Üniversitesi'nde sekiz ay 'Sosyal Psikoloji' ve 'Ortadoğu Tarihi' üzerinde çalışması, bilgi temelini daha da zenginleştirir.

Genç Ecevit'in İngilizce bilgisinden daima yararlanan İsmet İnönü, onu 1957'de Ankara'dan milletvekili adayı göstermekle, fiilen siyasete sokar.

1950'de 69 milletvekilliği kazanmış olan CHP, 1954 seçimlerinde 31 milletvekiliyle, büyük bir bozgun yaşayacak, 1957'de ise bu sayıyı 181'e çıkararak toplumun güvenini tamamen kaybetmemiş olduğunu kanıtlayacaktı.

Ülkenin ekonomik sorunları çözemeyen, muhalefeti basın ve kurumlar üzerinde baskı yaparak susturmaya çalışan DP iktidarına karşı, Ecevit, genel başkanı İsmet İnönü'nün yanında 'net bir biçimde' yer aldı. Yani parti içindeki çekişmelerden uzak kaldı ve İnönü'ye tam bir sadakatle bağlı kaldı.

Ecevit, İnönü'nün uluslararası temaslarında tercümanlık görevini üstleniyor, bu sayede, siyaset deneyimini de arttırıyordu. 'Genel Başkan' ile o kadar uzun sürelerle birlikte oluyordu ki, genç Ecevit'e, "İnönü'nün üçüncü oğlu" lakabı yakıştırıldı.

Daha 1958'de, 'Devrimci gençlik, gençleşen parti' başlıklı yazılar yazması, Ecevit'in artık yeni bir yapılanmanın gereğini fark etmiş bulunduğunu gösteriyordu... Parti içi iktidar çekişmelerini sadece Ankara kulislerinde yürütenlere karşıydı.

'Ortanın Solu'nun zaferi...

1966'daki CHP 18. Kurultayı, 'Ortanın Solu' görüşünü benimseyenlerin zaferiyle sonuçlanır. Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit de, 24 Ekim'de Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri seçilir *[sağda]*.

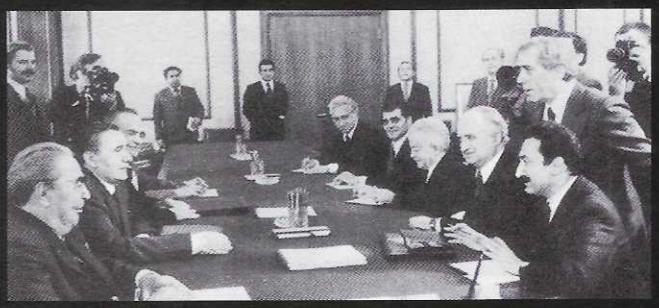
http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Ecevit'in Moskova ziyareti

Mayıs 1976'da Sovyetler Birliği'ni ziyaret eden CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Genel Sekreteri ve SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu Başkanı Leonil Brejnev ile de görüşecekti *[sağda ve altta]:* Görüşme heyetinde, Orhan Koloğlu, Şükrü Elekdağ, Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Namık Yolda ve Hasan Esat Işık da yer alıyorlardı. Bu görüşmeye Brejnev'in yanı sıra, Sovyet Cumhurbaşkanı Kosigin de katılacaktı. Ecevit ve yanındaki heyet bu Moskova gezisinde, Lenin'in mozolesini de ziyaret edecekti: Mozoleye gelen heyette Orhan Koloğlu, Cahit Kayra, Rahşan Ecevit ve Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Namık Yolda da yer alıyordu *[sağda].* Moskova'dan sonra Bülent Ecevit, Fransa ve Yugoslavya'ya da gidecek ve 25 Mayıs 1976'da uçağı Ankara'ya, Esenboğa Havalimanı'na indiğinde, 'verilen emir üzerine' Ecevit ile yanındaki heyet, Şeref Salonu'na alınmayacaklardı.

14 Ekim 1973'teki seçimlerde hiçbir parti çoğunluğu sağlayamayınca, Ecevit, Erbakan ile koalisyonda anlaşır [altta]. 12 Mart döneminin başbakanı Nihat Erim [sağda].

1958'de, 'Meclis tatilinde seçmen sorumluluğu' konulu yazısıyla, halktan kopmuş olan Cumhuriyet Halk Partili milletvekillerine tabana yönelmeyi öneriyordu.

Bu arada, Başbakan Menderes'i "çevresini saranlardan kurtulmaya" çağırırken, kendi partisinin milletvekillerine de mesaj verir gibiydi. Dinin siyasete âlet edilmesine, özellikle Saidî Nursi'nin meşale yapılmasına karşı çıkıyordu...

Ancak bu dönem Ecevit'inin, CHP'nin DP ile savaşında, 'en öndekilerden' biri olduğunu söylemek mümkün değildir; o daha çok, fikir üreten siyasetçi yönüyle dikkat çekiyordu.

27 Mayıs 1960 sonrasındaki yazılarında, sosyalizm özlemcilerinin karşısında, Türk toplumunun özelliklerini vurgulayarak yer aldığı, dikkatlerden kaçmaz.

'Sosyalizm ve Doktrin' başlıklı yazısında, "Türkiye'deki sosyal dengesizlikler, sosyal adaletsizlikten çok, ekonomik ve kültürel gerilikten doğmaktadır... Batının doktrinci sosyalistlerinin hareket noktaları, Türk toplumunda hiçbir dayanak bulamaz" diyecek kadar isabetli bir tahlili vardır.

Hiç şüphesiz bu yaklaşımı sebebiyle, İnönü tarafından, 1961'de kurulan koalisyon hükümetine, Çalışma Bakanı olarak katıldı ve bu görevi

http://groups.google.com/group/merakediyorum

1965'e kadar sürdürdü.

Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ile Grev ve Lokavt Kanunu'nun çıkarılmasında, sosyal güvenlik haklarının genişletilmesi için çaba harcamakta, önemli katkıları oldu.

Ecevit o dönemde, İsmet İnönü'nün ortaya attığı 'Ortanın Solu' formülünü en çok benimseyenlerden biri oldu.

İnönü'nün CHP'yi tek partili dönem kurallarından çıkarıp, çok partili dönem koşullarına yerleştirmek yolundaki çabalarına en büyük katkıyı Ecevit'in yaptığını kabul etmek gerekir.

Parti içi iktidar çekişmelerini Ankara'da sürdürmekle yetinenlere karşı, durmadan ülke içinde dolaşarak CHP'ye yeni bir dinamizm getiren de Ecevit olmuştur.

'Ortanın Solu' sloganına karşı çıkan Turhan Feyzioğlu ve daha sonra Kemal Satır'ın, yanlarına birçok milletvekilini alarak partiden ayrılıp rakip partiler kurmalarına karşılık, Ecevit CHP'ye bağlılığını devam ettirir.

Büyükelçiliklerde, resepsiyon engeli

1975'in Aralık ayında Bülent Ecevit bütün İskandinav ülkelerini gezer ve Oslo'da (Norveç), iktidardaki sosyal demokrat partiyi de ziyaret eder *[üstte]*. Bu gezisinde, Ecevit'e Oslo'daki Türkiye Büyükelçiliği, 'yeterli tabak ve çatalı bulunmadığı' gerekçesiyle, resepsiyon düzenlemez. Danimarka ve İsveç'teki elçiliklerin, Ecevit onuruna resepsiyon vermeleri, Ankara'da hoş karşılanmaz.

1966'da partinin genel sekreterliğine seçildiğinde, Ecevit ülke çapındaki çalışmalarını daha da yoğunlaştırdı. Ancak 1971'deki 12 Mart Askerî Müdahalesi ile kurulan Nihat Erim Hükümeti'ne destek veren İnönü ile Ecevit, ilk kez ters düştüler ve Ecevit görevinden ayrıldı.

1972 Mayıs'ında toplanan CHP Olağanüstü Kurultayı'nda Ecevit yanlısı Parti Meclisi güvenoyu alınca, başkanlıktan çekilen İnönü'nün yerine, Ecevit liderliğe getirildi.

CHP'nin uzun süre ihmal ettiği toplum tabanı ile ilişki kurma alanındaki başarısı sebebiyle, Ecevit arka arkaya seçim zaferleri kazanırken, 'Karaoğlan' ve 'Umudumuz Ecevit' sloganları da toplum içinde bu dönemde yankılandı.

1973 seçiminde, CHP birinci parti oldu. Hele 1977 seçiminde, yüzde 41'i aşan oylar-

Karikatür Yıllığı'nın kapağında, 1974 Ekim'inde yayımlanan Orhan Ural imzalı çizimde 'Kıbrıs Kahramanı Ecevit' [solda].

Libya gezisi ve Kaddafi ile görüşme

1976'da Bülent Ecevit CHP Genel Başkanı sıfatıyla, Libya'yı da ziyaret eder. Başbakan Callut Ecevit ile Trablusgarp'ta görüşür *[üstte]:* Görüşme heyetinde Orhan Koloğlu ve Hasan Esat Işık da yer alırlar. Kaddafi ise Ecevit ve arkadaşlarını Tobruk'ta kabul eder.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Ara Güler'in objektifinden bir 77 seçimleri görüntüsü [sağda].

la 221 milletvekili çıkararak Ecevit CHP'ye 27 yıldır görmediği bir zafer kazandırdı.

1970'li yıllarda Ecevit'in en büyük çabası, CHP'nin sadece 'tek parti' döneminde geçerli olabilecek Kemalist ilkelerden, 'çok partili' rejime uygun bir yapıya dönüştürülmesi gayretleriydi.

Ecevit, 'Altı Ok'tan vazgeçmeden, bunun yanına 'Altı İlke' ekleyen bir tüzük çalışması ile 'Ortanın Solu'ndan Demokratik Sol'a yönelen bir yapılanmayı bu sürede gerçekleştirdi.

Yurt içinde ve dışında, suikast girişimlerinin hedefi olacak kadar yıldırımları üzerine çeken Ecevit, bu çabalarından vazgeçmedi; CHP'yi yeni bir yapılanma içine oturtmaya çalıştı.

Kişisel çıkar ilişkilerine asla girmediği için, Ecevit'i eleştirmek isteyenlerin tek yapabildikleri, onu 'Komünist' ilan etmekti... Ancak 'Sağ' kadar, 'Aşırı Sol' da Ecevit'in amansız düşmanı kesildi.

1974'te bir din önyargısı bulunmadığını göstermek için Millî Selâmet Partisi (MSP) ile kurduğu hükümet, Erbakan'ın akıl almaz davranışları sonunda, başarısız kaldı. Ancak Yunan Cuntası'nın darbe hareketine karşı, Kıbrıs'a müdahale, onun prestij ve popülaritesini artırdı.

1977'de ise, Ecevit Hükümeti'nin güvenoyu yolundaki 'beş oy' eksikliği, Ecevit'in büyük talihsizliği oldu. Kurduğu azınlık hükümetine Meclis'ten güvenoyu çıkmadı.

1978 başında da, diğer partilerden ayrılan on milletvekilinin bakan yapılması ile, Ecevit 22 ay sürebilecek hükümetini kurabildi. ▶

1975'ten 80'lere, saldırılar ve suikast girişimleri...

25 Temmuz 1976'da Kıbrıs sorununa çözüm bulmak amacıyla görüşmeler yapmak üzere ABD'ye giden CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'e 27 Temmuz'da Kıbrıslı Rum Stavros Skopetrides tarafından New York'ta bir suikast girişiminde bulunulur... Aslında Bülent Ecevit'e 1975'ten 1980'e kadar yurt içinde de çeşitli suikast girişimlerinde bulunulmuş; Ecevit miting alanlarında ve toplantılarda, taşlı sopalı saldırılarla karşılaşmıştır. Bunlardan biri de, 21 Haziran 1975'te Bolu'nun Gerede ilçesinde Ecevit halka hitap ederken CHP'li vatandaşların ve Ecevit'in bulunduğu kürsünün taş yağmuruna tutulduğu saldırıdır *[solda]*.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Rahşan Ecevit: 'Bülent ölecekse, beraber ölürüm'

Rahşan ve Bülent Ecevit çifti arasındaki 60 yıllık birlikteliğin *[sağda; Ecevit çifti evliliklerinin ilk günlerinde]*, çok farklı bir beraberlik olduğunu kabul etmek gerekir: Bir eş, bir hayat arkadaşı olmanın ötesinde, aralarında bir bütünleşme, bir tekleşme bulunduğu çok açıktır *[üstte; fotoğraf sanatçısı Lütfi Özkök'ün 14 Ekim 1975 tarihinde Stockholm'de çektiği fotoğraf]*. Bu açıdan, Ecevit çiftini saygı ile anmamak mümkün değildir. Bağlılıklarının derecesini, tanık olduğum bir olayda gözlemlemiştim: 70'li yıllarda arkası arkasına suikast girişimleri olurken, biz de âdeta asıl görevimizi bırakıp, Ecevit'in koruma polisleri olmuştuk... Özellikle yurtdışı gezilerde, yanımızda sadece bir koruma bulunduğu zamanlarda, bu zorunluluk daha da önem kazanıyordu. Böyle bir gezide, Ecevit'i korumaya çalışırken, Rahşan Hanım'ın da kalabalığın içine daldığını görünce, dayanamayıp, "Aman Hanımefendi, bari siz dışarıda durun!" demiştim. Rahşan Ecevit'in bana verdiği yanıt, bir daha o tür müdahalelerde bulunmamı engellemişti: "Bülent ölecekse, beraber ölürüm." Bülent Bey'in ihtiyaç duyduğu anlarda, Rahşan Hanım, kendisini feda edercesine girişimlerde bulunmaktan kaçınmamıştır. Hatta bu girişimlerin, çoğu zaman aşırılığa kaçtığını ileri sürenler de olmuştur. Ancak kanımca, Rahşan Ecevit, eşinin isteklerini yerine getiriyordu *[altta; Rahşan Ecevit'in DSP Genel Başkanı olduğu günlerde]*. Bülent Bey'in, istediğinde, eşini frenleyebileceğine inanırdım... Bülent Ecevit'in 'El Ele Büyüttük Sevgiyi' başlıklı şiirinde, Ecevit sevgilerini şöyle anlatır: *"Gökler gibi sardı dünyayı / Yağmur gibi sızdı dünyaya / Dünya kadar oldu sevgimiz / Elele büyütüp elele derdik / Elele derip insana verdik / Verdikçe çoğalan sevgimizi."*

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

90'lı ve 2000'li yılların Ecevit'i

Ecevit'in Demokratik Sol Parti'nin başına geçtiği dönemde, artık farklı süreçler yaşanacaktı: Bülent Ecevit'in, Zonguldak'tan altı milletvekiliyle birlikte Meclis'e girmesi; DSP'nin 1995 seçimlerinde, dördüncü parti olması; 1997'de Mesut Yılmaz başkanlığındaki koalisyonda Ecevit'in başbakan yardımcılığına gelişi; Ocak 1999'da ise, ANAP ve Doğruyol'un desteğinde, azınlık hükümeti kurması hep bu dönemin kilometre taşlarıydı... Nisan 1999'daki seçimlerde, DSP'nin oyların yüzde 22'sini alması ve Meclis'e 136 milletvekili sokarak birinci parti olması yaşanacaktı. Bu dönemde Ecevit, MHP ve ANAP ile koalisyon hükümeti kurarak başbakanlığını devam ettirdi. 'Umudumuz Ecevit' sloganları, bir kere daha gündeme geldi... Ancak sağlığı giderek bozulmakta olan Ecevit, partisi içinde olduğu kadar, hükümet ve devlet yönetiminde de büyük sorunlarla karşılaşmaya başladı *[solda; Ecevit çifti cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile]*. 25 Temmuz 2004 tarihinde yapılan DSP 6. Olağan Kurultayı'nda Bülent Ecevit, aktif siyaseti bırakma kararını aldı.

24 Ocak 1980 kararlarıyla yeni bir dönemin başladığını farkeden Ecevit 'Arayış' dergisini yayımlamaya başlar [sağ üstte].

Batmış olan ekonominin etkisi kadar, Kıbrıs yüzünden gelen ABD ambargosu, kendi partisi içindeki hiziplerin çabaları, büyük sermayenin kampanyaları ve özellikle doruğa çıkan terörist eylemler sonucu, 1979 ara seçiminde CHP kaybettiğinde, Ecevit de başbakanlığı bırakacaktı.

İlke olarak askerî yönetimlere karşı olan Ecevit, yaşanan ekonomik ve siyasal krizin aşılması için bir kere daha, tıpkı 1971'deki gibi, Demirel'e sivil işbirliği önerisinde bulundu.

Oysa, kuracağı hükümetin, 24 Ocak 1980'de alacağı tam liberalleşme kararıyla Türkiye'yi bütünüyle serbest piyasa düzenine sokmakta kararlı olan Demirel, buna yanaşmayacaktı...

Üstelik ülkeye getirdiği yeni yapının gerektirdiği yasal düzenlemeler için, Demirel, askerî müdahaleyi teşvikten de geri kalmadı.

Böylece 12 Eylül 1980'de iktidara oturan askerî rejim tarafından, diğer parti liderleriyle birlikte, Ecevit de gözaltına alındı. Ekim 1980'de siyasî partilerin faaliyetleri durdurulunca da, Ecevit, CHP genel başkanlığından istifa etti. Ülkeye kabul ettirilen yeni düzenin, eski yapılanma ile karşılanamayacağı anlayışıyla Ecevit, 'Arayış' adı altında bir dergi çıkararak, yeni bir yol arayışına girişti.

Eski CHP'li kadrolarla ilişkilerini tamamen kesen Ecevit, Sıkıyönetim tarafından tutuklandı, hapse atıldı; yurtdışına çıkışı yasaklandı ve 1982'de on yıl boyunca, siyasetten uzak kalma cezasına çarptırıldı.

Siyaset üzerine fikrî faaliyetlerine ise hiç ara vermeyen Ecevit, eşi Rahşan Ecevit'in yöneticiliğinde, Demokratik Sol Parti (DSP) girişimini bu yasaklı döneminde başlattı.

1986 seçimlerinde, kürsülere çıkıp siyasî konuşmalar dahi yaptı ve bu yüzden hakkında birçok dava açıldı. 1987'de halk oylaması ile siyaset yasağı kaldırılınca, Ecevit de DSP'nin başına geçti... Ve 56 yıllık siyasî kariyerinin farklı bir dönemecine girmiş oldu. ■

http://groups.google.com/group/merakediyorum

◆ Hazırlayan: Lütfü Tınç

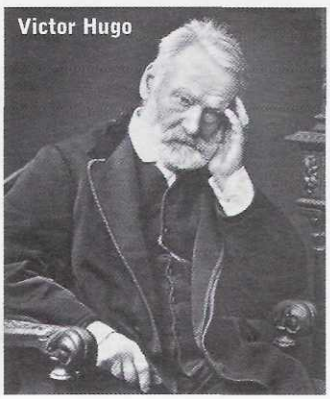
Türkiye'de ve dünyada gelişen güncel olayların akla getirdiği çağrışımlardan hareketle, siz okurlarımıza, bu sayfalarda zaman zaman, kimi düşünür ve tarihçilerin, çeşitli vesilelerle, 'Tarih adına' dile getirmiş oldukları özlü sözleri, özdeyişleri sunmak istiyoruz.

Jean-Jacques Rousseau

Tarih, okuyana, kendi gözünün görme derecesine göre yol gösteren bir rehberdir.
Jean-Jacques Rousseau

Tarihte biraz efsane, efsanede de biraz tarih vardır.
Victor Hugo

Tarih, günün siyasetinden, değişen hükümetlerden üstün tutulmaz, hakikatleri temsil eden bir ilim otoritesine bağlanmaz ise, hisler şahlanır; ha-

Victor Hugo

kikatleri önüne katıp kovalar, tarih sayfalarından sürer çıkarır.
Zeki Velidî Togan

Velidî Togan

Tarih de, kimya ve geometri gibi bir bilimdir. Onu iyi anlayabilmek için, derin araştırmalara gerek vardır. Bu araştırmalardan kasıt, değişik zaman ve yörelerde yaşayan ırk ve milletler arasındaki farkı anlamaktır.
Ernest Renan

Voltaire

Tarih okuyan insan, zamanla öyle bir rütbeye ulaşır ki, olayların patlak veriş tarzından, nasıl bir gelişme olacağını ve nasıl bir sonuca varılacağını kestirir. Başka bir deyişle, tarih okuyan insan, ileri görüşlü olur.
Naima

Milletler, tarihlerini yazdıktan sonra milliyetlerini ispat edebilmişlerdir. Dolayısıyla, tarihe vereceğimiz önem açıktır. Tarihi yazılmamış veya tarihini yazmamış milletler, bilim ve teknolojiye hizmet etmemiş milletlerdir. Bunlar siyasî ve medenî rüştünü ispat edememişler demektir.
Ahmet Rasim

Tarihte, her fikrin aksini iddia etmek mümkün olduğundan, gerçekler kolayca belirlenemezler.
Gustave Le Bon

Tarih, milletlerin hafızasıdır. O da kadir ve kıymet bilmeseydi ne olurdu?..
Falih Rıfkı Atay

Tarih bilmeyen diplomat, pusuladan anlamayan kaptana benzer. Her ikisinde de (gemiyi) karaya oturtmak tehlikesi vardır.
Cevdet Paşa

Tarihi, mitolojiden ve masaldan ayırmalı, sonra mütalaa etmelidir. Zira en iyi tarih, akla uyarak yazılan ve gerçeklere en çok yaklaşanıdır.
Voltaire

Tarihi iyi öğrenmek suretiyle, hayatı maziye doğru binlerce yıl uzatmak mümkündür.
Yahya Kemal Beyatlı

Yahya Kemal Beyatlı

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Ampulden önceki büyük keşfiyle...

Edison, fonografla sahnede

Fonograf, Edison'un ampulden önceki en çok ses getiren icadıdır. Yüzlerce patentin sahibi olan ve mucitliğinin yanı sıra, ticarî girişimciliği de öne çıkan Edison'un bu cihaza, öncelikli olarak, başka görevler yüklemesine ne dersiniz?

FATİH TOPTAN

"Ben de gönül çektim eskiden / Yandı hayatım bu sevgiden / Anladım ki bir aşka bedel / Gençliğimmiş elimden giden" diye terennüm ederken, 'sesinde billûrî bir ahenk çağladığı' söylenen Seyyan Hanım'ın (Oskay) unutulmaz tangosunu taş plaktan ilk kez dinleyenlerin aldığı hazzı, yine bu tangoyu, hızla gelişen teknolojinin sunduğu yeni cihazlardan biriyle dinleyenler de alabilmiş midir acaba?

Teknoloji gelişedursun, geçmişe baktığımızda, müziği kaydetmenin ve dinlemenin, teknolojik olarak gramofondan da önce, fonografla mümkün olduğunu görüyoruz. Ancak, 'müzik pazarı' fonografta da eskilere dayanıyor. O halde, gelin biraz eskilerden başlayalım...

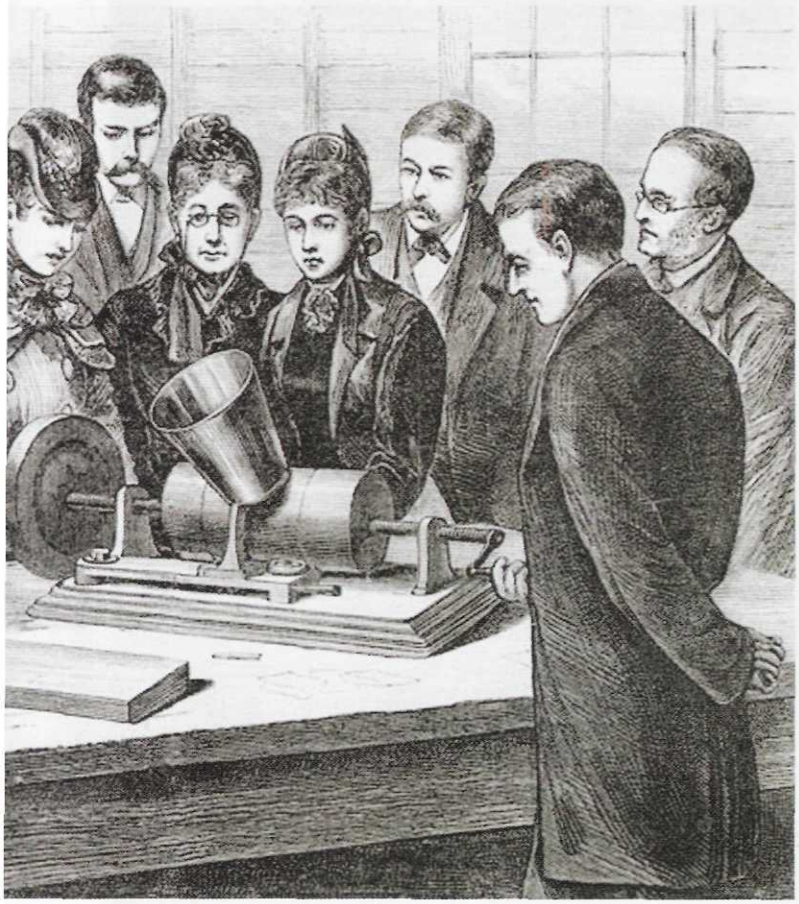
Prof. Dr. Peyami Çelikcan, 'Müziği Seyretmek' adıyla 1996'da Yansıma Yayınları'nca yayımlanan doktora tezinde, müzik endüstrisinin ge-

1870'lerin sonunda Edison fonografıyla [sağda] ve 20 yıl sonra, 1890'larda, Edison bir başka fonografla [en sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Edison, Menlo Park'ta, 1878'de fonografının demostrasyonunu yapıyor [solda]. Edison'un standard fonografı [sol altta].

lişimi hakkında derli toplu bilgi sunmakta bizlere. Biz de, fonografa kadar olan süreyi oradan özetleyelim...

Tarih öncesi dönemde dans, ilkçağlarda şiir, Ortaçağ'da din kaynaklı olan müzik, modern zamanlarda gösteri kaynaklı bir hale gelir.

Yeniçağlardaki gelişmeler, müziğin uygulanmasını bir gösteriye dönüştürür. Önce dans, daha sonra da bale, bu gösterinin ayrılmaz birer parçası olurken, müzik, bir eğlenme aracına dönüşür.

17. Yüzyıl'dan itibaren operanın ortaya çıkışı, müzik ile gösteri ilişkilerini daha da pekiştirir. Öte yandan, müziğin 'kullanıcıları' da değişmeye başlar; Ortaçağ'da büyük ölçüde soylulara yönelen müzik, halka da yönelir.

Bu dönemde yaşanan bir diğer büyük yenilik de, bugün kullanılan notalama düzeninin oluşmasıdır.

Böylece müzik eserleri hem kalıcı olur, hem de diğer müzisyenler tarafından kolayca uygulanabilir hale gelir. Bu gelişme, müziğin metalaşması bakımından da önemlidir.

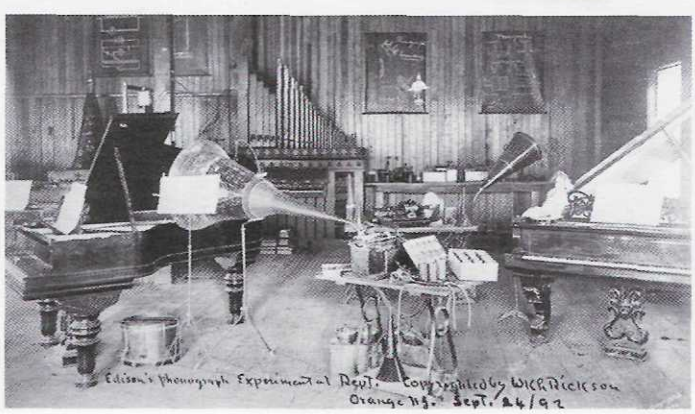
18. Yüzyıl'ın sonlarına kadar müziğin temel tanıtım aracı canlı konserlerdir. Müziğin endüstrileşmesine olanak tanıyan asıl gelişme, müzik notalarının basılarak kitlesel tüketime sunulması olmuştur.

'Yaprak nota' denilen bu basılı araçlar, müziğin yeniden üretimine olanak tanıyan ilk kitlesel tüketim ürünleridir. New York'ta toplanan ve 'Tin Pan Alley' olarak adlandırılan şirketler, seri olarak bastıkları yaprak notaları ABD'nin bütün eyaletlerine dağıtacak bir sistem kurarlar.

Yaprak notaları satın alanlar, bunları evlerindeki piyanolarda çalarak, kendilerini ve konuklarını eğlendirirler. Tıpkı yıllar sonra, satın aldıkları plakları gramofonda çalacakları gibi...

Yaprak notalar büyük talep görür. Bunun üzerine 'Tin Pan Alley' şirketleri müzik yapımına da başlar. Hedef kitle amatör müzisyenler olduğundan, bestelenen şarkılar, kolayca çalınabilecek, belirli bölümlerin tekrarına dayalı, basit sözlü şarkılardır. Bunların tanıtımıysa, giderek, büyük alışveriş merkezle-

Edison'un ilk fonografı [sol üstte]. Edison, fonografı da geliştirdiği test departmanında, 1892'de [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Edison ve John Ott, ilk fonografla, 1890'larda [sağda].

rinde canlı çalınarak yapılmaya başlanır.

Bu tanıtımı yapan müzisyenleri bu 'sıkıcı' işten kurtaracak olan teknik gelişmeler çok uzakta değildir. Zira 'Tin Pan Alley' şirketleri hızla büyürken, ABD'nin bir başka yerinde, en az ABD'nin en popüler müzisyenleri kadar meşhur olacak bir mucit, Menlo Park'ta laboratuvarını kurmuş, yılda ortalama 400 yeni buluşun patent başvurusunu yapabilecek kadar yüksek randımanla çalışmalarına başlamıştır.

Bu sıralarda, mucidimizin el attığı konulardan biri de sesi kaydedip yeniden üretebilecek bir cihaz geliştirmektir. Mucidimiz, Thomas Alva Edison'dur!

Edison'un 'ses'le ilgili çalışmaları, Menlo Park'taki büyük araştırma laboratuvarını

'Söz söyleyen makine' şimdi de İstanbul'da!

Gökhan Akçura, 'Gramofon Çağı' adlı kitabında *[sağda; Om Yayınevi, 2002]*, İstanbulluların fonografla ilk nasıl tanıştığı konusunda, Refik Halid'in (Karay) anılarındaki bir aile büyüğü Hafız Efendi'nin tanıklığını şöyle aktarır: "Hafız Efendi Beyazıt Meydanı'ndan geçmiş, Sahaflar Çarşısı'na sapmış, Çarşıkapı'ya yaklaşırken bir bakmış, dükkânın birinin önünde elli, atmış kişi toplanmış içeriyi seyretmekte. 'Destur' deyip ahaliyi yarmış ve minelgaraip: Ortada dikiş makinesi biçiminde bir alet, fırfır dönüyor, döndükçe siyah bir silindiri döndürüyor. Etrafına altı kişi oturmuş, kulaklarına lastik borular takmış bir şeyler dinliyorlar. Kâh gülüp kâh şaşıyorlar. Hafız Efendi, 'Bu ne ola ki?' diye sorunca, 'Söz söyleyen makine,' demişler. Durur mu? Kuruşu vermiş, o da kulaklarına memeli lastik boruları sokmuş. Hayret: Herifin biri içeriden kah kah gülmüyor mu? İngilizce konuşmuyor mu?

İşte İstanbul fonografı ilk defa orada bu şekilde işitti *[sol altta; bir başka fonograf: 1900'lerin başında, dönemin müzik meraklısı Dr. Esat Paşa (Işık; sağ başta) ve arkadaşları fonograf dinliyor]*. Sonra Veznecilerde makineci Salim'in dükkânına getirdiler. Amma gene kulaktan takma cinsinden... Kovanlar: Bir İngiliz kahkahası, Abdülezel Paşanın nutku, Meddah Aşki'nin Yahudi taklidi gibi şeylerden ibaretti. Derken borulusu revaç buldu. Yalnız kovanlar hâlâ yumuşak balmumundan silindir biçimindeydi. İyodlu pamuk şişeleri andırır, kutulara bin itina ile doldurulur, dönerken bir tüy süpürge ile üstleri mütemadiyen silinirdi."

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Edison ve arkadaşları 1892'de, New Jersey'de (ABD) fonografın başında [solda].

kurduğu yıl, 1876'da başlar.

A. Graham Bell'in geliştirdiği telefonda, sesin daha anlaşılır bir şekilde duyulmasını sağlayan karbon rezistanslı bir mikrofon geliştirir. Edison, bu çalışmalarına sonraki yıl, telgraf sinyallerini sese çeviren bir sistem üzerindeki çalışmalarıyla devam eder.

Edison daha sonra, telgrafta sesi iletmek amacıyla, hızla hareket eden parafin kâğıtlardaki noktalar ve çizgiler üzerinde dolaşan iğneyle telefonda kullandığı diyaframı tek bir alette birleştirmeyi akıl eder.

Bu makinenin, biri kaydetmek biri de dinlemek için olmak üzere iki diyafram-iğne ünitesi vardır. Kâğıt yerineyse kalay levha kullanmıştır. Böylece ilk fonograf, 1877'de ortaya çıkar...

Telefondan sonra, sesin iletimi ya da kaydedilmesi konuları pek çok bilim insanı ve mucidin ilgisini çekmektedir. Ancak fonografla adını tarihe yazan isim, yüzlerce patentin sahibi Edison olur.

Fonograf, Edison'un ampulden önceki en çok ses getiren icadıdır. Bir diyaframdan geçen sesin bir iğneyle kalay levha sarılı bir silindire aktarılmasını ve daha sonra sesin tekrar edilebilmesini sağlayan bu aygıt çalışır hale geldiğinde Edison, çocuklar gibi sevindiğinden midir bilinmez, yaptığı ilk kayıt "Mary'nin küçük bir kuzusu var" sözleriyle başlayan bir tekerleme olur.

Ve birkaç saniye sonra Edison, dünyada kendi sesini dinleyen ilk kişi olma şerefine erişir!

Fonograf başarıyla çalışmaktadır. Ancak, mucitliği kadar girişimcilikte de başarılı olan Edison, bu icadının en çok hangi alanda geleceği olduğu konusundaki tahminlerinde o kadar başarılı olamaz.

Üstelik bu konudaki inadını, uzunca bir süre sürdürür. 'Teknolojinin Evrimi' adlı eserinin dördüncü bölümünde bu konuyu da inceleyen George Basalla, konuya, Edison'un fonografın icadının ertesi yılı yayınladığı bir makalesinde, onun fonografın halka yararlı olabileceği konusunda saptadığı on konuyu aktararak başlar.

Buna göre Edison, fonografla, stenograf yardımı ol-

Fonograftan sonra gramofon

İstanbul'a 1900'lerin başında giren fonograf, Beyazıt'tan Beyoğlu'na, kentin belli başlı mağazalarının vitrinlerinde yerini alır. Bu mağazalar gazetelere ilan verirler. Bunlardan biri de, 'Fonografhane-i Gülistan' firmasına aittir *[solda]:* Dersaadet, Sirkeci, Hamidiye Tramvay Caddesi, 18 numarada yer alan firma ilanında, müşterilerine, 'Her cinsten olmak üzere Amerikan fonograf makineleri' sunar. Fonografın ardından, sıra gramofona gelecektir *[altta].*

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Yıl 1919: Sovyetler Birliği'nin lideri Lenin, fonografa ses kaydı yapıyor [sağda].

maksızın dikte etme; körler için 'konuşan kitaplar' üretme; halka konuşmayı öğretme; müzik kaydetme; önemli aile vecizelerini, hatıraları ve ölüm döşeğinde söylenen son sözleri muhafaza etme; müzik kutuları ve müzikli oyuncaklar için yeni tınılar yaratma; zamanın yanı sıra mesaj bildiren saatler üretme; yabancı dillerin doğru telaffuzlarını muhafaza etme; heceleme ve benzeri şeyleri öğretme ve telefon konuşmalarını kaydetme gibi alanlarda kullanılabileceğini önerir.

Basalla'nın işaret ettiği gibi, müzik kaydı listede kendine ancak dördüncü sırada yer bulabilmiştir.

Edison, fonografın ticarî olarak potansiyel taşıdığı alan konusunda doğru tercih yapamamanın da ötesine geçerek 1880'lerin başında asistanı Samuel Insull'a fonografın hiçbir ticari değeri olmadığını söyler!

Edison bu konuda elbette ki yanılır; hem de iki kez yanılır... Fonografın, müzik kaydeden bir cihaz olarak pazarlanmaya başlanması, ona ticari başarıyı getirir. Nihayet, 1890'ların ortalarında bunu Edison da kabul eder (Basalla, G., Tübitak, 1998).

Öyle ya da böyle, ampulü keşfinin hemen öncesinde geliştirdiği fonograf, Edison'un ününün hızla artmasını sağlar. Kısa bir süre sonra ampulü icat eden ve 1880'in başlarında seri üretimine geçen Edison, hem bir mucit olarak, hem de bir girişimci olarak zirvededir...

Edison'un diğer başarılarını başka yazılara bırakıp, biz yine fonografa dönelim: Sesi kaydetmek ve yeniden üret-

'Plak Sanayiinde Devrim'

Bilim ve Teknik dergisi, Temmuz 1979 tarihli 140. sayısında, seri üretiminden hemen önce CD'leri ya da kompakt diskleri *[sağda; Sony'nin bir CD'si]*, Peter Lincoln imzalı ve 'Plak Sanayiinde Devrim' adlı makalede şu sözlerle tanıtıyor: "Büyük bir uzunçalar plağın aşağı yukarı üçte biri kadar olan ve kompakt-plak adı verilen bu yeni plak *[altta; 1994'te CD üretimi]*, plak sanayiinde bir devrim yapacak niteliktedir. En büyük özelliği pikaplarda artık iğne yerine laser ışınlarından faydalanılmasıdır."

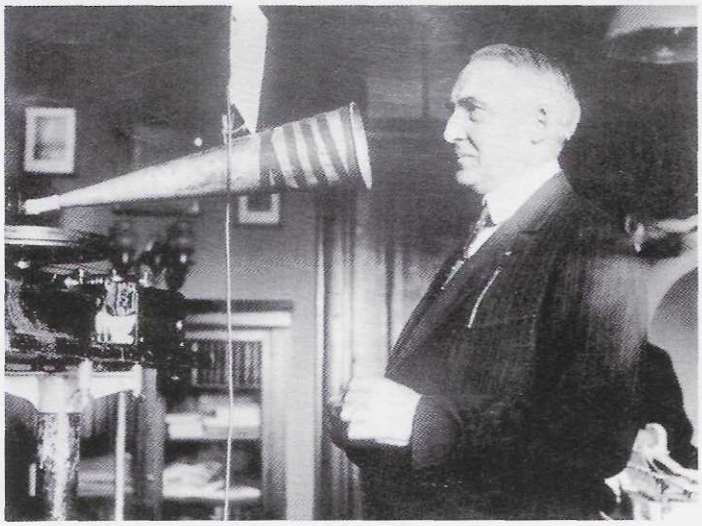
"Müzik dostları pasta tabakları kadar büyük olan o uzunçalar plaklarına artık veda etmek zorunda kalacaklardır. Aynı zamanda yeni plaklar çizilmeyecek, bozulmayacak ve yabancı sesler çıkarmayacaktır. (...) Hatta bu devrim eski plaklara nazaran o kadar önemli değişiklikler, yenilikler getirecektir ki, artık bir daha eskiye dönüş diye bir şey olmayacaktır. Bunlar, 'en yüksek derecede bir yetkinlikle' müzik sağlayacaklardır."

Yıl 1913: Kızılderililer, gramofonun önünde, bir zamanların savaş şarkılarını söylüyorlar.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Mary'nin küçük kuzusu

Edison *[altta]*, fonografın 50. yılı şerefine, ilk fonograf kaydını yeniden canlandırır ve "Mary'nin küçük bir kuzusu var" (Mary had a little lamb) dizesiyle başlayan tekerlemeyi tekrar kayda alır. Edison'un bu kaydını dinlemek ya da en azından Edison'un sesini duymak isterseniz kaydı *http://www.pbs.org/wgbh/amex/edison/sfeature/songs.html* adresinde bulabilirsiniz...

mek gibi muhteşem bir işin peşinde koşan tek kişi elbette Edison değildir.

1880'lerin ortasından itibaren, diğer mucitler bu konuda Edison'un fonografından da gelişmiş ürünler ortaya koymaya başlar. Adını alacağımız ilk isim, adı telefonla özdeşleşmiş olan Alexander Graham Bell'dir.

Bell'in 1885'te geliştirdiği cihazın adı 'grafofon'dur. Getirdiği yenilikse, balmumu kaplı silindir kullanması ve buna bağlı olarak kayıtların daha fazla çalınabilmesidir.

Ancak bu alanda asıl yeniliği getirecek ve zamanla hem fonografı hem de 'grafofon'u teknoloji tarihi müzelerine gönderecek olan cihaz Emile Berliner'den gelecektir...

Berliner'in cihazının adını gayet iyi biliyoruz: Gramofon...

Patenti 1887'de alınsa da, üretimine geçmek için epey bir süre beklenecek olan gramofonun getirdiği büyük yenilik, kayıtların silindirlere değil de düz disklere ya da plaklara yapılması ve en önemlisi, bu plakların, bir asıl kayıttan seri halde üretilebilmesine olanak tanımasıdır. Müzik endüstrisi de zaten böyle bir yeniliği beklemektedir!

Zamanla, müzik endüstrisi ve kayıt teknolojileri hızla gelişir; müziğin kaydedildiği cisimler şekil değiştirir. Plaklar, manyetik şeritler, kompakt diskler derken; bu şekillerin tamamen ortadan kalktığı, albümlerin internet üzerinden satın alındığı bir dönemde hızla ilerliyoruz. ■

Alexander Graham Bell'in 1885'te geliştirdiği grafofon cihazı [solda, ortada]. Yanında, kayıt silindirlerinin bulunduğu kutularla, Edison'un fonografı [solda]. Senator Warren Harding, 1920'de, ofisinde konuşmasını fonografa kaydediyor [solda, en üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

FOTOĞRAF: MİRHAN BİLİR

Rahmi M. Koç Müzesi'ndeki interaktif sergi, insan dehasının doruklarında gezinen Leonardo da Vinci'nin makine projelerini ete kemiğe büründürüp önümüze getiriyor.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Leonardo'nun muhteşem makineleri

Rahmi M. Koç Müzesi'ndeki 'Leonardo: Evrensel Deha' sergisi, Partners firması ile işbirliği içinde ve Arçelik'in sponsorluğunda gerçekleştiriliyor. Sergi, 31 Aralık tarihine kadar sürecek.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

FOTOĞRAFLAR: MİRHAN BİLİR

'Leonardo: Evrensel Deha' sergisinin 2. katında yer alan makineler de, Leonardo'nun çizimlerine sadık kalınarak ve o dönemin malzemeleri kullanılarak kurgulanmış [sağda].

NAZIM GÜVENÇ

İstanbul'da 2 Kasım'da meraklılarına kapılarını açan 'Leonardo: Evrensel Deha' adlı sergi, 31 Aralık 2006 tarihine kadar sürecek. Bu serginin iki ay boyunca Rahmi M. Koç Müzesi'nde iki ay boyunca, 'tüm zamanların evrensel dahisi' Leonardo da Vinci'ye ev sahipliği yapması, onun o gizemli Mona Lisa (La Joconde) tablosunun ressamı olmasının epey ötesindeki, çok yanlı, çok yönlü yeteneğinin görece az bilinen bir boyutunu tanımamıza fırsat veriyor.

Gerçekten de Leonardo'dan geriye kalan tamamlanmış veya taslak halindeki eserlerinin bütününe baktığımızda bu, 'dahilerin en birincisi' insanın ilgi ve yetisinin enginliği göz kamaştırıyor.

Sanatçı ve biliminsanı kimliklerini her iki alanda da üstün bir yetenekle kendisinde birleştirmiş olduğu için, hakkındaki tüm övücü ve yüceltici sıfatları hak eden Leonardo'yu yaşadığı devirden bugüne bağlayan sürekliliği sadece tablolarının (ki aslında az sayıdadır) bizde uyandırdığı estetik beğeni değildir.

Çizimleri yaklaşık 1487-90 yılları arasında yapılmış olan kanat makinesi, açılıp kapandığında, 90 kilogramlık bir güç sağlıyor [sağda].

Bu, tamam; fakat asıl ilginç olan, onun o yıllarda kâğıda döktüğü, çiziktirdiği hayallerinin, projelerinin çoğunun yüzyıllar sonra 'gerçeklik' kazanmış olmasıdır.

Bu anlamda onun "bilimkurgunun da (science-fiction) da ağa babası" olduğu rahatça söylenebilir. İnsan biçiminde robot, helikopter, bisiklet, paraşüt, zırhlı araç, havan topu, mitralyöz onun ilk tasarımlarını yaptığı, tekniğini tasarladığı icatların belli başlı birkaç tanesidir.

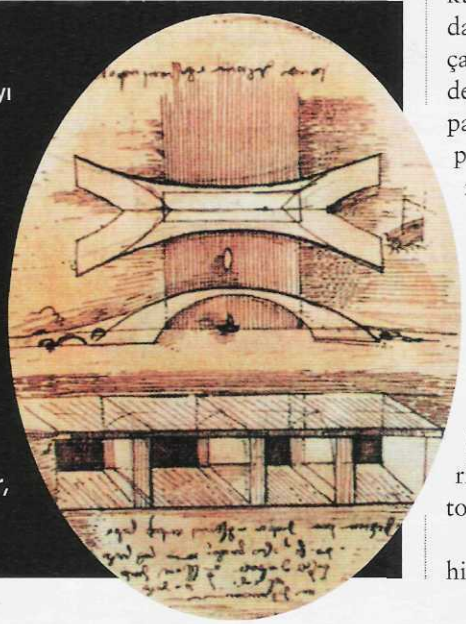
Zamanında bu projelerin çoğu garipseniyor, hatta bir parça kaygı ve tedirginlik bile yaratıyordu. En iyi halde, genellikle, 'olmaz böyle şeyler' diyerek geçiştirilen bir kayıtsızlık duvarına tosluyordu.

Bunlardan biri, bizim tarihimizi de doğrudan ilgilendi-

Haliç'e köprü projesi

II. Bayezid'in Haliç üzerinde bir köprü yapmayı düşündüğünü öğrenen Leonardo da Vinci, topladığı bilgilere dayanarak, kemeri 240 metre yüksekliğinde dev bir köprü şeması çizer ve bu planlarını bir mektup eşliğinde *[solda]* padişaha gönderir. 1952'de Alman tarihçi Babinger, bu belgeleri gün ışığına çıkarır.

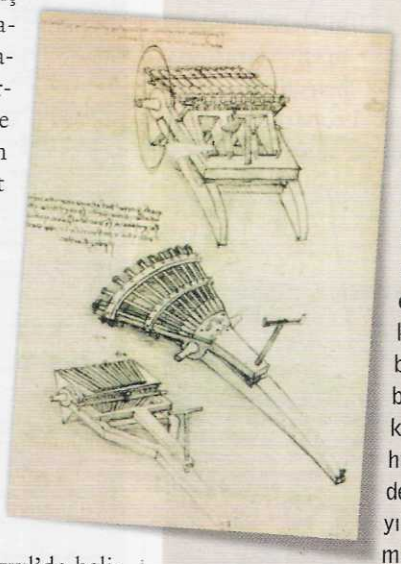

http://groups.google.com/group/merakediyorum

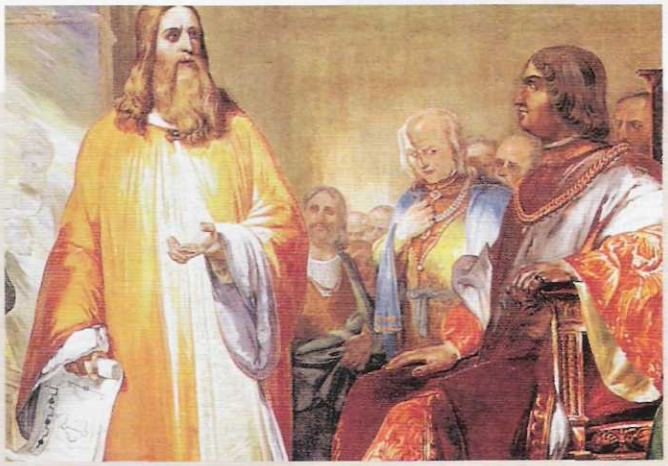
rir. İstanbul'un fethinden bir yıl önce doğan Leonardo'nun ressam olarak ünü, zamanla Fatih Sultan Mehmed'in kulağına kadar gelir ve Leonardo ondan, saray ressamı olarak çalışması için teklif alır.

Ancak o sıralar Milano'da Sforza ailesinin hizmetinde çalışmaya yeni başlamış olduğu için, leonardo bu davete olumlu yanıt veremez; onun yerine, ünlü Fatih tablosunun ressamı Gentile Bellini İstanbul'a gönderilir.

Ama daha sonraları Leonardo, Fatih'in oğlu Sultan II. Bayezid'e yazdığı bir mektupla, İstanbul Boğazı'na köprü inşa etme projesini sunar. Fakat kardeşi Cem Sultan'ın İtalya'da Borjiya'ların elinde tutsak kalmasını hiç aklından çıkarmayan Bayezid, o sıralarda, Cesare Borgia'nın hizmetinde çalışmakta olan Leonardo'ya yanıt bile vermez...

Elbet onun çizimlerini yaptığı projeler ile, yüzyıllar sonra gerçekleştirilmiş biçimleri arasında, doğrudan bir bağ yoktur. Bir başka deyişle, sözgelimi 19. Yüzyıl'da bisikleti veya 20. Yüzyıl'da helikopteri, robotu icat edenler, bunu Leonardo'nun çalışmalarından hareketle başarmış değillerdir. Bu çizimlerden haberlerinin bile olmadığı kesin gibidir. Zaten Leonardo'nun arşivlerde duran bu tarz çalışmalarının öneminin ve değerinin anlaşılması, onun kendi zamanını aşan çok yönlü dehasının daha iyi kavranması, aslında bu icatların ortaya çıkması sayesindedir.

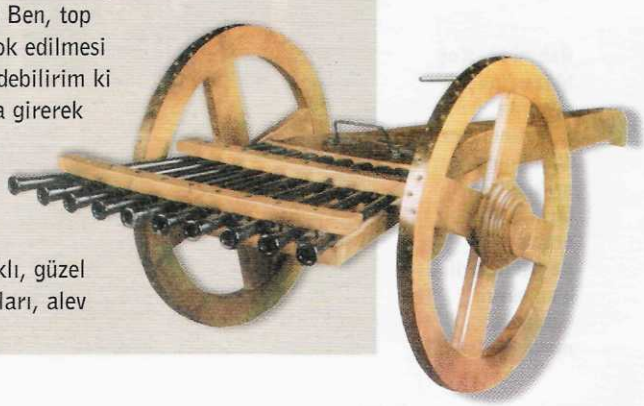

Leonardo'nun Milano dükü Sforza'ya mektubu

'Savaş makineleri de yaparım'

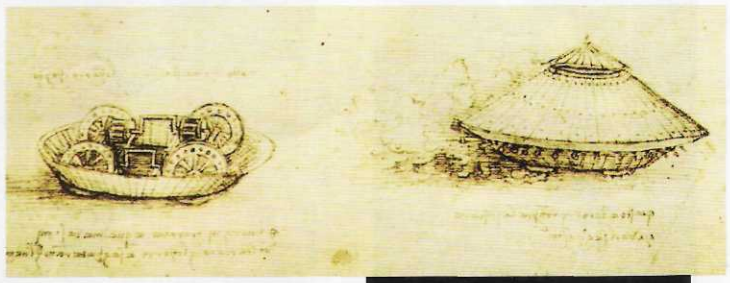
Leonardo'nun, Milano dükü Ludovico Sforza'ya *[üstte; bir 19. Yüzyıl çiziminde, Sforza ile ona planlarını gösteren Leonardo]* 1482'de yazdığı mektubun müsveddesi, bugün hâlâ Milano'daki Saint Ambrosio Kütüphanesi'nde saklanmaktadır *[sol altta; Leonardo'nun muhtemelen mektubuna eklemiş olduğu makineli tüfek planı ve en altta; sergide yer alan makineli tüfek].*

Leonardo'nun mektubu şöyle başlar: "Ünlü prens hazretleri, savaş makineleri icat etmek konusunda usta geçinen bütün insanların tecrübelerini görmüş ve dikkatle izlemiş olduğumdan, onların ortaya koyduğu aletleri, her gün görülenlerden hiçbir suretle farklı bulmadığımdan, şuracıkta sıraladığım, kendime özgü bazı sırları, hiç kimseye hakaret etmeyi düşünmeksizin, zat-ı âlilerinize arz etmeye cesaret edeceğim... Çok hafif, taşınması çok kolay köprüler kurmak için bir usul buldum ki, bunlar sayesinde düşman kovalanıp bozguna uğratılabilir; kurulması ve kaldırılması kolay olmakla beraber, ateşe ve hücumlara dayanan daha sağlam köprüler de yapabilirim. Düşman köprülerini yakıp yıkmak çarelerini de bilirim... Bir müstahkem mevkiin kuşatılması halinde, hendeklerdeki suların nasıl boşaltılacağını bildiğim gibi, türlü tırmanma merdivenleri ve bunun gibi başka vasıtalar yapmak da elimden gelir. (...) Ben, top taşıyan emniyetli, kapalı ve yok edilmesi imkânsız öyle arabalar inşa edebilirim ki bunlar düşman hatları arasına girerek en sağlam birlikleri bile dağıtır ve piyade hiçbir karşı koymaya uğramadan onların ardından yürür... Kullanılmakta olanlardan farklı, güzel ve işe yarar toplar, havan topları, alev makineleri de yapabilirim."

http://groups.google.com/group/merakediyorum

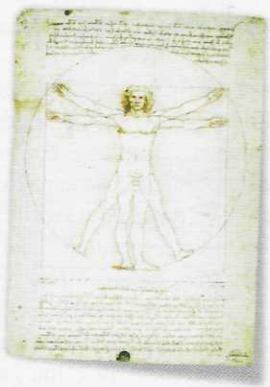
merakediyorum@googlegroups.com

'Leonardo: Evrensel Deha' sergisinin simgelerinden biri olarak kullanılan 'Vitruvius Adamı'nı da Vinci, 1490 civarında çizmiştir [sağ altta].

Bu icatlardan sonra Leonardo'nun yazılı, çizili projelerine yeni bir gözle bakılmış; bunları ille de uçuk bir sanatçının aşırı hayalleri gibi algılamanın kısırlığı anlaşılmıştır.

O derecede ki, bu kez Leonardo'nun projeleri, hayata geçirmek üzere ele alanlar ortaya çıkmıştır. Hem de tam onun tarifini verdiği şekilde ve sadece o devrin İtalya'sında varolan malzemeler kullanılarak, o tasarılara birebir ölçek ve biçimlerde hayat verilmiştir.

İşte bugün, Rahmi M. Koç Müzesi'nde sergilenenler bunlardır. Bu eserlerden önce, onların yaratıcısına baktığımızda, Leonardo'nun diğer birçok yeteneğinin yanında bir makine mühendisi olduğunu görüyoruz...

Hem de çekirdekten yetişme 'alaylı' bir makine mühendisi. Çünkü 17 yaşında ressam çıraklığı yaparak çalışma hayatına başladığında, kiliselerin yüksek kubbelerini, freskle resimlemek için kullanılan iskelelerin mekanik ve teknik özellikleriyle de tanışır Leonardo.

Fırçasının ne kadar usta olduğu, resmetme yeteneği, daha küçük melek figürlerini boyaması sırasında hemen fark edilir. Ancak Leonardo'yu başkalarından ayıran, sadece resim yeteneği değildir.

Başka iyi ressamlar da vardır o dönemde: Büyük ressam

Zırhlı araç

Leonardo'nun günümüze kadar gelen tasarım çalışmaları arasında günümüz tanklarının atası olarak kabul edilebilecek zırhlı araç çizimlerine de rastlanmıştır. Leonardo, kabuğu konik biçiminde ve ayakları yerine tekerlekleri olan kaplumbağa benzeri bir araç tasarımlamıştır. Askerî amaçlı kullanımı öngörülen aracın dışı zırh kaplıdır ve yanlarındaki namlulardan düşmana ateş açılmaktadır... Aracı hareket ettiren dört adet çark, dişli olup kranklar aracılığıyla dönen dört tane fener pinyonunun meydana getirdiği hareket iletme mekanizmasına geçer ve araca devinim sağlar. Araç sekiz kişi tarafından çalıştırılmaktadır. Ateş açılacak hedefin seçimini aracın üst bölümünde (günümüz tanklarındaki "taret" denilen bölme) açılan deliklerden, tüm cepheyi gözleyebilen bir nişancı üstlenir ve alt bölümdekilere hangi namlundan ateş açılması gerektiğini bildirir.

FOTOĞRAF: MİRHAN BİLİR

Rahmi M. Koç Müzesi'ndeki serginin 2. katında yer alan ilginç makinelerden biri de, birebir oranlarda gerçekleştirilmiş olan sütun kaldırma makinesi [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Çadır paraşüt

Leonardo'nun tasarladığı paraşüt ara tabanlı bir piramit şeklindedir. Deliksiz, "kalın yün kumaştan yapma bir çadır" diye tarif ettiği büyük bir bez kullanılması öngörülmüştür. Ölçüleri "12 kulaç" (aşağı yukarı 7.20 metre) uzunluk ve 12 kulaç yükseklik şeklinde tasarlanmıştır.

Leonardo bu paraşütü kullanan bir insanın, "yüksek bir yerden aşağıya atlayabileceği ve yaralanmayacağı" kanaatindedir. Bu tasarısı Leonardo'nun havanın bir kaldırma gücü olarak işlevini çok iyi kavradığını ve ondan günümüzdeki işlevinden farklı bir şekilde esas olarak bir "uçuş aracı" olarak yararlanmanın yollarını bulmaya çalıştığını ortaya koymaktadır.

Makine insan

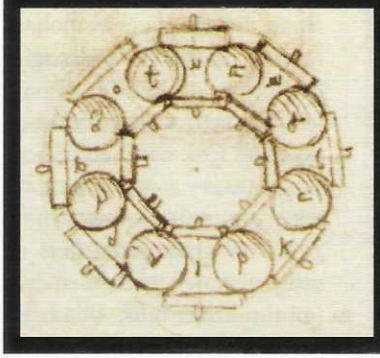
Leonardo'nun en çarpıcı tasarımlarından biri de halat ve makara sistemi vasıtasıyla hareket eden "insan benzeri makine" idi (günümüzün robotu). Leonardo insanın anatomik yapısından hareketle, onun mekanik bir karşılığını çizmiş ve insanın organlarını hareket ettirişini, mekanik parçalarla gerçekleştirmeye çalışmıştı... Ana sinirler ve kasların işlevini Leonardo'nun tasarımında halatlar ve zincirler üstleniyordu. Halatların sıkılması veya gevşetilmesi, mekanik kol ve bacakların oynatılmasını, bükülüp gevşetilmesini sağlıyordu. Makinenin dış görünüşü ise, zırhlı bir savaşçıya benzemekteydi. Leonardo'nun bu makineyi Milano dükünün isteği üzerine saray kutlamalarında kullanmak üzere yaptığı düşünülür.

Bilyeli rulman

Leonardo da Vinci'nin geliştirdiği 'rulman' tekniği, bilyeli rulmanlarla ilgili çizimleri, özellikle dikkati çeker. Bir teknik ressam ustalığıyla çizilen bilyeli rulman tasarısı modern makine sanayiinde sürtünmeyi azaltmak amacıyla yaygın bir kullanımı olan bilyeli rulmanın atası niteliğindedir. Leonardo'nun öngördüğü sistem, sekiz bilye ve yanları bilyelerle tam teması sağlamak üzere iç bükey sekiz milden oluşmaktadır.

Bilyeler her yöne serbestçe dönebilirken, her mil sadece kendi ekseni çevresinde dönmektedir. Leonardo'nun bilyeli rulmanları bağımsız olarak gösteren çizimlerinin yanı sıra, bu rulmanları çeşitli makinelere takılı halde gösteren çizimleri de vardır.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

FOTOĞRAF: MİRHAN BİLİR

Su kuvvetinin bir sistemi beslemesi yoluyla işleyen hidrolik testere, hem ağaç kütüğünü hizar üstünde ilerletiyor hem de kütüğü diklemesine dört testereyle, beş parçaya ayırabiliyor [sağda].

ve heykeltıraş Michelangelo veya ressam Rafaello da Leonardo'nun çağdaşıdırlar.

Leonardo'nun farkı; beyninin hayal etme gücünün, yaratıcılığının benzersiz genişliği ve çok değişik disiplinler arasında bağ kurma yeteneğidir.

Bu sayede Leonardo ressamlığını, aynı zamanda günümüzde bir grafik sanatçısı, bir tasarımcı, bir modelist, hele hele bir teknik ressam diye adlandırdığımız çizim mesleklerinde derinleşecek denli zenginleştirmiştir.

Sadece ressam değil, bunların hepsiydi. Ve bu yeteneklerini bir koldan mimarlıkla, bir koldan da makine mühendisliği ile birleştirmişti. Leonardo, bilgi ve yeteneklerini askerî-sivil alan ayrımı yapmadan, her alanda gösterebiliyordu. Sivil ve askerî birçok köprü yapmıştı; çeşitli silah projeleri hazırlamıştı.

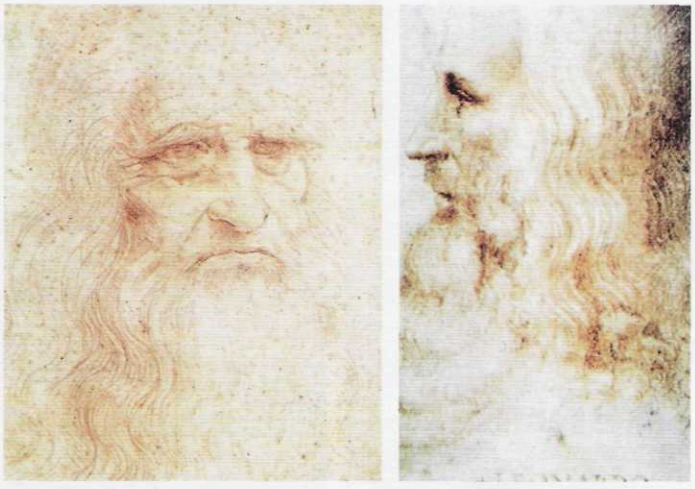
Zengin hayal gücü ve gelişmiş estetik anlayışı ile yetenekleri Leonardo'ya sadece devrine uygun mimarî yapıların projelerini hazırlamak imkânı vermekle kalmıyor, aynı zamanda, dönemi için hayli 'avangard' (öncü) şato projeleri çizmesini de sağlıyordu.

Ama bu şatoların salt kâğıt üzerindeki görüntüleri ve önerilen özellikleri bile, onları yaptıracak malî güce sahip olan kişilere 'acayip' geliyordu! Bu arada Leonardo 'müşterilerine' askerî amaçlı bina projeleri de öneriyordu.

Leonardo'nun makine mühendisi yanı, kendini en çok hareketle ilgili alanlarda gösteriyordu. Ağır cisimleri kaldırmayı, bir yerden bir yere taşımayı kolaylaştırmak üzere, çok sayıda kaldıraç, manivela, çark, askı vb. aygıt ve makineler, mekanizmalar geliştirmiş; bunların çizimlerini yapmıştı.

Aralarında, çok sonraları yani Batı'da ancak Sanayi Devrimi ile birlikte veya o süreçte hayata geçirilecek bazı teknikler, aygıtlar da vardı.

Leonardo'nun makine mühendisliği bilgi ve becerisi, engin hayal gücü ve teknik ressam ustalığıyla birleştiğinde ise, bu kez ortaya, zamanı için çok yeni silah projeleri çıkıyordu: Çok namlulu ve hepsi aynı anda ateş açabilen tüfek (günümüzün mitralyözü) gibi; top atma yeteneğine de sahip ve hareket edebilen araç (günümüzde tank ve zırhlı araç) gibi...

Leonardo da Vinci'nin farklı görüntüleri

Leonardo da Vinci'nin muhtemelen 1512 ile 1516 arasında yaptığı kendi portresi *[solda]* ve büyük bir ihtimalle, öğrencisi Francesco Melzi'nin yaptığı bir başka Leonardo portresi *[sağda]*.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Ama Leonardo bütün bunların yanında sanatçı yeteneğinin zengin meyvelerini de sunmak arzusundaydı ve sanatçı kimliğini, bilgisini, yeteneklerini aynı zamanda teknik konulardaki ustalığıyla da birleştirerek, gösteri sanatları alanına taşımak istiyordu.

Leonardo bu anlamda aynı zamanda bir 'sahneye koyucu', bir 'show yapımcısı' idi. Milano dükü Ludovico Sforza için tasarlayıp çizdiği "insan biçimindeki makine" (günümüzde robot) özellikle çarpıcıdır.

Teknik ustalığın yanı sıra Leonardo'nun anatomi bilgisinin derinliğini de gösteren bir eserdir bu makine... Ama daha çarpıcısı, ömrünün son ve en rahat dönemini geçirdiği Fransa'da, kral I. François'nın bir saray balosunu renklendirmek üzere hazırladığı 'aslan biçimindeki otomat' olmuştur.

Anlatıldığına göre, tamamen Leonardo tarafından ve elde yapılan bu otomat, gerçek bir aslanın boyutları ve figüründeydi. İçindeki birtakım mekanizmalar sayesinde, canlı gibi birkaç adım atarak hareket ettiğinde, balodaki hanımlar korkuyla geri çekilmişlerdi.

Ve Kral, Leonardo'nun kendisine uzattığı bir değnekle, aslanın başına dokunduğunda, aslanın ağzı açılmış ve içinden mavi renkte toplar ve beyaz zambaklar fışkırmıştı!..

Leonardo'nun benzersiz yaşamöyküsü onun bir birey olarak, bir insan olarak, ne kadar büyük olduğunu gösterirken diğer yandan insanlığın tarihsel olarak ne kadar ağır ilerlediğinin de bir kanıtı gibidir.

Tarihte, düşünsel veya sanatsal planda bazı 'büyük' insanların içinde yaşadıkları toplumdan ve özellikle de devirden çok daha ileride olabildikleri bir olgudur.

Lakin iyi veya kötü, ama şu bir gerçektir ki, insanlığı ilerleten tek başlarına 'büyük adamlar' değildir.

Leonardo gibi dahilerin yaşadıkları dönem, eğer onla-

Milano dükü Sforza'nın yanından ayrıldıktan sonra, Leonardo da Vinci, Fransa kralı I. François'nın hizmetinde çalışacaktı [solda].

Leonardo'nun kitaplardaki öyküsü

Literatür Yayınları geçen yıl, Oğuz Ergun'un yönetmenliğindeki 'Mini Sanat Dizisi' içinde, bir 'Leonardo da Vinci' kitabına da yer vermişti. Bu arada, YKY arasında, Genel Kültür Dizisi içinde çıkan 'Leonardo da Vinci / Evren Bilimi ve Sanatı' adlı Alessandro Vezzosi çevirisi de, kendi alanında, ilginç bir başvuru kitabı... Önemli Leonardo araştırmacılarından Alessandro Vezzosi'den, sayısız el yazması ve belgelerle desteklenmiş en güncel çalışma... Beyaz Yayınları arasında çıkan 'Leonardo da Vinci Gibi Düşünmek için Çalışma Kitabı' ise, Michael J. Gelb ve kitap, da Vinci'nin yaşam, bilgi, bilim ve sanat konularındaki görüşlerini ilkeleştiriyor. Mary Washington ve Virginia üniversitelerinde öğretim üyesi olan teorik fizikçi ve ressam Bülent Atalay'ın 'Matematik ve Mona Lisa' adını verdiği kapsamlı çalışmasının (Albatros Yayınları) alt başlığı ise, "Leonardo da Vinci'nin Sanatı ve Bilimi" adını taşıyor. Kitap, bilime sanatın gözüyle, sanata da bilimin gözüyle bakarak, iki alanın sentezini yapmayı amaçlıyor.

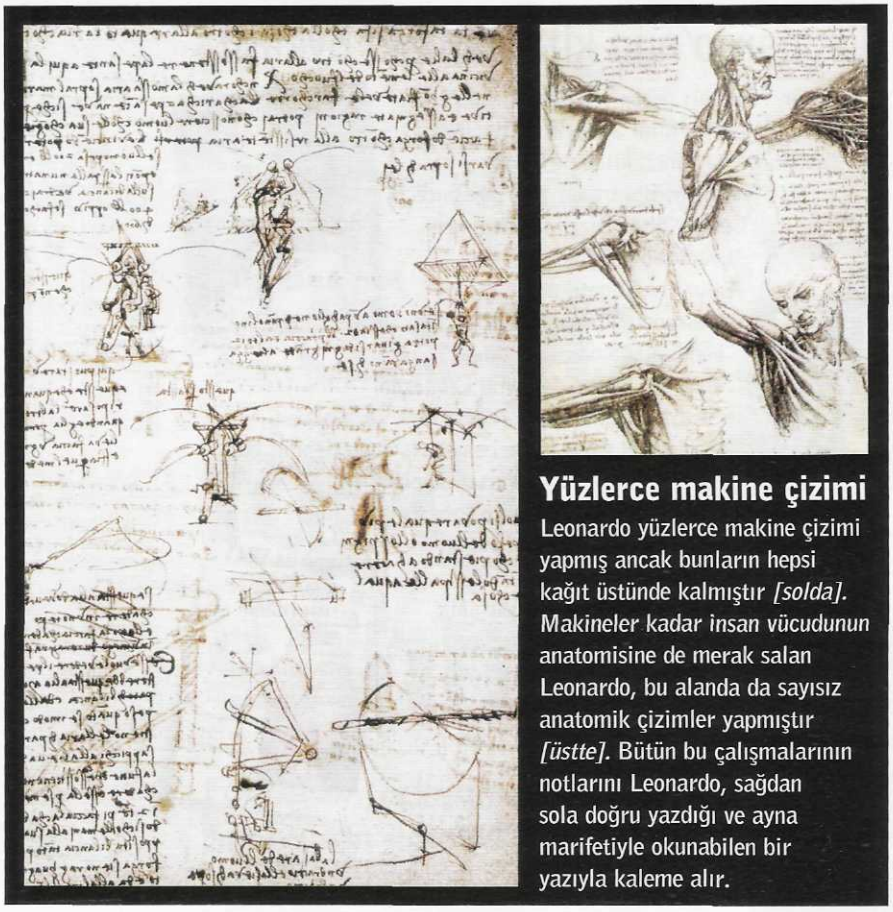

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Yüzlerce makine çizimi

Leonardo yüzlerce makine çizimi yapmış ancak bunların hepsi kağıt üstünde kalmıştır *[solda]*. Makineler kadar insan vücudunun anatomisine de merak salan Leonardo, bu alanda da sayısız anatomik çizimler yapmıştır *[üstte]*. Bütün bu çalışmalarının notlarını Leonardo, sağdan sola doğru yazdığı ve ayna marifetiyle okunabilen bir yazıyla kaleme alır.

rı toplumsal, özellikle de ekonomik düzeyde destekleyecek veya onların öncü eserlerine, icatlarına, buluşlarına sosyo-ekonomik düzeyde gereksinim duyacak bir tarihsel aşamada değilse, insanlık adına, verim hayli düşük olabilmekte veya geç alınabilmektedir.

Toplumun o sıradaki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı, düzeyi belirleyici olmaktadır; birkaç dahinin veya mucidin eserleri, buluşları, icatları değil.

Aslında Leonardo'nun bazı icatları veya uyguladığı teknikler, imal ettiği bazı makineler, insan veya hayvan biçimli otomatlar vb. ondan çok önceleri Uzak Doğu'da, Çin'de ve özellikle Abbasîler döneminde Ortadoğu'da vardı, biliniyordu.

Bütün insanlık düzleminde ve Batı merkezli olmayan bir tarihsel perspektiften bakıldığında, anımsamak gerekir ki, 15. Yüzyıl İtalya'sından çok önceleri İslâmiyet'in gelişip yayıldığı, özellikle de İbni Sina, İbni Rüşt, Nasreddin Tusi gibi filozof ve bilginlerin eser verdikleri aydınlık devirlerde, bilim ve felsefe Avrupa'dan çok ilerideydi.

Keza 15. Yüzyıl'a dek, Çin'de de öyle. Ne var ki, bir bütün olarak Doğu'da bilim de, felsefe de, teknik de merkezî bir feodal sosyo-ekonomik yapı içinde, esas olarak saray çevrelerinde kalmıştı, toplumsallaşmamıştı ve dolayısıyla sözgelimi, o hayret verici otomatlar, saray çevresinin 'oyuncağı' olarak kalıyordu.

Avrupa'nın Akdeniz'e değil de, Atlantik Okyanusu'na açılan ülkeleri, ticaretten endüstriye geçmeyi başardıklarında ve o süreçte bir Sanayi Devrimi'ni tetiklediklerinde, Leonardo'nun kağıt üzerinde kalmış pek çok hayali, projesi artık saray boyutunda değil, toplum boyutunda yeniden icat edildi, tasarımlandı ve kitlesel çapta bir üretimin konusu oldular.

O zaman ressamlığının yanında Leonardo'nun mucit, makine mühendisi, vb. yanlarındaki dehası kavrandı. İnsanlığın büyük bir bölümü, ancak 20. Yüzyıl'da Leonardo'yu tam olarak (veya hiç değilse "tam"a hayli yakın bir ölçüde) algılayıp anlayabildi, tanıyabildi. ■

1828'de Floransa'da düzenlenen bir resim yarışmasına Cesare Mussini, "Leonardo'nun I. François'nın Kollarında Ölüşü" adlı tabloyla katılır [sağda]: Oysa Leonardo 2 Mayıs 1519'da öldüğünde yanında, I. François [sağ üstte] değil, yalnızca hizmetkârları vardır.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

◆ HAZIRLAYAN: LEVENT ÖZGÜREL

Leonardo'nun sanal müzesi

'Leonardo: Evrensel Deha' adlı serginin resmî bir internet sitesi var; ayrıca Boston'daki Bilim Müzesi'nin internet sitesinde de, ünlü usta için, çok ayrıcalıklı sayfalar hazırlamış.

İstanbul'da 2 Kasım'da Rahmi M. Koç Müzesi'nde meraklılarına kapılarını açan 'Leonardo: Evrensel Deha' adlı sergi, 31 Aralık 2006 tarihine kadar sürecek.

Organizasyonun resmî internet sitesi olan *www.the-genius-of-leonardo.com* içinde, sergilenen eserlerle ilgili fotoğraflı anlatımları görebilmeniz mümkün.

Sitede bu makineler, yönelik oldukları alana göre, 'Hava', 'Kara', 'Su' ve 'Ateş' adları altında, dört ana gruba ayrılıyor. Sitenin geniş içeriği arasından hızla sıyrılarak bu zengin galeriye ulaşabilmek için, Türkçe ana sayfadaki 'Fikir' başlığına tıklamanız yeterli...

Leonardo da Vinci için düzenlenmiş bir site de, Boston'daki Bilim Müzesi'nin (Museum of Science), internet sitesinde yer alıyor. Ünlü usta Leonardo için, bu sitede, gerçekten çok ayrıcalıklı sayfalar hazırlanmış.

Sanatçı ve eserleriyle ilgili her türlü bilginin bulunduğu bu sayfalar arasında, birbirinden ilginç tasarımlar, çizim ve maketleri içeren bir sanal müze de bulunuyor.

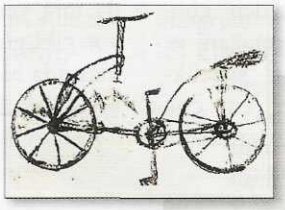
Leonardo da Vinci, *www.mos.org/leonardo* adresine gittiğinizde sizi kapıda karşılıyor. Sol üst bölümde bulunan 'Leonardo@ the Museum' bölümüne tıkladığınızda ise, karşınıza 'Sanal Leonardo Müzesi' çıkıveriyor.

Eserler, 'Uçuş', 'Makineler' ve 'Leonardo: Doğal Sanatçı' başlıkları altında düzenlenmiş üç odaya yayılmış bulunuyor. Odalardan birini seçerek, tıpkı bir müze dolaşır gibi hareket etmeye başlıyorsunuz ve fareniz sayesinde, oda içerisinde sergilenen herhangi bir eseri yakından görme şansı yakalıyorsunuz. Yapmanız gereken tek şey, obje üzerine tıklayarak görüntülenmesini sağlamak...

Birçok araç-gereç ve makinenin yanı sıra, günümüz bisikletlerinin 'ağa babası'nı da Leonardo da Vinci usta tasarlamış; kağıt üzerindeki bu ilk taslak, insan anatomisinin özelliklerini göz önünde bulundurarak çizilmiş. Ancak araştırmacıların bu konuda şüpheleri var; bisiklet eskizinin da Vinci tarafından çizilip çizilmediği konusunda bazı tartışmalar hâlâ noktalanmış değil...

Da Vinci'nin çalışmalarının elden geçirilmesi sırasında ortaya çıkan bazı gizli kayıtlar, bu tartışmayı noktalamaya yetmiyor.

Bu ilginç öykünün tamamını, *http://tinyurl.com/w8rv6* adresinde bulabilirsiniz. ■

Leonardo da Vinci'nin bisiklet tasarımı konusundaki tartışmalar, henüz noktalanmış değil [solda ve altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Hediyenin tarihçesi

Bugünden düne, Batı'dan Doğu'ya, zaman ve mekân içinde, hediye verme geleneklerinin ilginç bir tarihçesi vardır. Tabii, bu arada 'tarihe kayıt düşülmüş' ilginç hediye öyküleri de...

GÜNEŞ TOKCAN

Yılbaşı kutlamalarına giden günler, 'armağan' ve 'hediye' sözcüklerinin en çok duyulduğu, hediye vermenin kitleselleştiği günlerdir... Hediye verme kavramının Batı dünyasındaki, özellikle de Avrupa'daki gelişimine ve bu kavrama ilişkin yaklaşımın tarihine bir göz attığımızda, 1650'de kaleme alınmış bir metindeki şu satırlar hemen göze batar:

"Armağan vermek, aslında tam yeri gelmişken veriliyor gibi görünen, ama sunulmasında hiçbir yarar olmayan şeyler için kullanılır..."

Diğer bir deyişle, 17. Yüzyıl Avrupa'sında 'armağan', aslında 'hoş' ama 'içi boş' bir sunum olarak algılanır.

Antik Çağ meraklısı Lyon'lu gezgin Jacob Spon (1647-1685), 'Hediyelerin Kökenine Dair' adlı kitabında, hediye verme geleneğinin Roma'nın ilk krallık dönemlerine rastladığını anlatır.

Bu bilgiye Spon, Roma'nın çoktanrılı 'resmî' dininin Batı dünyasındaki son savunucularından Simmakus'un mektuplarında rastladığını belirtir.

Simmakus'a göre, krallığın önde gelen yöneticilerine, bayram ve yılbaşı hediyesi niyetine, bir saygı nişanesi olarak, Sağlık Tanrıçası Strenia'nın ormanlarından toplanmış mine çiçeği dalları gönderilirdi. Bu dallardan, bir bitki çayı yapılırdı.

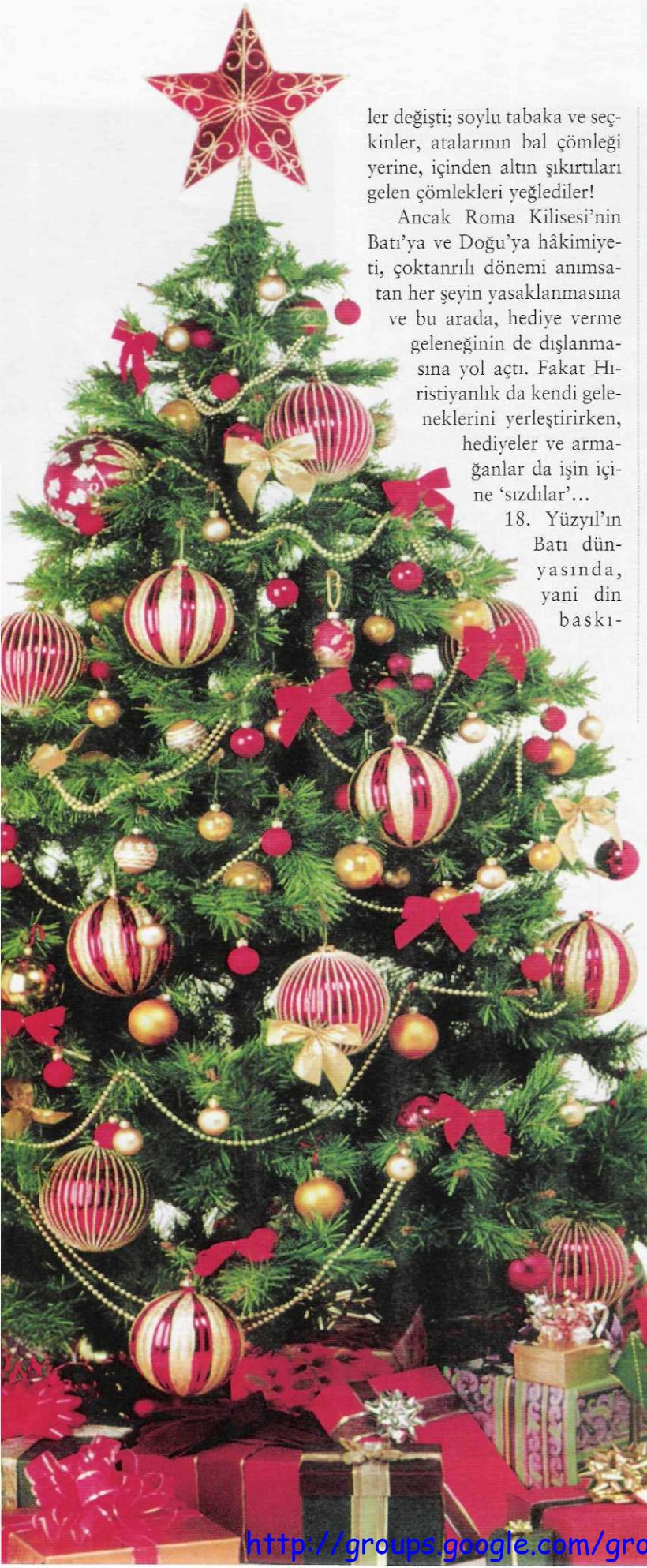
Latin dillerinde, bayram ya da yılbaşı hediyesi anlamına gelen 'strenna' ya da 'étrenne' sözcüğü de işte buradan gelir...

Sonra zamanla, dostlara tatlı ve hoş bir yıl dilemek adına, bu mine dallarının yanına incir, hurma ve bal da eklendi. İmparatorluk dönemi Roma'sında, iş-

Büyük alışveriş merkezlerinde, Aralık ayının ikinci yarısı, yılbaşı hediyeleri zamanıdır [üstte]. Bayramlarda ve yılbaşında hediye verme alışkanlığı, Batı'da, Roma'nın krallık döneminde başlar [sağda; M.Ö. 1. Yüzyıl'da Romalı bir aile].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

ler değişti; soylu tabaka ve seçkinler, atalarının bal çömleği yerine, içinden altın şıkırtıları gelen çömlekleri yeğlediler!

Ancak Roma Kilisesi'nin Batı'ya ve Doğu'ya hâkimiyeti, çoktanrılı dönemi anımsatan her şeyin yasaklanmasına ve bu arada, hediye verme geleneğinin de dışlanmasına yol açtı. Fakat Hıristiyanlık da kendi geleneklerini yerleştirirken, hediyeler ve armağanlar da işin içine 'sızdılar'...

18. Yüzyıl'ın Batı dünyasında, yani din baskısının azaldığı ve 'Aydınlanma' döneminin yaşandığı zamanlarda, armağan vermenin aynı zamanda bir ziyafet veya parti vermekle eş anlamlı olarak kullanıldığını görüyoruz. Burada da yine bir keyif ve zevk kavramı söz konusudur.

Tabii bu arada, doğum günleri, yıldönümleri, Noel ya da yılbaşı hediyeleri, artık neredeyse sosyal bir zorunluluk olarak kabul edilmektedir. Ayrıca doğru zamanda verilmesi, alan kişide bir sevinç ve şükran duygusu uyandırması gibi, hediyenin gerçek anlamına uygun düşecek bazı kurallara uyulması da önemsenir artık...

Bir diğer kural da, verilmeden önce, hediyenin ne olduğunun söylenmemesi ve sürpriz olarak kalmasıdır. Bu arada, hediyeyi verenle alanın konumlarının da birbirine uygun düşmesi önemsenir.

Ekbername'den bir minyatürde, bir Özbek yöneticisinin Abdullah Han'a hediyeler sunmak üzere huzura gelişi [üstte].

Artık günümüzde, 'Noel Baba' imajı da, yılbaşı çamı da, Hıristiyanlık kisvesinden giderek sıyrılıp laik simgeler haline gelmişlerdir [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

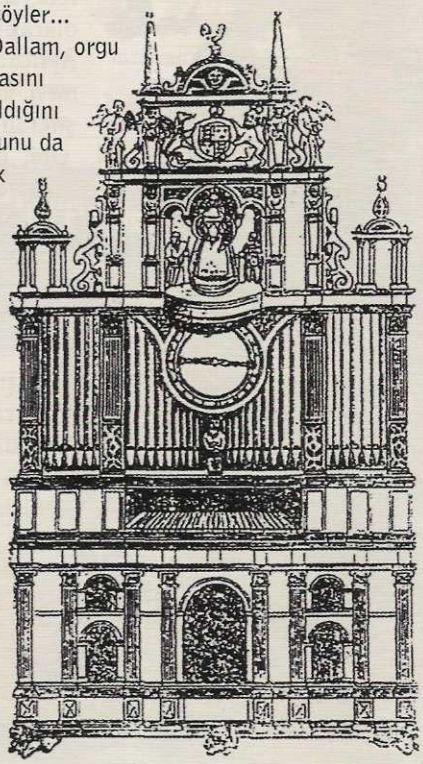
merakediyorum@googlegroups.com

III. Mehmed'e gönderilen ünlü org

III. Mehmed döneminde (1595-1603), İngiliz elçisi Henry Lello, iki yıl bekledikten sonra, İngiltere'den gönderilen hediyeler ve tam 40 kişilik maiyyetiyle birlikte, Arz Odası'nda 'Yüce Türk'ün elini öpmek üzere, Bâbüsselâm'a gelir. İngiliz elçisi anılarında, atından indirilip arandığını; ellerini tutan iki çavuşun arasında, 'Yüce Türk'ün huzuruna girince, onun ya dizini, ya da kolunun yenini öpmesinin gerektiğini, mektubunu kapıcıya verip arka arkaya çıkacağının, asla arkasını padişaha dönmemesinin ve padişahın yüzüne de bakmamasının kendisine hatırlatıldığını anlatır...

Lello'nun sunduğu hediyelerin en önemlisi ise, kabul töreninden önce Arz Odası önündeki revak içine yerleştirilen ünlü saatli org olur. Hector adlı gemiyle ve özel kasalar içinde İstanbul'a getirilen orgu, yapıcısı Thomas Dallam, ilkin, Galata'daki elçilik binasında kurmuş, onarmış; daha sonra, III. Mehmed'in *[solda]*, annesi Safiye Sultan'ın yazlık sarayında olduğu bir sırada, Saray-ı Hümâyûn'a taşıyarak bir haftada, gösterilen yere kurmuştu. 25 Eylül 1599'daki kabul öncesinde, Saray'a dönen padişah tahta oturur oturmaz, kurulu org çalışmaya başlamış... Önce saat çalmış, sonra 16 çanlık takım, bir melodi seslendirirken iki bebek (melek) borazan öttürmüş, orgun tepesinde ise, bir küme kuş kanat çırpmış *[altta; temsilî bir çizimde, ünlü org]*... Orgu yapan Thomas Dallam da kendi anılarında, III. Mehmed'in orgu çok beğendiğini ve içoğlanlarına, aralarında bunu çalabilecek birinin olup olmadığını sorduğunu söyler...

İngiliz orgcu Thomas Dallam, orgu çalarken, padişaha arkasını dönmek durumunda kaldığını ve bundan çok korktuğunu da yazar. Orgu kurabilmek için bir ay boyunca Enderun'a girip çıkan Dallam, org *kurulduktan sonra*, Arz Odası önündeki revakın, org ile birlikte, âdeta bir kiliseyi andırmaya başladığını da anlatır. Orgu kurduğu günlerde Dallam, Saray'a her gelişinde, çalışmalarını *yürütürken*, Enderun'daki içoğlanlarının da sürekli başında durduklarını aktarır.

Hediyenin parasal değerinin ne çok az ne de çok fazla olmaması da kişiler arasındaki ilişki dengesini bozmaması açısından, önem verilen bir konu haline gelir.

Son olarak armağanın, verilen kişinin zevkine uygun olması, aynı zamanda veren kişinin buna olan ilgisini ifade etmesi makbuldü.

Hediye verme, bir armağan sunma konularının belli kurallara, toplum tarafından gelen kabul gören alışkanlıklara bağlanması da 18. Yüzyıl'da yaygınlaşır.

Bu dönemin Batı dünyasında, armağanlaşmak, artık beraber çalışan veya bir arada yaşayan çeşitli zümrelerden insanlar arasında, geleneksel bir 'âdet' halini alır. Özellikle çocuklar, armağanların verildiği bayram ve yılbaşı gibi özel günleri, dört gözle beklemeye başlarlar...

19. Yüzyıl'ın ortalarına gelindiğinde, kuzeydeki bazı ülkelerde ve Fransa'nın doğusunda Noel armağanlarının, 'Aziz Nikolas Günü' armağanları ile aynı dönemde verilmeye başlandığı görülür.

Patara doğumlu olan ve bugünkü adıyla 'Demre', an-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

tik ismiyle de 'Myra' kentinin piskoposluğunu yapan 'Aziz Nikola', aralarında, çocukların diriltilmesi de dahil olmak üzere, çeşitli mucizeler gerçekleştirmesiyle tanınmış kutsal bir Hıristiyan din adamı idi...

6 Aralık'ta kutlanan 'Aziz Nikola Günü', Kuzey ve Doğu Avrupa'da 'çocukların günü' olarak kabul edilir... Tabii bu bölgelerin, Güney Batı Anadolu'nun koşullarından çok farklı olan kültürüne ve iklim şartlarına 'uyum sağlayan' Aziz Nikola böylece uzun, kırmızı paltosu ve Ren geyikleriyle, çocuklara hediyeler dağıtan 'Noel Baba' olmanın ilk adımlarını atar...

Kuzey Amerika'ya göç eden Hollandalı ve Alman göçmenler de, bu geleneği Kuzey Amerika'ya aktarırlar.

Aslında, 1850'lerin Avrupa'sında sahneye giren ve 1930'larda yeni rolüne iyiden iyiye yerleşen Noel Baba'nın varlığı, çocuklara verilen Noel armağanlarının, yavaş yavaş eski dinî bağlantılardan kopmasına yol açar!

Bir çelişki gibi gözükse de, bu böyledir: Hz. İsa'nın doğum gününün kutlandığı 25 Aralık günü ve Noel Haftası ile yılbaşının birleştirilmesi, ilginç bir sonuca yol açacaktır:

'Noel Baba' imajının Hıristiyanlık kisvesinden giderek sıyrılıp laik bir yılbaşı simgesi haline gelmesi süreci yaşanacaktır...

Barbaros'un Kanunî'ye hediyeleri

Kanunî Sultan Süleyman'ın kaptanıderyası Barbaros Hayreddin Paşa'nın *[üstte; Münif Fehim'in çizgileriyle]* bir sefer dönüşü padişaha sunduğu hediyelerin dökümü şöyledir: Omuzlarında birer top çuha ile, iki bin esir; omuzlarında birer kese akçe ile, iki yüz gulam; ellerindeki gümüş tepsi içine konmuş atlas keselerde biner altın taşıyan yüz gulam; yine ellerindeki altın tepsiler içinde, inci ve mercan tespihler, gerdanlıklar, altın kadehler taşıyan iki yüz cariye...

Hediye verme geleneğinin Batı dünyasındaki serüvenine göz atarken, Roma'nın ilk kralları döneminde de bu anlayışın toplumda yayıldığını söylemiştik... Ama şu da bir gerçek ki, hediye ve armağan kavramının tarihçesi, sadece Roma ya da Ortaçağ ve sonrası Avrupa'sının kralları arasında değil, Doğu dünyasının şahları, padişahları ve sultanları arasında da kendine ilginç öyküler bulur.

Bu öyküler arasında, dillere destan olmuş hediye serüvenleri vardır. Örneğin bir Bizans imparatorunun Kurtuba kenti hâkimine gönderdiği kıymetli bir kitabın yanına, bir de çevirmen eklemesi ya da Harun Reşid'in Büyük Karl'a gönderdiği saat, bu tür hediye öykülerinin arasında, en çok öne çıkanlardır.

Osmanlı tarihine bakarsak, imparatorluk döneminde, yakın ya da uzak, ilişkide bulunulan ülkelere gönderilmekte olan hediyelerin değerinin, 17. Yüzyıl'da dikkat çekici bir artış gösterdiğini söylemek mümkündür.

Ama elbette, bu armağanlara karşılık, ilişkide bulunulan ülkelerin hükümdarları da, İstanbul'a kendi hediyelerini gönderirlerdi...

Bu hediyeleşmelerde, armağanların cinsi, bize bugün, o dönemin kıymet ve zenginlik ölçüleri konusunda da fi-

Bugünkü adıyla 'Demre', antik ismiyle de 'Myra' kentinin piskoposluğunu yapan 'Aziz Nikola' [sol altta], 20. Yüzyıl'ın Noel Baba'sından [solda; 1930'ların bir Amerikan dergisinde] elbette ki oldukça farklıydı... 19. Yüzyıl ortalarında, Kuzey Avrupa ülkelerinde Noel armağanları ile 'Aziz Nikolas Günü' armağanları aynı dönemde verilir oldu [sol sayfada, üstte; Jan Steen'in bir tablosunda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

kirler verebilir...

1639'da, Hint hükümdarı Hurrem Şah'ın İstanbul'a gelen elçisi IV. Murad'a, o dönemin kuruş hesabıyla, yüz elli bin kuruşluk bir mücevherli kemer ve fil kulağından yapılıp üzerine gergedan postu kaplanmış bir kalkan sunmuştu.

1641'de Dersaadet'e gelen İran elçisi Sultan I. İbrahim'e, birçok kıymetli hediyenin yanı sıra, mükemmel birkaç küheylân ve pek çok ipek halı getirmişti.

1644'te gelip Saray'a kabul edilen Avusturya elçisinin I. İbrahim'e sunduğu hediyeler arasında ise, en çok dikkati çeken, gümüşten yapılmış ve özel bir mekanizmayla hareket ettirilen bir şadırvandı.

Avusturya elçisinin getirdiği hediyeler arasında, altın kakmalı 30 gümüş sahan, bir sini ve bir leğen-ibrik de göze çarpıyordu.

1653'te IV. Mehmet (Avcı) tarafından Hint hükümdarı Cihan Şah'a gönderilen hediyeler arasında, yirmi kadar cariye, zümrüt kabzalı bir hançer, pek mükemmel ve kıymetli bir at takımı yer alıyordu. Bu arada, Cihan Şah'ın elçisine de, altı bin altın, bir kürk ve bir at verilmişti.

Yine aynı yıl Cihan Şah, Osmanlı padişahının hediyelerine karşılık vermiş; çeşitli armağanlar göndermişti. Bunlar arasında, bir elmaslı sorguç ve hançer ile, o zamanlar, toplam değeri üç yüz bin kuruş olarak tahmin edilen kıymetli hediyeler yer alıyordu.

1665'te Avusturya ile yapılan antlaşmadan sonra, Viyana'ya Kara Mehmet Ağa büyükelçi tayin edilince, Avusturya hükümdarına sunulmak üzere yanında götürdüğü hediyeler şunlar olmuştu:

Bir murassa sorguç, bir dirrekli çadır, yirmi seccade, beş acem halısı, yüz sarık, kırk hil'at, bir okka amber, on iki at, koşumları özel olarak yapılmış ve çok kıymetli iki at.

1682'de yine IV. Mehmed'e, Moskova elçisi vasıtasıyla, birçok hediyenin yanı sıra, tam 1.198 samur kürkü sunulmuştu.

Gelelim Osmanlı'nın Tanzimat sonrası dönemlerine... Kırım Savaşı'nın ardından, 1856'daki Paris Kongresi nedeniyle, Fransız devleti kongre delegelerine son derece kıymetli hediyeler verir.

Osmanlı'nın kendini Avrupa'ya kabul edilmiş gören Bâbıâli yönetimi de, bu tür jestlerin gerisinde kalmak istemez: Kongrenin başkanı Valefski'nin eşine Bâbıâli yüz yirmi bin kuruş kıymetinde bir gerdanlık hediye eder.

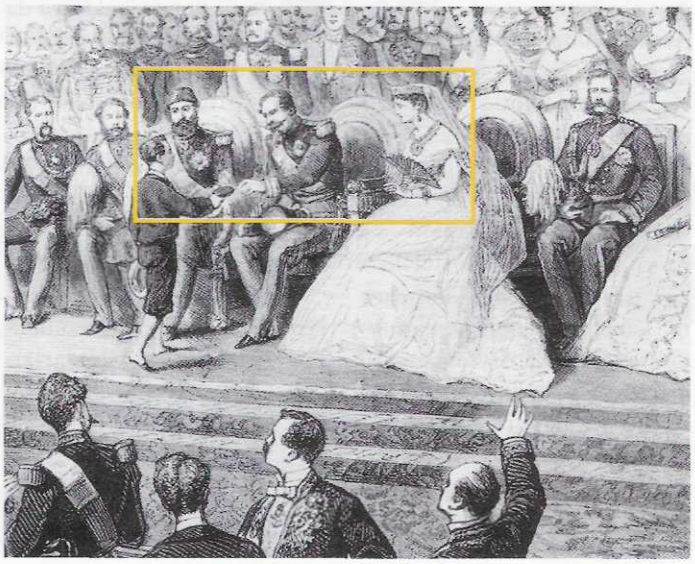
Sultan Abdülaziz döneminin (1860-1876) ilginç bir hediye öyküsü de, padişahın Avrupa gezi sırasında yaşanır. Abdülaziz Fransa'da, III. Napolyon'un eşi İmparatoriçe Eugénie'ye, Saray'ın kuyumcubaşı Hoca Bogos'a yaptırılmış pırlanta bir gerdanlık hediye eder. Bu gerdanlığın o günkü değeri, yedi yüz elli bin kuruş olarak hesaplanır. ■

Sadrazam'dan hediye köşk

III. Murad döneminin (1574-1594) zenginliğiyle ünlü sadrazamı Koca Sinan Paşa, Gülhane'de İncili Köşk'ü yaptırıp, padişaha hediye eder. Gürcistan ordusu serdarlığından sadrazamlığa yükselen ama iki yıl sonra da azledilecek olan Koca Sinan Paşa, İncili Köşk'ün padişaha takdimi sırasında da, büyük bir ziyafet düzenlediği gibi, III. Murad'a *[solda]* pek çok da mücevher sunar...

Hintli Cihan Şah'tan Rus Çarı'na kadar, pek çok hükümdardan hediyeler alan 'Avcı' lakaplı IV. Mehmed [sağ üstte]. Abdülaziz ve III. Napolyon 1867'de Paris'deki uluslararası sergide, bir tören sırasında: İki hükümdarın yanında, Abdülaziz'in kendisine pırlanta gerdanlık hediye ettiği İmparatoriçe Eugénie de vardı [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-posta adresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışma ve mesajlan inceleyebilir,
üyeliğinizi düzenleyebilirsiniz.

merakediyorum@googlegroups.com

'Modern Zamanlar'ın en 'klasik' hediyesi

Mürekkepli kalemden dolmakaleme

Neredeyse iki yüz yıldır, 'Modası geçti, devri kapandı' denilen dolmakalem, kendinden sonra icat edilen tükenmez kalemlere, daktilolara ve bilgisayarlara karşı ayakta kalmayı başarmıştır!

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

Yeni bir yıl daha geldi... Aralık ayı ile birlikte, yeni yıl hazırlıkları da başladı. Yeni yıl denilince de, yeni umutlar, eğlence ve özellikle de 'hediye' aklımıza gelmekte.

Sevdiklerimize hediyeler, evlerimize de yılbaşı ağacı ve yılbaşı süsleri almak için alışverişe çıkma zamanı... Evlerimizi süsleyecek plastik çam ağaçları -ki günümüzde çam ağacının neredeyse 'tam benzeri' yapılmakta süni olarak üretilmekte- ve süslerini, kırtasiyecilerden kolayca almak mümkün. Peki ya hediye? İşte o biraz zor...

Birine hediye almak, zor bir uğraştır. Hele de günümüz dünyasında, hediye olarak seçebileceğimiz nesnelerin çokluğu ve çeşitliliği karşısında, seçim yapmak durumu iyice zorlaştırmakta. Elbette hediye eğer 'yasak savmak' için alınmıyorsa...

Öyle çok ki, sevdiğimiz birine hediye olarak verebileceklerimiz: Çiçek, kitap, kalem, ajanda, CD, çakmak, saat, cüzdan, çanta, takı, giysi... Liste uzayıp gider.

Biz bu yazıda, hediyelik eşyalar arasında, yüzyıllardır insanların birbirlerine hediye etmekten vazgeçmedikleri bir armağandan, dolmakalemden söz edeceğiz.

Sözlüklerde 'kalem' sözcüğü, "Yazmak, çizmek gibi işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç" olarak tanımlanmakta. Eskilerin 'mürekkepli kalem' dedikleri 'dolmakalem' ise, elbette kağıt ve mürekkep ile birlikte anılmakta...

Gelin, neredeyse iki yüz yıldır, 'Modası geçti, devri kapandı' denilen ancak kendinden sonra icat edilen tükenmez kalemlere, daktilolara, bilgisayarlara karşı

60'lı yılların klasiği bir Parker [üstte]. Yılbaşı dönemi, *dolmakalem* ilanları için, en ideal zamandır [sağ üstte; 1953'ten bir 'Sheaffers Snorkel' ilanı]. Burla Biraderler'in 1939'daki ilanı: 'Sene nihayeti, hediye zamanıdır' [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

ayakta kalmayı başaran dolmakalemin tarihinde kısa bir yolculuğa çıkalım...

İlk mürekkepli kalemin, Çinlilerin M.Ö. 10. Yüzyıl'da kullandığı bir tür fırça olduğunu yazar kaynaklar; M.Ö. 300 dolaylarında da, Eski Mısırlılar kalın sazlardan yapılma kalemler kullanmışlar.

Sazdan, kamıştan yapılan kalemlerin ardından 'tüy kalemler' diye adlandırılan kuş tüyünden yapılmış, güzel yazmak için gerekli inceliğe sahip kalemler kullanılmaya başlanır.

19. Yüzyıl'ın başına kadar kullanılan tüy kalemlerin yerini metal uçlu kalemler alır. John Mitchell, 1828'de makineyle üretilmiş ilk çelik kalem ucunu İngiltere'de satışa çıkarır.

Çelik uçlu bu kalemler de, tüy kalemler gibi, mürekkebe batırılarak kullanılıyordu. Yenilik, uçlarının daha dayanıklı olmasıydı. Bugün 'dolmakalem' olarak adlandırdığımız kalem, 1884'te, Amerika'da Lewis Edson Waterman tarafından icat edilir.

1946'dan bir gazete ilanında 'Parker Quink' mürekkebi [en solda]. 1895 tarihli bir kartpostal: Mürekkepli kalemle yazı yazan öğrenciler [solda].

Dolmakalem adı verilen bu kalem, kalemin üstünde bulunan bir depoya mürekkep şişesinden çekilen mürekkebin, kılcal kanallar marifetiyle kalemin ucuna akıtılmasıyla kullanılmaktaydı.

Dolmakalemin icadıyla birlikte, tüy kalemler ve mürekkep hokkaları tarihin tozlu raflarına kaldırıldı.

Yazı yazmak için gerekli araçların en başında gelen kalem, henüz cepte taşınamasa da, yazı yazmak eskiye göre daha kolaylaşmıştı... Bu durum aynı zamanda yazının da yaygınlaşmasına neden oldu. Giderek dolmakalem üreticileri çoğaldı. Dolmakalem gündelik hayatımıza hızla girdi.

Dolmakalemin tarihi gerçekte, 1809'da mürekkep haznesi kalemin gövdesine bağlı türlerin kullanılmasıyla başlar diyebiliriz. Ancak bu yeni kalemin de sıkıntıları vardı: Örneğin, mürekkep haznelerinden birdenbire boşalan mürekkep gibi...

Dolmakalemin ilk patentini alan Amerikalı Lewis Edson Waterman, bu durumdan rahatsız olanlardan biriydi. Sigorta temsilciliği yapan Waterman, kontratlarının sürekli mürekkep lekeleri içinde kalmasına karşı bir çözüm arayışı içindeydi.

Sonunda mürekkep hanelerinden birdenbire boşalmayan bir kalem tasarlayan Waterman, kılcal borularla mürekkebi kalemin ucuna iletmeyi başardı ve 1884'te 'dolmakalem' diye anılmaya başlanan bu kalemin patentini aldı.

1940 tarihli bir Yedigün ilanında, Eversharp dolmakalemleri: 'En güzel hediye' başlıklı ilanda, 'Ucu kabili ayar' Wahl-Eversharp modeli dolmakalemlerin moda olduğu bildiriliyor [sol üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Mürekkep yalamak...

Geçtiğimiz yüzyılın başından başlayarak gündelik hayatımıza giren dolmakalemden söz edip, mürekkepten söz etmemek olmaz! Mürekkep de dolmakalemin gelişimine paralellik gösterir. 19. Yüzyıl'a gelindiğinde, renkli mürekkepte yeni kimyasal maddeler kullanılmaya başlanır. Baskı tekniklerinin değişimine paralel olarak da, mürekkep formülleri değişir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, dolmakalem mürekkebi üretimi, kimya sanayiinin iş kollarından biri olarak, bugün de yeni açılımlara hazır gelişimini sürdürmektedir... Söz mürekkepten açılmışken, çok kullanılan bir deyimin dolmakalem ile ortadan kalktığını da belirtelim!.. 'Mürekkep yalamak' deyiminden söz ediyoruz... Bir zamanlar okur-yazar insanların parmakla sayıldığı dönemlerde, kültürlü kişileri işaret etmek için kullanılan bir deyimdir bu... Dolmakalemin, tükenmez kalemin icat edilmediği o yıllarda yazı, 'divit' denilen ve mürekkep hokkasına batırılarak yazı yazmaya yarayan, çeşitli uçları olan bir tür kalemle yazılırmış *[altta; hokkası ve muhafazasıyla bir divit]*. Divit, hokkanın dışında bir süre beklerse, uçundaki mürekkep kurur ve yeniden hokkaya batırılarak kullanılması gerekirmiş. Hızlı yazı yazanlar, kuruyan diviti, her defasında hokkaya batırmak yerine dilinin ucu ile ıslatıp yazıya devam ederlermiş. Ancak bu arada yazı yazan insanın dudaklarında, dilinde mürekkep lekeleri oluşurmuş. Bu nedenle de eğitimli, kültürlü kişilere 'mürekkep yalamış' denilirmiş *[sağda; divitle yazı yazan bir Osmanlı kâtibi]*.

Bu tarihten sonra dolmakalem hızla geliştirilir. Bu arada, belli başlı dolmakalem üreticilerinden Amerikalı George Parker'ın, dolmakalemin gelişiminde önemli bir rolü olduğunu da teslim etmek gerekir.

Telgraf eğitmeni olan Parker, Waterman'ın yeni kaleminin akıcı bir biçimde yazı yazmaya uygun olmadığını görerek, sorunu çözmek üzere araştırmalar yapmaya başlar.

Sonuçta, kalemin ucuna mürekkebi ileten boruların hava almamasından dolayı kalemin akıcı bir biçimde yazamadığını ortaya çıkarır. Kaleme bir boru daha ekleyerek, bu basınç sorununu çözer; mürekkep ile havanın temasını sağlayan yeni bir dolmakalem üretmeyi başarır.

Parker, bu yeni icadı dolmakalemin patentini 1888 yılında alır...

Tahmin edeceğiniz gibi, bu yeni dolmakalem ile günümüzün dolmakalemleri gibi akıcı ve rahat yazı yazmak mümkün olmaz. Bu dolmakalemin de sıkıntıları vardı.

Öncelikle, bu kaleme mürekkep doldurmak çok zahmetliydi. Damlalıkla mürekkep doldurulan bu yeni kalemi geliştirmek üzere çalışmalara başlayan Lewis Edson Waterman, dolmakalemin içinde dönebilen, ucu lastikten bir hazne geliştirerek bunu dolmakalemin içine monte etti.

Döndürdüğünde mürekkebi içine alabilen bu hazne ile, artık dolmakalem daha kullanışlı hale gelecekti...

Dolmakalemin Amerika'da yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, Avrupa'da da üretimi hızlandı. 1920'den 40'lı yıllara kadar, dolmakalem, yazı yazmak için vazgeçilmez bir araç olarak ofislerde, evlerde, ceplerde bulundurulmaya, kullanılmaya başlandı.

19. Yüzyıl'a ait bir mürekkep hokkası [sağ üstte] ve bir porselen hokka takımı [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

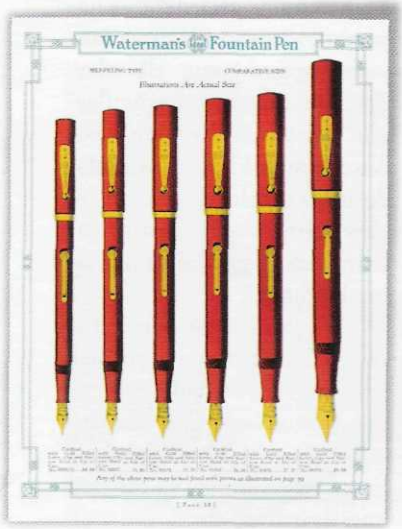
Burada dolmakalem tarihindeki yolculuğumuza kısa bir ara vereceğiz: 1940'lı yıllarda, dolmakalemin saltanatını sarsacak bir gelişme yaşanacaktır. Artık dolmakalem yalnız değildir; 'tükenmez kalem' adı verilen, üretim kolaylığı ve ucuzluğu nedeniyle yaygın olarak kullanılmaya başlanan bu kalem, dolmakalemin yerini alabilecek miydi?

Bu soruya 'Evet' yanıtını verenler yanıldılar. Aslında 20. Yüzyıl'ın başında icat edilen tükenmez kalemin yaygın olarak kullanılmaya başlanması 1938'de, Macar gazeteci Lazlo Biro'nun geliştirdiği bilye uçlu tükenmez kalem ile olacaktı.

Ucuz, kullanılıp atılabilen bu kalem, havada da rahatlıkla kullanılabilmekte, akıp ortalığı batırmamaktaydı. Ancak umulan olmayacak ve tükenmez kalem, dolmakalemin yerini alamayacaktı.

Dolmakalem üreticileri gelişen teknolojiyi yeni dolmakalemler üretmekte kullanarak, bu yeni rakip ile mücadele edeceklerdi. Ve dolmakalem, tarih içindeki yolculuğunu, bütün hızıyla sürdürecekti.

Dolmakalem tarihine kaldığımız yerden devam edelim.

Parker dolmakalemlerinin 1967'deki bir yılbaşı ilanı [solda]: "Makul ve faydalı bir yılbaşı hediyesi! Parker 45, dünyanın en çok istek celbeden dolmakalemi..." 1960'lı yılların modellerinden bir Parker dolmakalem ucu [sol altta].

Zorunluluklar yeni icatların yapılmasına neden olur. Örneğin, dünya 1940'lı yıllarda tarihin tanık olduğu en kanlı savaşla altüst olurken, dolmakalem, savaş sırasında askerlerin kullanımı için yeniden tasarlanır.

Mürekkep sorunu, 'kuru mürekkep' diye adlandırılan mürekkep tabletlerinin sulandırılarak kullanılmasıyla aşılır. 1954'te 'mürekkep fişeği' olarak adlandırılan bu yeni mürekkep hazneli dolmakalemin patentini yine Lewis Edson Waterman alır.

Savaş sırasında, savaş için geliştirilen teknoloji, kimya alanındaki buluşlar, barış döneminde insanoğlunun yaşamsal gereçlerini üretmede de kullanılmaya başlanır. Örneğin, dolmakalemin gövdesi eskiden tahta, kemik, sedef veya çeşitli madenlerden yapılırken, ebonit gibi maddeler kullanılmaya başlanır.

Günümüzde, sentetik maddelerden üretilen dolmakalemler, binlerce renk seçeneği ile vitrinleri süslemekte... Çağın gereklerine uygun, kullanışlı ve estetik dolmakalemler hâlâ yazı yazmaktan keyif alanların vazgeçemedikleri bir nesne...

Yazının sonuna geldik. İnsanın kalem, kağıt ve zaman üçgeni içinde süre gelen öyküsü, yazı tarihi içinde farklı bir boyuta sıçrasa da, daktilolar, bilgisayarlar icat edilse de, kalemin, özellikle dolmakalemin yeri hep aynı kalacak...

Çünkü güzel bir dolmakalem ile iyi bir kağıda yazı yazmanın keyfi, inanın bu saydıklarımın hiçbirinde yok! ■

Waterman marka dolmakalemin 1925 kataloğundan bir sayfa [en solda] ve daha yakın yılların iki Waterman dolmakalem modeli [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ HAZIRLAYAN: LALE UÇAN
laleucan@yahoo.com

Leyla Hanım, kocasının ihanetini nasıl öğrendi?

Resimli Perşembe'nin 1922 tarihli bir nüshasında, Leyla Hanım'ın kocası Nizamettin Bey'in eşini, onun en can arkadaşıyla nasıl aldattığı anlatılır; yazıda, muharriri olarak, 'Dava Vekili Mehmet Şükrî'nin adı verilir...

Resimli Perşembe'nin özel çizimlerinde, sağdan sola doğru; Julide'nin yeni babasının resmini Leyla Hanım'a gösterişi, Neriman Hanım, ihanete uğrayan Leyla Hanım ve Nizamettin Bey ile küçük Julide [sağ üstte].

"Yazıhaneme oldukça zarif giyinmiş nazik dilber bir hanım girdi:

- Dava Vekili Şükrî Bey?..

- Bendenizim hanımefendi...

Genç hanım karşımda koltuğa oturdu: "Eşimden boşanmak istiyorum beyefendi. Kendisinin ihanetini yakaladım" dedi ve devam etti: "Nizamettin Bey ile Kadıköy'de tanıştık ve severek izdivaç ettik. Bundan birkaç ay evveline kadar, hayatım fevkâlade rahat ve mesuttu."

"Eski mektep arkadaşlarımdan Neriman'ın Bursa'dan İstanbul'a geldiğini işittim. Aramızdaki eski dostluğa binâen birbirimizin eşleri ile de görüşürdük. Her gece birleşir; gayet tatlı vakit geçirirdik. Neriman üç-dört ay Makriköy'de oturduktan sonra, sebebini anlamadığımız halde, kocasından ayrıldı. Şişli'deki annesinin evine avdet etti."

"O zaman iki yaşında mini mini bir çocuğu vardı... Şişli'ye gittikten üç sene sonra idi; bir gün yine bu eski dostun ziyaretine gittim. Makriköy'de geçirdiğimiz hayattan, tanıdıklarımızdan, yeni yaptırdığımız elbiselerden, okuduğumuz romanlardan bahsettik. Tatlı tatlı konuşuyorduk ki, içerideki odada telefon çaldı. Neriman cevap vermek üzere gittiği zaman, ben küçük Julide ile yalnız kaldım..."

"Küçük kız da bana, 'Benim babamın resmini görmek ister misiniz?' dedi Ben de ona, 'Sana annenin yeni bir baba getirdiğini bilmiyordum' dedim ve Neriman'ın bir başkası ile izdivaç etmek üzere ol-

Kapak fotoğrafı, 'Hamidiye'
Hazret-i hilâfetpenâhîye mensûb Hamidiye Zırhlı Fırkateyni Hümâyûnu.
(Malûmat, no 1 / Mayıs 1893, kapak)

http://groups.google.com/group/merakediyorum

duğunu düşünerek fotoğrafı kızın elinden aldım..."

"Ne hale geldiğimi siz tasvir edemezsiniz... Bu benim kocamdı. Nizamettin'in bana ihanet edeceğini, bilhassa beni en sevdiğim arkadaşımla aldatacağını hiç düşünmemiştim."

"Küçük kıza, 'Bu adam buraya her zaman gelir mi Julide?' dedim ve 'Günde iki-üç defa. Hem her gece yemek zamanına kadar bizdedir. Bana her akşam şokolarla bonbonlar getirir...' cevabını aldım.

"Sokağa çıktığım zaman, bütün vücudum buz gibiydi... Kocam o akşam geç geldi. Kendisini fevkalade neşe ile karşıladım; hiçbir imâda bulunmadım. Bir dedektif gibi hareket etmeyi kararlaştırdım. Kocama, bir müddet annemi görmek için Tekirdağ'a gitmek istediğimi söyledim..."

Sonra ansızın dönüp İstanbul'a geldim. Neriman ile eşimi birlikte bulacağımı zannediyordum. Kapıyı açıp içeri girdim; kimseler yoktu... Karyolayı çektim. Yatağın altında bir kadın esvabının düğmesi vardı. Bunun bir ay evvel Neriman'ı ziyaret ettiğim zaman gösterdiği lacivert kadife esvabın düğmesi olduğunu anladım..."

"Eşim, tam yemek zamanı, telefon ederek gelemeyeceğini söyledi... Derhal son trene yetiştim. Doğru Şişli'ye geçtim... Hizmetçi kapıyı açar açmaz içeri daldım. Eşimi salonda, ayakta, elindeki çiçekleri Neriman'a verirken gördüm... Neriman beni gördü; Nizamettin'in elleri titredi ve çiçekler yere düştü..."

ثروت فنون

Halide Edib Servet-i Fünûn'da

Numûne ve güzîde muharrirlerimizden en meşhur hikâyenüvislerimizden Halide Edib Hanımefendi.

(Servet-i Fünûn, no 1479 / 1921, kapak)

"Ertesi gün Nizamettin geldi. Orada niçin durmamışım? Niçin sebep sormamışım? Mesele gayet basitmiş. Neriman'ın annesinin Kartal'daki emlâkını satmak istiyorlarmış. Annesi Hatice Hanım onu tanıdığı için, işi takip etmesini rica etmiş."

-Ya çiçekler?

- Senin sevdiğin arkadaşının bir işini deruhte ettim. Elim boş gitmek nezakete sığar mı?

"O zaman düğmeyi gösterdim... Kimbilir, bize gelen hangi hizmetçi kadının imiş!.."

"Bence artık meselenin hiç şüpheli tarafı yoktu... Eşimden ayrılmak istiyorum, sayın dava vekili"

(Resimli Perşembe, no 18 / 1922, s. 3)

'Muğla Tayyaresi'ne ad koyma merasimi

ترک هوا مجموعه‌سی

Muğlalılar şerefli isimlerini taşıyan tayyareyi, emsalsiz bir merasimle istikbâl etmişlerdir... 5 Haziran 1928 sabahı esnaf cemiyetleri, kıtat-ı askerîye ve binlerce halk kitlesi, Tayyare Meydanı'nın civarında toplanmış; tayyarenin vürûduna intizâr ediyorlardı. İzmir 6. Tayyare Taburu Kumandanlığı'ndan alınan telgrafla, Muğla Tayyaresi'nin İzmir'den saat yedide hareket ettiği bildiriliyordu...

Tayyarecilere mektep talebeleri, muhtelif cemiyetler nâmına buketler takdim kılınmıştır. Elli kişilik ziyafetten sonra, belediye reisi tarafından tayyarenin pilot ve makinistlerine birer altın saat hediye edildi. Kalpleri derin bir iman, sönmez vatan aşkı ile dolu fedâkar kasabalılar (Muğla) senelerden beri verdikleri ianelerle alınan tayyarenin isim koyma merasimini, 10 Haziran 1928 tarihinde icrâ ettiler.

(Türk Hava Mecmuası, no 52 / 1928, kapak ve s. 699)

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Değişen zamanda insan pozları

Eski fotoğraflardaki insanların bakışları, duruşları, ifadeleri; günümüz insanına yabancıdır. Acaba bu insanları 'farklı' kılan nedir? Sorunun cevabı, görüntüdeki veriler kadar, fotoğrafın çekildiği dönemde de saklıdır.

GÜLDEREN BÖLÜK

Keşfinden bu yana, fotoğrafın en çok işlenen konularından biri insanoğlunun suretidir. Fotoğrafçıların anlatım dili kadar, her dönem, kendi kuşağının insanını, fotoğraf makinesi karşısında farklı bir biçimde şekillendirir.

Bu yüzden, eski fotoğraflara baktığımızda, bunlar bizim üzerimizde de farklı etkiler yaratırlar.

Eski fotoğraflardaki insanların bakışları, duruşları, ifadeleri; günümüz insanına yabancıdır. Acaba bu insanları bizim gözümüzde 'farklı' kılan nedir?

Bu sorunun cevabı, görüntüdeki veriler kadar, fotoğrafın çekildiği dönemde de saklıdır. Öyleyse, o yılların sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısını oluşturan noktalar da titizlikle incelenmelidir. Bu farkı, stüdyolarda çekilen fotoğraflarda daha net bir biçimde gözlemleriz.

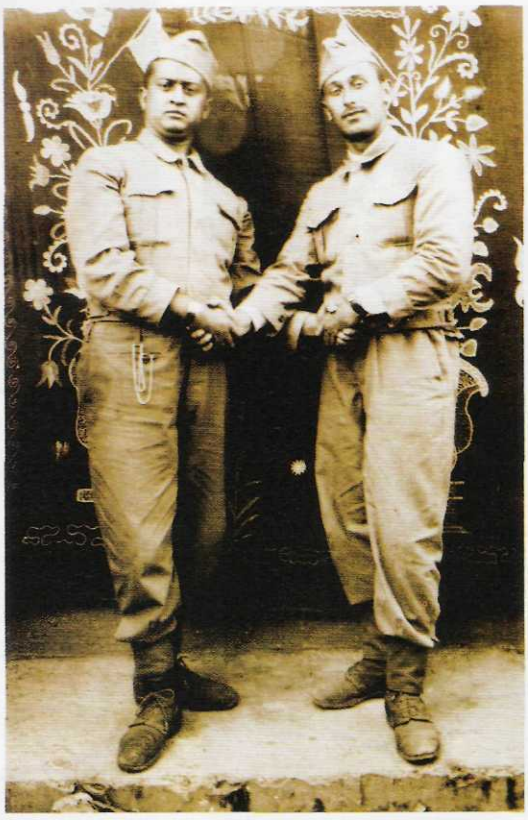
'Oryantal' görüntülü bir stüdyo fotoğrafı [üstte]. 1800'lü yılların sonuyla 1900'lerin başlarındaki fotoğraflarda, erkeklerin sağ ellerini ceketlerindeki iki düğmenin arasına yerleştirmelerine sık rastlanırdı [sağda].

Fotoğraf tekniğindeki ve kimyasındaki eksikler, ilk zamanlar, uzun pozları gerektirmiştir. Fotoğraftaki insanların arkalarına, bakıldığında görülmeyen; ama onları bel ve boyunlarından destekleyerek kıpırdanmalarını engelleyen dayanaklar konulurdu.

Böylesi uzun pozlar, insanların ifadelerinin daha donuk ve durağan olmasına da yol açardı. Bunun yanı sıra, fotoğrafın insanlar için henüz

http://groups.google.com/group/merakediyorum

1920'lerle 60'lı yıllar arasında, sigara fotoğraf karelerine yansır; pozlarda özel bir yeri vardır [en solda]. Bir 'askerlik hatırası' pozu [solda]. Stüdyo dışında çekilmiş 'kasaba' tipi hatıra fotoğrafında, 1930'ların havası var [sol altta].

FOTOĞRAFLAR: GÜLDEREN BÖLÜK KOLEKSİYONU

yeni bir icat olmasının getirdiği, temkinli ve ürkek yaklaşım da dikkat çekerdi.

Bu yüzden, fotoğrafın erken dönemlerinde insanlar, oldukça 'ciddî' pozlar verirler; çoğu zaman bir gülümsemeyi bile esirgerlerdi... Sonraki dönemlerde, poz süreleri azalsa da, yeterli bir kısalığa ulaşılamayacaktı.

Genellikle saray içi tarzı fonların önünde; titremeyi, dolayısıyla flulaşmayı önlemek için, oturarak ya da bir mobilyaya yaslanarak görüntü alınırdı.

Başlangıçta, resimli fonları destekleyen mobilyaların dışında, başka bir aksesuara pek rastlanmazdı. Ama zamanla fotoğrafçılar şemsiye, baston, eldiven, çiçek, kitap gibi, estetik detaylar ilave ettiler.

Fotoğraf ucuzlayıp yaygınlaştıkça, kullanılan eşyalar biraz daha çeşitlendi; böylece birçok obje de, belgelenerek

günümüze taşınmış oldu. Fotoğraf belli bir gelişimi tamamladığında ise, en kısa zamanı bile kaydetmek mümkün oldu. Koşarken, dans ederken, gülerken, en devinimli anlar dahi sabitlenebilir hale geldiler... Bunun fotoğraflara kattığı dinamizm hemen göze çarpar.

Fotoğraflardan dönemin modasını da takip etmek mümkündür. Belli bir zaman diliminde, birçok insan aynı saç modelini kullanır, aynı modanın etkisiyle giyinirler. Hatta 1920'ler ile 1970'ler arasında, insanların bir örnek elbiselerle poz verdiklerini görürüz...

O dönemlerdeki dikiş-nakış kurslarının yaygınlığı, hanımların dikiş dikebilmesini olanaklı kılardı. Bir top kumaştan ucuz yollu, bir-iki kıyafet çıkaran ev hanımları, seve seve aynı kıyafetleri arka-

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

1930'lu yılların Amerikalı çocuk yıldızı Shirley Temple'ın eteklerinin uçlarını tutarak reverans yaptığı pozu [sağ üstte], Türkiye'de de çocuklar ve genç kızlar arasında çok popüler olmuştu [üstte ve sağda, ortada].

daş ya da akrabalarıyla beraber giyerlerdi...

Yıllara göre de, farklı bir vücut dili sergileyen insanların tespitini yapıp çıkarsamalarda bulunmak, çok zor değildir. Zaman, fotoğrafa olan ürkekliği siler, ucuzlayan fotoğraf makineleri, hemen her eve girerek, en özel anları bile tespit ederler.

Başlangıçta kameradan kaçırılan gözler, sonraları daha bir ısrarla objektife bakar; vücut daha rahat ve kendinden emin bir şekilde fotoğraftaki yerini alır.

Özel duruşlar şekillenir: 1800'lü yılların sonuyla 1900'lerin başlarında, erkeklerin sağ ellerini ceketlerindeki iki düğmenin arasına yerleştirmelerine sık rastlanır.

Kadınlarda ise, tek ayağın topuğunu hafifçe kaldırarak, elleri yanda, leğen kemikleri üzerinde birleştirmek, bir dönemin modası olur. 1920'lerle 1960'lı yıllar arasında ise, sigaranın fotoğraf karelerine yansıdığını, pozlarda özel bir yeri olduğunu görürüz.

Bazen, sigaralar gerçekten yakılıp içilirken, bazen de fotoğrafçı tarafından küçük bir hileyle, dumanı tütermiş gibi gösterilir. Bir kısmında da hiçbirine ihtiyaç duyulmadan, sanki dudağın bir aksesuarı imiş gibi, yakılmadan öylece bırakılır.

Bu konuda, yani 'poz verme' alanında, Amerikan sinemasının önemli aktörlerinden Clark Gable'ın etkisini söylemeden geçmek mümkün mü! Aktör, 1939 yapımı 'Rüzgâr Gibi Geçti' filmiyle gönüllerde taht kurar.

1940'tan 1966'ya kadar, 26 yıl boyunca Amerika'da 'listebaşı' olarak kalacak filmin gösterildiği yıl, birçok kişi, Clark Gable gibi ince bıyık bırakıp, onun gibi bakışlar fırlatmaya başlar.

Popüler isimlerin kitleler üzerindeki bu tür etkilerini, daha birçok örnekte görebiliriz. 1930'lu yılların Amerikalı çocuk yıldızı Shirley Temple, dönemin hanımlarında ve kız çocuklarında yankı bulur.

Sarı saçları, şirin yüzü ve yeteneğiyle birçok insanın belleğinde yer eden yıldız, 1934 yılında, altı yaşındayken, çocuklara özel bir Oscar Ödülü alır. Temple'ın eteklerinin uçlarını tutarak reverans yaptığı

Türkiye'de 'Erken Cumhuriyet' döneminin sık rastlanan grup fotoğraflarında, arkadaşlığın ve dostluğun göstergesi olarak, belli bir düzene göre sıralanma göze çarpardı [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

pozu, birçok insan tarafından kabul görüp, taklit edilir...

Uluslararası platformdan Türkiye'ye dönersek, 'Erken Cumhuriyet' döneminin sık rastlanan grup fotoğraflarında, belli bir düzene göre sıralanma ve tekrar eden hareketler göze çarpar.

Fotoğraftaki her birey, bu grubun eşit bir parçası olduğunu ve sanki kendi aralarında paylaştıkları bir sırrı, bir sevgiyi açıklar gibi poz verir.

Yine dostluğun ve sevginin yansıdığı başka fotoğraflar vardır ki, bugün yadırganıp, farklı adlandırılsa da, eskinin el ele tutuşmuş kadınları ve erkekleri, fotoğrafta sıkça rastlanan kareler oluştururdu.

Bu fotoğraflardaki insanların akrabalık bağı olabileceği gibi, genelde, bunun ötesine taşan bir anlam da taşırdı bu görüntüler: İyi anlaşan, birbirini seven insanların duruşu, arkadaşlığın ve dostluğun göstergesiydi.

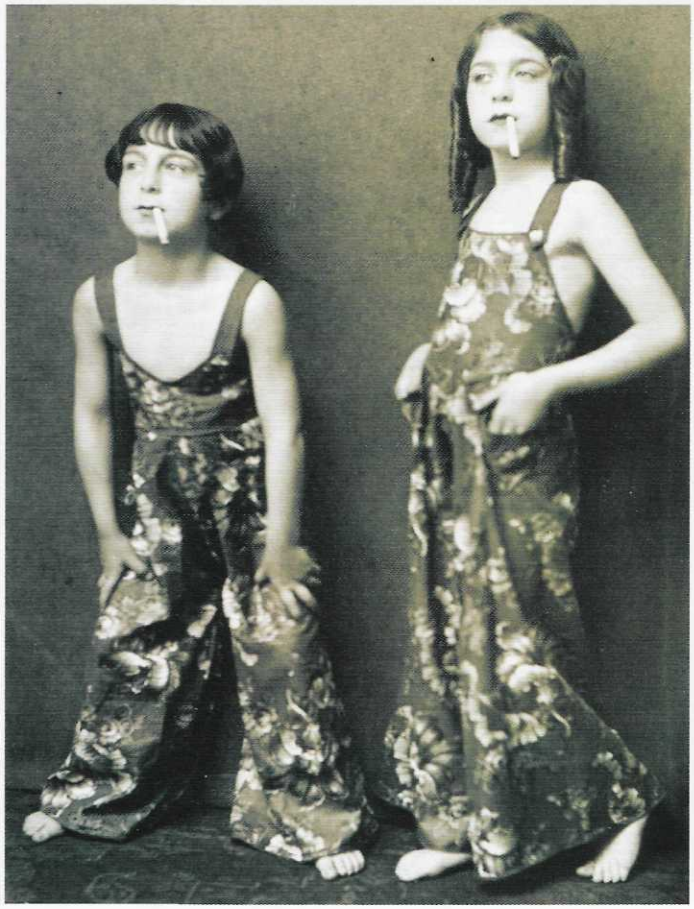

1970'li yıllara kadar sıkça rastlanan bu pozlar, daha ziyade altkültürün benimsediği bir davranış biçimi olarak karşımıza çıkar. Özellikle uzun askerlik yıllarında olduğu gibi, aynı mekânı, aynı zamanı, aynı yazgıyı paylaşan bu insanlar, dostluğu ve arkadaşlığı daha anlamlı kılar; elleri sıkı sıkıya birbirine kenetlemiş pozlarıyla, zorlu yılların kader birliğinin simgesi olurlar.

Şimdilerde de fotoğrafın gelişimini tamamladığını söylemek güçtür aslında: İnsanlar gibi, fotoğraf da hâlâ gelişim içindedir. ■

Amerikan sinemasının ve 'Rüzgâr Gibi Geçti' filminin [üstte] unutulmaz ismi Clark Gable'ın [sol üstte] pozundan kaynaklanan 'klark çekmek' deyimi, Türkiye'de argo sözlüklerine geçmiştir. Clark Gable'ın ince bıyıkları, Ayhan Işık'a da esin kaynağı olacaktır [solda, ortada].

30'lu ve 40'lı yılların ilginç stüdyo fotoğraflarından üç farklı örnek [en solda, solda ve solda, en üstte].

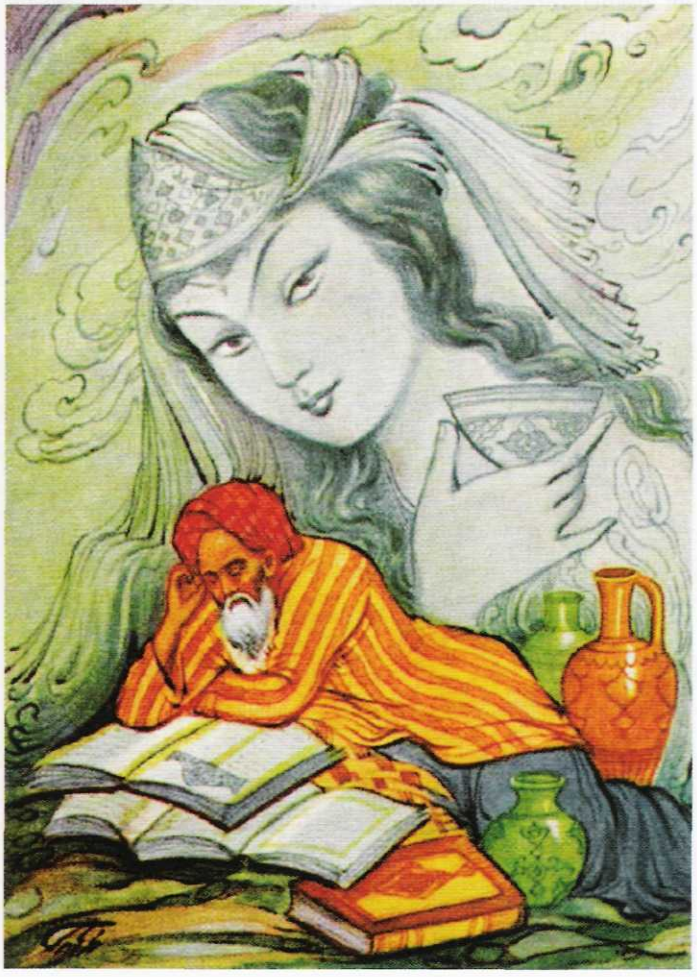
http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Matematikçi, gökbilimci ve elbette şair...

Ömer Hayyam'ın 'bilimci' yüzü...

Hayyam rubaileriyle o kadar ünlüdür ki, bu durum, onun matematikçi yanını hep geride bırakır. Böyle de olsa, bu onun tarihteki büyük matematikçilerden biri olduğu gerçeğini değiştirmez...

Çağdaş bir illüstrasyon çalışmasında, kitap okuyan Ömer Hayyam [sağda]. Ömer Hayyam'ın temsilî bir çizimi [sağ üstte].

FATİH TOPTAN

"Sevgilim ikimiz bir pergel gibiyiz; / İki başımız ve tek bir bedenimiz var. / Çevrende ne denli dönersem döneyim; / Sonunda baş başa vermeyecek miyiz seninle?"

Gıyaseddin Ebu'l-Feth Bin İbrahim El-Hayyam'ın düzinelerce rubaisinden biri olan girişteki rubai, sanırız size yabancı gelmeyecektir...

Hemen itiraz etmeyin, adı yanlış yazmadık! Verdiğimiz uzun ad, Ömer Hayyam'ın gerçek adından başka bir şey değil!

'Adetten' olduğu üzere, Hayyam yazısına onun bir rubaisiyle başladık... Hayyam en çok rubaileriyle tanındığı için, normal olan da

http://groups.google.com/group/merakediyorum

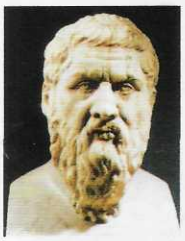
Bugünün İsfahan'ında Şah Camii [solda] ve Melikşah'ın bir portresi [sol altta].

bu olsa gerek. Ancak Hayyam, aynı zamanda büyük bir matematikçi ve bir gökbilimcidir.

Ömer Hayyam, kimi kaynaklara göre 1044'te, kimilerine göre 1048'de bugünkü İran'da, Nişabur'da dünyaya gelir. 'Hayyam', 'çadırcı' anlamına gelmektedir ve kaynaklara göre, bu ad, babasının ya da bir aile büyüğünün mesleğinden gelmektedir.

İlk bilgilerini Nişabur ve Belh'te alır. Devrin ünlü eserlerini; Aristoteles'i, Platon'u, Batlamyus'u ve Diophantus'u okur (Y. Aksoy, Matematik ve Tarihi - 2, YTÜ Yayını, 1999).

Ardından Semerkand'a gider. Orada, cebir üzerine yazdığı risalesiyle dikkatleri üzerine çeker. Prof. Dr. Aksoy da, Hayyam'ın, İbn el-Heysem'le birlikte Avrupa'ya cebri sokan iki kişiden biri olduğunun altını çizer.

Henüz 20'li yaşlarını süren Hayyam, Selçuklu sultanı Melikşah tarafından, İsfahan'daki gözlemevinin başına geçmek üzere davet alır. Hayyam, burada 18 yıl boyunca çalışmalarına devam edecek ve bugün büyük bir kısmı kayıp olan 'Melikşah Zici'ni hazırlayacaktır.

Öte yandan Hayyam, beş bin yıl içinde bir günden fazla hata yapmayacak bir sistemi kullanan bir takvim reformu da planlamaya başlayacaktır. Günümüzde kullandığımız Gregoryen Takvimi'nin 3 bin 330 yılda bir gün hata verdiği düşünüldüğünde, Hayyam'ın sisteminin ne denli başarılı olduğu görülecektir...

Astronomi alanında önemli çalışmalar yapan Hayyam, hiç inanmadan ve gönülsüzce de olsa, İsfahan'da saray astrologu olarak da çalışır (C.A. Ronan, Bilim Tarihi, TÜBİTAK, 2003).

Bir biliminsanının, hele hele rubailerinden tanıdığımız kadarıyla, oldukça açık fikirli olan Hayyam'ın, böyle bir görevi 'zevkle' ya da 'inanarak' yapması pek de olası olmasa gerek...

Gelelim matematikçi Hayyam'a... Onun matematiğe katkılarını, 'Cebir Problemleri' adlı kitabının Fransızca çevirisinde yazılmış olan önsöz gayet iyi özetlemektedir:

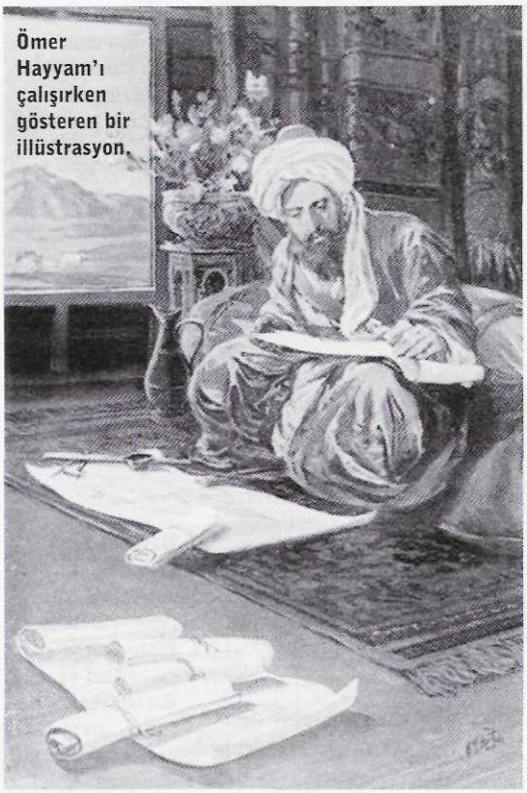
"Ne Eski Yunanlılar ve ne de 3. Yüzyıl matematikçisi Diophantus, üçüncü dereceden cebir denklemlerinin çözüm yollarını biliyorlardı. Gerçekten bir kere Eski Yunan'dan kalma ve daha çok geometri ile ilgili olan eserlerde, cebir biliminden haberli olduklarına dair esaslı bir belirti yoktur."

Hayyam gençliğinde, Aristoteles'in [solda, ortada], Platon'un [sol altta] ve Batlamyus'un [solda, en altta] eserlerini dikkatle okumuştur. Gregoryen Takvim'in 'baş mimarı' Cizvit astronom Christopher Clavius [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Ömer Hayyam'ı çalışırken gösteren bir illüstrasyon.

"Cebirin geometriye uygulanması ile ilgili araştırmalar da ancak Arapça yazılmış eserlerde görülmektedir. Matematiğin bu kesimiyle geometri arasında bağ kurma girişimlerine çalışan ve belli bir ölçüde başarıya ulaşan bilim insanları arasında, İbn el-Heysem'in önemli bir yeri olduğu gibi, Ömer Hayyam da geliştirdiği yöntemle, dördüncü dereceden cebirsel denklemleri çözmenin olanaklı olduğunu göstermiştir."

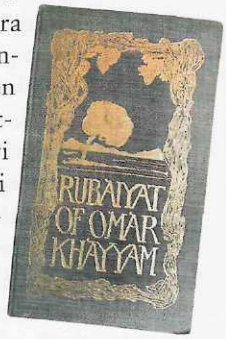

"Hatta bir bilinmeyenli iki terimli (binom) denklemin kuruluşuna götüren bir problem ifadesini veren Hayyam, bunun çözüm yolunu da açıklamıştır. Böylece Yakın Doğu matematikçileri, 'iki koniğin kesiştirilmesi yoluyla en azından dördüncü derece cebir denklemlerinin çözümünü başarmışlardır'"

(Y. Aksoy, Bilim Tarihi ve Felsefesi, YTÜ, 1994).

Ömer Hayyam'ın cebire getirdiği bir yenilik de, 'bilinmeyen' kavramı üzerine oluşturduğu 'sembol' anlayışıdır. Bugün 'x' ile gösterilen birinci dereceden bilinmeyene Hayyam, 'şey' der.

Hayyam, ikinci ve üçüncü dereceden cebirsel denklemleri, Apollonius'un konik-lerini kullanarak, biri yatay biri de düşey konumdaki dik kesişen iki doğrunun oluşturduğu bir sistem içine yerleştirerek inceler ve yaklaşık 250 yıl sonra Descartes tarafından geliştirilen 'analitik geometri'nin temelleri olabilecek önemli çalışmalarda bulunur.

Hayyam geometriyi cebirle yönlendirmekte, fonksiyonları kendince sınıflandırmakta, geometrik yerden söz etmekte ve yepyeni matematik kavramlarını Batı'ya sunmaktadır (Aksoy, 1999).

1092'de Melikşah'ın ölümü, Hayyam'ın yaşamını olumsuz etkiler. İç isyanlar, saray mücadelelerinin yaşandığı bu karmaşa ortamı, Hayyam'dan hoşlanmayanlara harekete geçme fırsatı verir.

Hayyam, bizim rubailerinden tanıdığımız Hay-

İslâm matematiğinin rolü

Colin A. Ronan, İslâm astronomisi, esas itibariyle Yunanlılardan miras kalmış olan bilimi sağlamlaştırıp mükemmelleştirirken, İslâm matematiğinin rolünün bundan çok farklı olduğunu vurgular *[altta; 16. Yüzyıl kaynaklı bir çizimde Arap gökbilimciler]*. İslâm matematiği, Hint rakamlarının Batı'ya geçmesini sağlayan bir vasıta olmuşsa da, matematik sanatına cebir ve trigonometri gibi iki güçlü tekniği getirir. Bu iki teknik, Müslümanların onları tanıttığı dönemlerde olduğu kadar bugün de geçerlidir (Ronan, a.g.e.). Bu büyük çalışmaların önemi, Batı'da çok sonraları anlaşılacaktır. Ancak, bir kez anlaşıldı mı da, bir daha bırakılmayacak ve bu ışığın peşine düşen Batı, 'Aydınlanma' dönemini yakalayacaktır...

Hayyam, kendisinden yaklaşık 250 yıl sonra, Descartes [sağda, en üstte] tarafından geliştirilen 'analitik geometri'nin temellerini oluşturan önemli çalışmalar yapmıştı... Hayyam'ın 'Rubaiyat' (Rubailer) kitabının bir İngilizce baskısının kapağı [sağda, ortada]. Arnavutluk'ta basılmış bir Ömer Hayyam pulu [sağ altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

yam'sa eğer, düşmanlarının sayısının az olmayacağını söylemek, sanırız yanlış olmaz. Bu ortamda kendi köşesinde çalışmalarına devam eden Hayyam'ın ruh halini, o sıralarda yazdığı cebir kitabının önsözüne yazdığı şu satırlardan biraz olsun anlayabiliriz:

"Şimdi küçük bir zümreye inmiş ve kederlerinin çokluğuna rağmen sayıları azalmış, talihleri kendilerini yalnız bir bilimin incelenmesi ve genişletilmesiyle uğraşmaya zorladığı bilginlerin çöküşüne şahit olduk."

"Fakat, zamanımızda bilgin geçinen kimselerin çoğu, yalanı ve uydurmayı doğruya tercih ediyorlar, gerçeğin çehresini değiştiriyorlar. Biraz bir şey biliyorlarsa, onu maddi maksatlardan başka bir şey için kullanmıyorlar."

"Ömrünü gerçeği araştırmaya vermiş bir insana rastladıkları vakit, o sahte bilginler öğünmeye, yalan atmaya başlıyor, gösteriş ve hileyi bırakmayarak o seçkin kimseyi hakarete, alaya boğuyorlar."

(A. H. Çelebi, Ömer Hayyam, Varlık Yayınları, 1963).

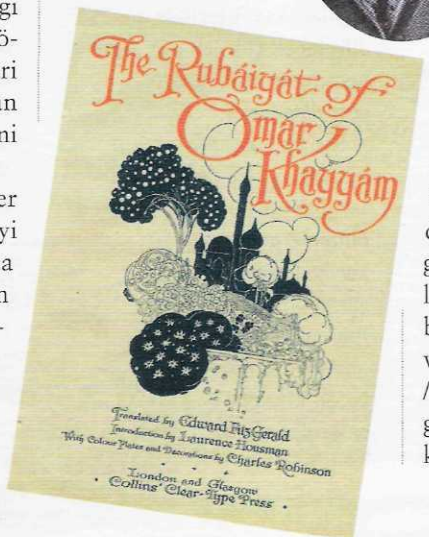
Ömer Hayyam'ın ölüm tarihi konusunda net bir bilgi bulunmuyor. Kaynaklara göre, 1122 ila 1131 tarihleri arasında, doğduğu yer olan Nişabur'da yaşama gözlerini yummuş.

Doğulu matematikçiler tarafından kitapları gayet iyi bilinen Hayyam'ın Batı'da tanınması çok uzun zaman sonra gerçekleşecektir. Kaynaklara göre, çok daha önceki tarihlere ait kitaplarda ondan ve çalışmalarından söz eden bölümler olmakla birlikte, Batı'daki ilk çevirisi, F. Weopcke tarafından yapılır ve 'Cebir Problemleri' adlı bu eser 1851'de Berlin'de yayımlanır.

Sonraki yıllar Hayyam'ın matematik eserleri diğer dillere de çevrilecektir. Ancak ona dünya çapında asıl 'ününü' pek çok dile çevrilecek olan 'Rubaiyat' getirecektir.

Rubaiyat'ın ilk basımı, İngiliz yazar Edward FitzGerald tarafından yapılan çevirinin, 'Rubáiyát of Omar Khayyám' adıyla 1859'da yayımlanmasıyla gerçekleşir. Kitap büyük ilgi görür.

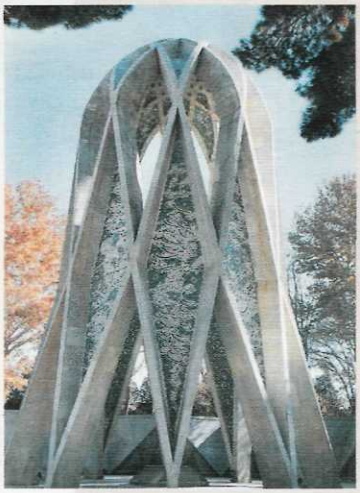

Ömer Hayyam yazılarına ondan bir rubaiyle başlamanın adet olduğunu söylemiştik; kapanışı onun bir rubaisiyle yapmak da adettendir. Âdeti bozmayalım: "Her gece bu evren ne güzel gömlekler giyer / Bazısını gelen, bazısını giden giyer. / Nice sevinçlerle dolar dünya her gün, / Toprağa ne kaygılar karışır gider." (Bütün Dörtlükler, Alkış Yayınları, 1994).

Edward Fitzgerald'ın [sol üstte] İngilizce'ye çevirdiği Rubaiyat'ın kapağı [solda]...

'Aramgâh-ı Ömer Hayyam'

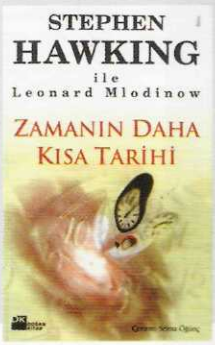
Özcan Yurdalan, 'Sarı Otobüs'ün 'Hayyam Durağı'nı o kadar güzel anlatır ki, bu satıları okuyarak Hayyam'ın mezarını *[altta]* ziyaret etmiş kadar olursunuz: "Horasan'ı, Hazar Denizi'nin güneyinden geçerken ipek yoluna girdik. Meşhed'den sonra Nişabur'a düştü yolumuz. Kente varmadan, sol tarafı gösteren bir ok konulmuştu yol kıyısına, üstünde Aramgâh-ı Ömer Hayyam yazıyordu. Nişaburlu Hayyam'ın Kabri, uçsuz bucaksız bir boşluk içinde dümdüz uzanan bir yolun sonundaydı. (...) Üstümüzde, gökle yeri birleştiren ince uzun dörtgenlerin taşıdığı bir kubbe vardı. Hem bu dörtgenleri, hem de kubbeyi, içten ve dıştan mavili beyazlı, dallı çiçekli çinilerle döşemişler, aralarına gökyüzü girsin diye geniş boşluklar bırakmışlardı. Kapı yoktu. Çinili uzun dörtgenlerin sivri uçları yere hafifçe dokunuyor, aralarındaki boşluklar yeryüzüne açılıyordu. Çok yukarılarda duran kubbenin tam altında, köşeli boz bir taşın altında, Hayyam yatıyordu." (İran Yolculuğu, Om Yayınevi, 2001).

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

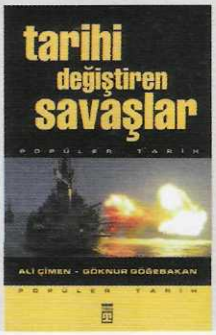
Zamanın Daha Kısa Tarihi
Stephen Hawking / L. Mlodinow
Doğan Kitap, Ekim 2006, İstanbul

Kısa 20. Yüzyıl Aşırılıklar Çağı: 1914-91
Everest Yayınları, Eylül 2006, İstanbul

Tarihi Değiştiren Savaşlar
Ali Çimen / G. Göğebakan
Timaş Yayınları, 2006, İstanbul

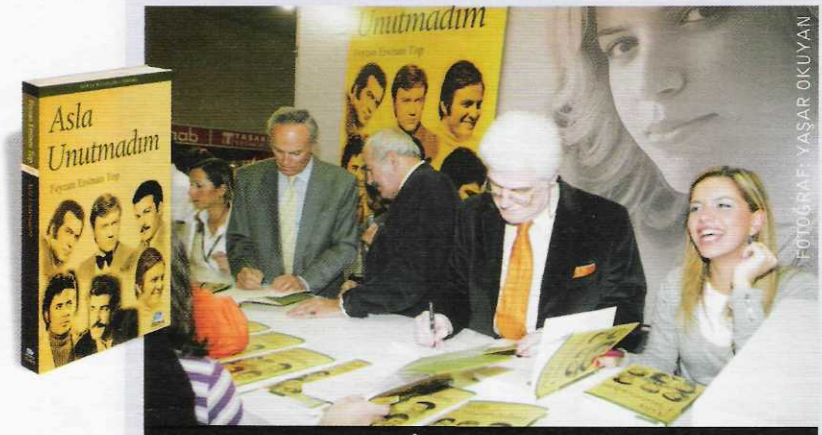

Dünya Savaş Tarihi
Archer, Ferris, Herwig ve Travers
Çev.: Cem Demirkan
Tümzamanlar Yayıncılık, 2006, İstanbul

Son İmparatorluk Osmanlı (Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek / 2)
İlber Ortaylı
Timaş Yayınları, Ekim 2006, İstanbul

Kitap fuarında, 'tarih adına' dolaşırken...

Ediz Hun, Fikret Hakan ve İzzet Günay da, Feyzan Ersinan Top'un 'Asla Unutmadım' kitabının ilk imza gününe, fuarda katıldılar.

İstanbul Kitap Fuarı bu yıl 25 yaşını doldurdu. Geçen ay, Beylikdüzü'ndeki TÜYAP'ta, yaşları müsait olanlar, 'Tepebaşı nostaljisi' yaptılar; şimdiki The Marmara Oteli'nin bodrum katlarında kurulan ilk kitap fuarını anımsadılar. Daha sonra, Tepebaşı'ndaki İstanbul Sergi Sarayı'na geçti TÜYAP ve oradaki merdivenleri 25-30 yaşlarında tırmanan kitapseverler, bugün 50-55 yaşlarını doldurmuş birer kitap kurdu artık... 80'ler, 90'lar ve 2000'lerin ilk yarısı; nostalji yapılacaksa, üzerinde durulacak çok şey var. Ama hepsi geçmişte, 'yakın' geçmişte kaldı.

Biz ise, geçmişi bırakıp 'aktüel' işlerle ilgilenen bir tarih dergisi olarak, dinamik tavrımızı koruyalım ve her yıl yaptığımız gibi, fuarda 'tarih' adına gözümüze batan kitaplar nelerdi, onlara bakalım.

İlk durağımız Dünya Kitapları standı idi. 'Tarih adına' burada, üç önemli yapıt göze çarpıyordu: Prof. Dr. Işın Demirkent'in Bizans kroniklerinin son cildi "Niketas Khoniates'in Historia'sı"; Aydın Büke ile İpek Mine Altınel'in müzik tarihi alanındaki beş ciltlik başvuru yapıtları 'Müziği Yaratanlar'ın Barok Dönem'i kucaklayan ilk cildi; Feyzan Ersinan Top'un Türk sinema tarihine ışık tutan söyleşilerini içeren 'Asla Unutmadım' adlı son kitabı.

Sanat tarihi alanının tarih bilimiyle ilgili disiplinler arasındaki yerini tartışmak, manasız ve ancak 'sivri' sayılabilecek bir çıkış olur. Yapı Kredi Yayınları standlarında ise, tarih meraklısı gözüyle dikkatimizi çeken yapıtlardan biri de, Gerald MacLean'ın "Doğu'ya Yolculuğun Yükselişi" adlı kitabıydı. Osmanlı

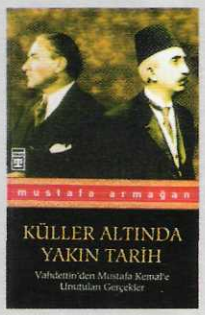
http://groups.google.com/group/merakediyorum

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

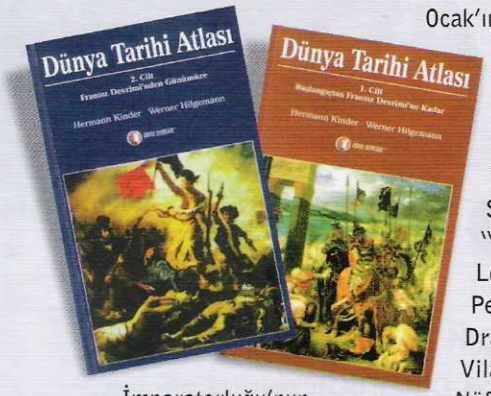
Rifaa'nın Çocukları
(Müslüman Modernler)
Guy Sorman
İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Küllerin Altında Yakın Tarih
Mustafa Armağan
Timaş Yayınları, Ekim 2006, İstanbul

Batılı Gezginlerin Gözüyle İstanbul
Sefa Kaplan
İst. Büyükşehir Bl. Kültür A.Ş. Yayınları, Mart 2006-11-20

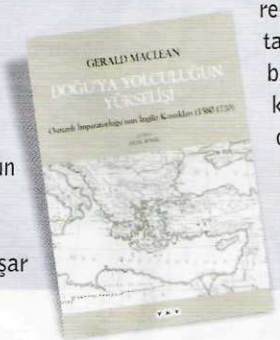

İmparatorluğu'nun Batı'ya doğru genişlemesini hâlâ sürdürdüğü ve İngilizlerin tarihte ilk kez Akdeniz'de önem kazandığı 16. Yüzyıl sonu ile 17. Yüzyıl başında Osmanlı topraklarına gelen dört İngiliz gezginin yolculuk anılarını inceliyor yazar. MacLean'ın bakış açısına göre de kitap, Doğu ile Batı arasındaki düşmanlığın 'tarihsel' bir kaçınılmazlık olmadığını vurguluyor.

Bu yıl, Türk Tarih Kurumu'nun raflarında da, epey yeni kitap vardı. Ahmet Yaşar Ocak'ın 'Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler'i, İhsan Sabri Balkaya'nın 'Ali Fethi Okyar'ı, Salâhi R. Sonyel'in "Gizli Belgelerle Lozan Konferansı'nın Perde Arkası", Slavka Draganova'nın "Tuna Vilâyeti'nin Köy Nüfusu" ilk göze çarpan yeniler arasındaydı...

Bu yıl fuarı gezerken, tarih meraklıları adına en çok ilgimizi çeken yayın ise, ODTÜ Yayıncılık standlarında karşımıza çıktı: Bu yayın, Hermann Kinder ile Werner Hilgemann'ın hazırladıkları iki ciltlik 'Dünya Tarihi Atlası' idi.

Kronolojik bilgileri, renkli harita ve tablolarla birlikte sunan kitap, son derece başarılı bir yayın; gerçekten büyük bir çalışma...

Doğan Hızlan neden bir roman kahramanı?

Doğan Hızlan ile ilk kez, 'Hürriyet Gösteri' dergisinin bir odasında karşılaşmıştık. Yaşlı halamın aboneliğini yenilemek için oradaydım. Bende kalan izlenim, çok nazik ve sevecen bir insanla konuşmuş olmaktan ibaretti. Sonra aradan yıllar geçti, ben de gazeteciliğe soyundum, dergicilik yapmaya başladım ve yolum Hürriyet'ten de geçti. İşte Doğan Hızlan ile gerçek tanışıklığım, 1991'deki bu Hürriyet maceram ile başladı. O yıllarda, yazılarını zaten özel bir dikkatle hep okumakta olduğum Doğan Hızlan'ı, bir meslektaş ve bir insan olarak da tanıdım; yaşamında öne çıkan 'nezaket' ile 'demokrasi' arasındaki genetik bağı, daha iyi kavradım. Zaten bu yıl, 25. TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı'nın kendisi için düzenlediği özel gecede de, yılların şairi Arif Damar'ın da dile getirdiği gibi, Doğan Hızlan'ın en büyük özelliği, 'demokrat' olması, en zor olanı başarması değil midir? Arif Damar da söyledi; komünist ya da faşist olmak kolaydır; seçtiğin zaman, oldum sanırsın zaten... Ama 'demokrat olmak', Doğan Hızlan'ın konumunda, Doğan Hızlan gibi bir demokrat olmak, gerçekten çok zor iştir... Doğan Hızlan'a birçok sıfat taktılar; 'Edebiyatımızın Cumhurbaşkanı', 'Edebiyat Ülkemizin Kontu' ya da 'Kültür Kâşifi' türünden unvanları uygun gördüler... Ama bence bunlardan en güzeli, Kürşat Başar'ın 'Doğan Hızlan Kitabı'na verdiği başlık: 'Sanki Bir Roman Kahramanı' (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ekim 2006). Evet, sevgili Kürşat Başar çok iyi yakalamış; zaten bunu, kitabın 'Başlarken' bölümünde gayet güzel ifade ediyor: "Doğan Bey'i tanıdığım zaman aklıma, Gonçarov'un ünlü roman kahramanı Oblomov, Jacques Tati'nin filmi 'Mon oncle' veya Hal Ashby'nin Kozinski uyarlaması 'Being There' filmindeki Peter Sellers gelmişti." Bunun nedenini de açıklıyor Kürşat Başar: "Zor rastlanır cinsten bir zekâ, inanılmaz bir gözlem gücü, en üst noktalara ulaşan ince bir alay, her konuda az rastlanır bir zevk ve kendini işine adamış bir insan..."

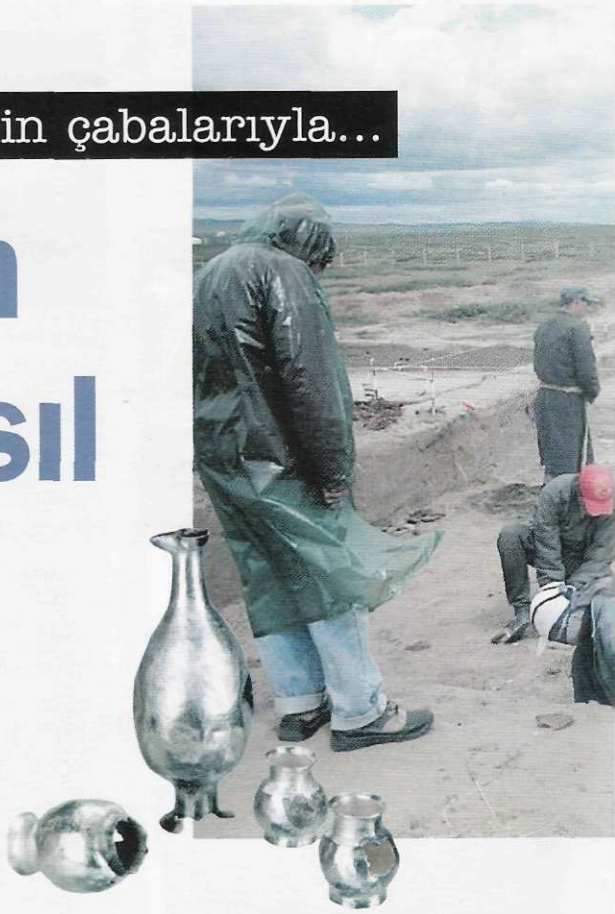
'Doğan Hızlan Kitabı', benim için, uzun bir süre, başucu kitabı olacak...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Türk arkeolog ve tarihçilerinin çabalarıyla...

Bilge Kağan hazinesi nasıl keşfedildi?

Türk arkeolog ve tarihçiler tarafından 1997'de başlatılan "Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi" çerçevesinde, 2001 yılında, Bilge Kağan Külliyesi'ndeki sunak civarında, yaklaşık 4 bin 500 altın ve gümüş parçadan oluşan eser ortaya çıkarıldı.

ERKAN ILDIZ

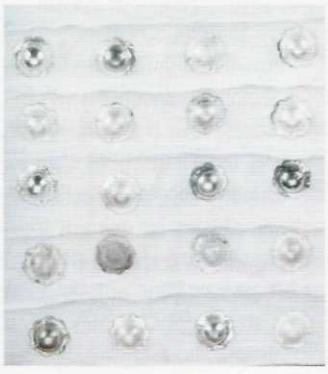
Yaz başında, küçük fakat önemli bir kitapçık yayımlandı Türkiye'de: "Kâbil'den Semerkand'a Arkeologlar Orta Asya'da" adını taşıyan ve Fransız Gallimard Yayınevi tarafından 2001'de piyasaya çıkartılan bu çalışma, Haziran 2006'da da, Yapı Kredi Yayınları'nın 'Genel Kültür Dizisi' içinde yer aldı.

Avrupa'da, Orta Asya arkeolojisine yönelik ilginin, 19. Yüzyıl'dan itibaren nasıl geliştiği, bu alanda neler yapıldığı anlatılmaktaydı bu kitapta... Ancak Türk arkeolog ve tarihçilerin çalışmalarından hiçbir örnek yoktu.

Orta Asya arkeolojisine ilişkin olarak, Türklerin ve Türkiye'nin esamesi bile okunmuyordu... Türkiye'de, Orta Asya'ya yönelik hiçbir çalışma yok muydu?.. Evet; bu kitabın varlığı ve Türkçe'ye çevrilip yayımlanması bile, bu soruyu gündeme getirmeye yetiyordu...

Biz de olayın peşine düştük... 1989'da Sovyet sisteminin çökmesinden sonra, Türkiye'de, sınırlarımız dışındaki Türklerin tarihinin derinliklerine yönelik arkeolojik araştırmalar, yeni bir aşamaya girmişti.

Bugüne kadar ağırlıklı olarak yazılı tarihî vesikalar çerçevesinde yapılan tarih araştırmaları; dünya-

Bilge Kağan Külliyesi'nde yürütülen kazı çalışmaları [sağ üstte]. Bilge Kağan Külliyesi'nde ortaya çıkartılan küçük gümüş heykel [en sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

nın çeşitli ülkelerinde yürütülen yüzey araştırmaları ve arkeolojik kazılarla, yeni bir çehre kazanmaktaydı.

Söylence ya da yazılı belgelerle günümüze ulaşan çeşitli olgular, bugün artık arkeolojik bulgularla desteklenerek ete kemiğe bürünmekteydi.

Türklerin tarihine ilişkin olarak yürütülen bu tür çalışmaların en önemli ayağını ise, "Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi" (MOTAP) oluşturmaktaydı.

1997'de başlatılan bu çalışmalar; kazı, harita, jeofizik, taş koruma ve onarım, restorasyon, epigrafi ve kopyalama çalışmaları şeklinde yürütüldü ve çok önemli sonuçlar elde edildi.

Bu çalışma kapsamında, 'Bilge Kağan Hazinesi' keşfedildi ve 'Bilge Kağan Külliyesi Planı' ortaya çıkartıldı.

Bilge Kağan Külliyesi'nde sunak taşının az ilerisinde bulunan hazine, Moğol yetkilileri tarafından bugüne kadar Moğolistan'da bulunan en önemli arkeolojik buluntu grubu olarak tanımlanıyor.

Ayrıca Bilge Kağan ve Köl Tigin külliyeleri çevresinde binlerce balbal saptandı. Külliyelerde resimli kiremit vb. bulgular ele geçti. Bütün bunlar, Türk tarihi açısından

2001'deki Bilge Kağan Külliyesi kazıları sırasında, hazinenin ortaya çıkarıldığı an [en üstte]. Bilge Kağan Hazinesi'ni oluşturan eserlerin bir bölümünün, ilk hali [üstte]. Hazinede yer alan altın sürahi ve kaplar [sol üstte]; Bilge Kağan'ın tacı [solda, ortada]; bir başka sürahi ve kupa takımı [sol sayfada, üstte].

"Arkeologlar Orta Asya'da" kitabı

Yapı Kredi Yayınları arasında çıkan "Kâbil'den Semerkand'a Arkeologlar Orta Asya'da" dar hacimli (160 sayfa) ve popüler sunumlu (bol görsel malzemeli) bir çalışma; ama ele aldığı konu açısından, Türk arkeolojisi için, büyük önem taşıyor. Kitabın iki yazarından biri olan Svetlana Gorshenina, Güzel Sanatlar Enstitüsü ve Özbekistan Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsü'nde araştırmacı; diğer yazar Claude Rapin, Lozan Üniversitesi'nde yardımcı doçent ve Orta Asya Arkeolojisi dersleri veriyor. Yazarların ele aldığı bölge, tam da bugün, başta ABD olmak üzere, Batı'nın tüm gücüyle yüklendiği Orta Asya... Yani Afganistan ve Türk cumhuriyetleri Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan ve Türkmenistan ile Farsça'nın konuşulduğu Tacikistan...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

2001'de ortaya çıkartılan Bilge Kağan Hazinesi'ne ait çeşitli ziynet eşyaları ve altın buluntular [sağda], bugün Moğolistan Millî Tarih Müzesi'nde. Uygur dönemine ait olduğu sanılan baklava motivli küp [sağ altta]. Bir heykel başında Köl Tigin [sağ sayfada, ortada].

büyük önem taşıyor. Bilge Kağan ve Tonyukuk yazıtlarına ilişkin yeni epigrafik ve korumaya yönelik çalışmalar da yapıldı.

Proje kapsamında saha çalışmalarında ortaya çıkarılan buluntular ile, daha önce yapılan çalışmalarda bir araya getirilen Göktürk ve Uygur dönemlerine ait eserler, bugün toplu halde, Moğolistan Millî Tarih Müzesi'nde, 'Türk Kültür Varlıkları Teşhir Salonu'nda sergileniyor.

"Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi"sinin nihaî amaçlarından biri de, Orkun Vadisi'nde bulunan Bilge Kağan, Köl Tigin külliyeleri ile Nalayh Bölgesi'nde bulunan Tonyukuk Külliyesi'nin kazı ve diğer araştırma ve uygulama çalışmalarının bitmesinin ardından, anıtların kopyalarının alınması...

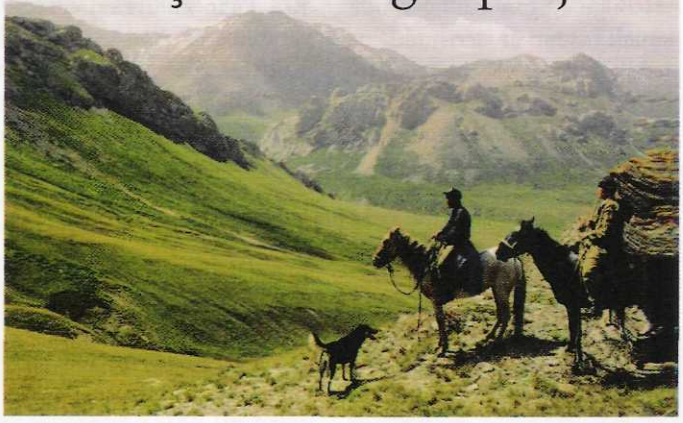

Prof. Dr. Mehmet Saray, Prof. Dr. Fatma Sema Barutçu Özönder ve o dönemde 'Doçent' olan Prof. Dr. Saadettin Gömeç tarafından 1993 yılında projelendirilen çalışmaların hayata geçirilmesi için, ilk adım, 1997'de atıldı.

Prof. Dr. M. Oluş Arık, Prof. Dr. Hakkı Acun ile daha birçok biliminsanı, bugüne kadar bu çalışmaların farklı aşamalarında görev alarak projeye değerli katkılarda bulundular.

Bu projede doğrudan görev almamış olsalar da, İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya ve İstanbul Üniversitesi Türkiyat

Yurtdışındaki diğer projeler

Bu sayfalarda sözünü ettiğimiz "Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi" dışında, Türk arkeolog ve tarihçilerin yurtdışında yürüttükleri başka araştırmalar da var. Bunların belli başlıları, şöyle sıralanabilir:

- İstanbul Üniversitesi'nin 'Avrasya Arkeoloji Projesi' adlı çalışması: Bu proje, Prof. Dr. Oktay Belli *[en sağda]* tarafından yürütülüyor ve ilk ağızda; Kırgızistan'da *[üstte; Tanrı Dağları'nın etekleri]* kurganlar, runik yazıtlar, taş heykeller ve balballar, kültür merkezleri, nekropoller, camiler, türbeler, kervansaraylar ve ören yerleri üzerinde çalışılıyor. Bu proje çerçevesinde, Ukrayna'da da ayrı bir çalışma yapılıyor.
- Türk Dil Kurumu (TDK), 'Göktürk (Runik) Yazılı Belge, Yazıt ve Anıtların Albümü' başlıklı bir çalışma yürütüyor. Bu proje kapsamında, Kafkasya ve Doğu Avrupa'daki runik yazıtlar iki albüm halinde Yrd. Doç. Dr. İsmail Doğan tarafından hazırlandı. Runik alfabenin kökeni konusunda tartışma ve araştırmalar sürüyor.
- Türk Tarih Kurumu (TTK) tarafından, 'Yurtdışındaki Tarihî Türk Eserlerinin Tespiti Projesi' adlı bir çalışma yürütülüyor. Bu proje

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Araştırmaları Enstitüsü'nün bu çalışmalara katkılarına da işaret etmek gerekiyor.

Bu arada, Türk arkeolog ve tarihçilerinin yurtdışında, çok farklı başka projelere de katıldıklarını vurgulamakta da fayda var... Ancak görünen o ki, Orta Asya'ya ve genel olarak yurtdışına yönelik bu arkeolojik çalışmalar, 'başlangıç' aşamasında ve henüz gerekli olgunluğa erişebilmiş değiller.

Dileğimiz, bu tür çalışmaların hızlanması ve bunun sonucu olarak da, yakın bir gelecekte "Kâbil'den Semerkand'a Arkeologlar Orta Asya'da" kitabı veya benzer kitaplarda, artık Türk arkeologlarının yaptıkları çalışmaların da geniş olarak yer almasıdır. ■

çerçevesinde Kırım Yarımadası, Karadeniz'in kuzey sahilleri, Balkanlar, Ortadoğu ve Afrika'nın kuzeyi, Orta Avrupa, Kazakistan ve Kırgızistan'da çalışmalar yapılıyor *[sol altta; Kırgızistan'da bir mezar heykeli]*. Ayrıca yurtdışında yürütülen üç arkeolojik kazı çalışması da TTK tarafından finanse ediliyor.

● Dokuz Eylül Üniversitesi'nin Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü bünyesinde, "Orta Asya'da Türk Kültürünün Arkeolojik Kaynakları" (OTAK Projesi) adlı bir çalışma yürütülüyor.

Prof. Dr. Saadettin Gömeç

"Bilge Kağan Hazinesi, Moğolistan'da rastlanan en önemli buluntudur"

Ankara Üniversitesi Tarih Bölümü

Moğolistan'daki 'Türk Anıtları Projesi'nin oluşturulması ve uygulamaya geçirilmesinde büyük emeği geçen Ankara Üniversitesi Tarih Bölümü'nden Prof. Dr. Saadettin Gömeç, burada yapılan arkeolojik çalışmaların tarihçesini Popüler Tarih'e şöyle anlattı:

Saadettin Gömeç

"1997'de bir bilim heyeti bölgede ilk çalışmaları yaptı. 1998'de kazı alanlarına Türkiye tarafından birer depo-kazı evi inşa edildi.

İlk çalışmalarını Nalayh'taki 'Tunyukuk Anıt Mezarlığı' etrafında yapan haritacılardan ayrı olarak, restorasyon ekibi Anıt Mezarlık içerisinde bulunan heykelleri depo binasına taşıdılar.

2001 yılı çalışmalarının en önemli ayaklarından birini teşkil eden ve daha önceden üç parça ve yatık durumda bulunan Bilge Kağan Yazıtı'nın ayağa kaldırılması ve birleştirilmesi için, bir dizi hazırlık gerçekleştirildi.

Bilge Kağan Yazıtı dikilişinden 1266 yıl sonra yeniden bütün ihtişamıyla ayağa kaldırıldı.

2001 yılı kazı faaliyetlerinde, arkeolojik buluntu olarak çok değerli malzemelere rastlanıldı. Kazı çalışmaları sırasında, değişik açmalardan farklı boyut ve özelliklerde ok uçları, at dizginlerine ait olduğu sanılan halkalar, gem parçaları, elbise kop-

2001 yılı kazılarında, Bilgi Kağan Külliyesi'nde hazinenin ortaya çıkarıldığı alan [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

"Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi" çerçevesinde yürütülen kazıların çalışma kampı [sağda]. Tonyukuk Anıt Mezarlığı içinde yer alan heykeller [sağ altta].

çaları, kemer iğnesi, çatı kiremitlerini süsleyen desenli kapaklar, bir at kafası ile bir koyun iskeleti çıkarılmıştır, ki Moğol biliminsanları onların buraya dinî tören amacıyla atıldığını ifade etmektedirler. Ayrıca çeşitli keramik parçaları da bulundu.

2001'deki kazı işlemleri esnasında, şimdiye kadar Radloff dahil, kimsenin bahsetmediği, sunağın kuzey tarafında ve 1,5-2 metre uzaklıktaki bir lahdin desenli köşe taşları çıkartıldı. Ortaya çıkarılan bu sanduka mezarın estampajları da alındı.

Bir diğer önemli buluntu da, Bilge Kağan Yazıtı'ndan 31 m. doğuda, ikinci ya da üçüncü balbal olduğu sanılan taşın üzerindeki iki 'tamga'dır ki, bunlardan, hiçbir eserde bahsedilmemektedir.

Bu damgalı balbalın üzerindeki işaretler, muhtemelen bölgeye Kök Türklerden sonra hâkim olan Uygurlar tarafından kazınmış olmalıdır.

Bununla beraber, Köl Tigin Yazıtı'nın 2-3 km kuzeyinde, bir sembolik mezar tespit edildi ve burada da, ekibimiz elemanları incelemeler yaptı. Lahit parçalarının üç adet olduğu belirlendi.

2001 yılı faaliyetlerimizin kazı ayağının bir diğer önemli buluntusu da, Bilge Kağan'a ait olduğunu sandığımız bir gümüş kutu içindeki eşyalardır ki, bunlar bir hazine kıymetindedir.

Mezar yapılırken buraya geyik heykelcikleri, tas kaplar gibi gümüş ve diğer madenlerden yapılma parçalar da konmuştur. Bu hazine sunak ile sunak taşının kuzeyindeki sembolik mezar arasında ve en alt zemine gömülmüş bir şekilde keşfedilmiştir.

Bilge Kağan veya onun bir yakınına ait bu hazine, yüzlerce parçadan meydana gelmektedir. Özellikle sandık olarak tahmin edilen nesnenin üzerindeki gümüş süsler binlerce adettir.

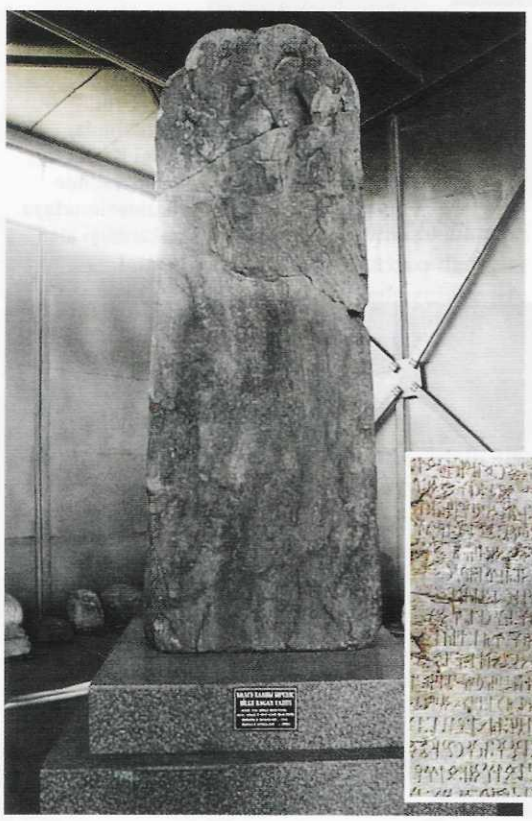
Moğol bilim adamlarından öğrendiğimiz kadarıyla, Moğolistan'da rastlanan en önemli buluntudur. Bu parçanın bir eşinin daha ortaya çıkarılmadığı söylenmektedir. Türk tarihinde şimdiye kadar ele geçirilen en mühim buluntuların başında geldiği bir hakikattir.

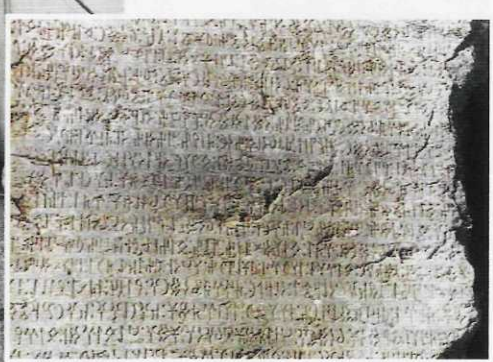
Kağanın tacı ve kemeri de dahil olmak üzere, çeşitli süs ve ziynet eşyalarının içerisinde bulunduğu bu eserlerin kıymeti ölçülememektedir.

Buluntular, iki taraf temsilcilerinin hazırladığı bir tutanak ile, Moğolistan Millî Tarih Müzesi'ne teslim edildi.

2001 yılı kazılarında, Anıt Mezar'ın yazıt kısmına varmadan önceki giriş alanında, sağda ve solda koç heykelleri ortaya çıkarıldı; ama maalesef her iki koçun da başları

Bilge Kağan Anıtı [altta] ve anıttaki yazıt [sağ altta]. Bilge Kağan'ın anıt mezarı civarında ortaya çıkartılan resimli bir çatı kiremiti [sağda, ortada].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

tahrip edilmişti.

Kazı çalışmaları sırasında, Bilge Kağan Yazıtı'na ait kırık yazı parçalarına da rastlandı. Bu yörede hiçbir araştırma yapılmadığından, 2003'te de, yazıtın başka kırık parçalarını da toplama imkânına sahip olduk.

Ayrıca şimdiye kadar Bilge Kağan Yazıtı'nın eksik ve okunamayan bölümlerinden birisi de, sunak taşı temizlenirken ortaya çıkarıldı. Ekibimiz içerisinde yer alan Türk dili ve edebiyatı uzmanı bir epigraf, Moğolistan'ın çeşitli yerlerindeki Türk dönemi abide ve eserlerinin belgeleme işlemini de gerçekleştirdi.

Orkun yöresinde, doğudan batıya, kuzeyden güneye, eski Türklere; özellikle de Kök Türk dönemine ait yüzlerce buluntuyu ihtiva etmektedir. Çalışma yapılan saha çepe çevre, Kök Türk Börülü (Aşina) ailesinin mezarlığı durumundadır.

2003 kazılarında ise, günümüzden 1271 yıl önce, Bilge Kağan'ın çocukları tarafından inşa edilen Anıt Mezarlık'ın planı ortaya çıkarıldı. Bu dönemin en önemli keşiflerinden biri de, 1271 yıl öncesine ait Kök Türk devri kültürünü aksettiren resimli bir çatı kiremitidir." ■

2001 kazılarında ortaya çıkartılan sunak ve mezar.

Prof. Dr. Hasan Bahar

"Bilge Kağan Hazinesi'nde, 4 bin 500 parça altın ve gümüş eser vardı"

Selçuk Üniversitesi Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı

Bilge Kağan Hazinesi bulunduğunda, 2001 yılında, kazı başkanı Selçuk Üniversitesi Tarih Bölümü'nün Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı'ndan Prof. Dr. Hasan Bahar idi. Bahar Popüler Tarih'e, hazinenin ortaya çıkarılış öyküsünü anlattı:

Hasan Bahar

"Bilge Kağan Külliyesi'nde, sunak taşının 1,5 m. kuzeyinde, Bilge Kağan'a ait olduğunu düşündüğümüz bir mezar ortaya çıkarıldı.

Ancak bu mezar, Göktürk Devleti'nin yıkıldığı sırada tahrip edilmiş ve bitkisel motifli yan taşlarının üçte ikilik üst kesimi kırılmış; içi boşaltıldığı gibi, 50 santim genişliğindeki dış çevresi de kazılarak yağmalanmıştı...

Aynı yağmalama, sunak çevresinde de gerçekleşmişti. Bu nedenle, bu alandan oldukça değerli eşya çıkarıldığını düşünmekteyiz.

Fakat kamuoyunun da bildiği, yaklaşık 4 bin 500 parçalık altın ve gümüşten oluşan eser, sunak ile mezar arasındaki bir metrelik alanın orta kısmında, dokunulmamış 50 santimlik bir kesiminde günümüze kadar kalmıştır.

Bu sembolik 'Hatıra Me-

Orkun yöresinde bulunan bir anonim mezar [solda] ve Bilge Kağan Külliyesi kazı alanından bir görüntü [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Nadım Bayramı'nda güreş tutan Moğol gençleri [üstte]. Göktürkler döneminde ölülerin yüzlerine kapatılan altın maske [sağda].

zar' (Sunak Mezar) ile sunak arası, kutsal sunak alanın kuşkusuz en önemli kesimidir.

Burada, kutsiyet gösteren iki önemli yapı bulunmaktadır. Bunlar, sunak ve sunak mezardır. Bütün külliyede (Bengü Taş'ın yıkıldığı kesim hariç) tuğla döşeme tahrip edilerek bir başka bölgeye taşınmıştır.

Sunak ve Hatıra Mezar çevresinde de aynı durum yaşanmıştır. Burada, mezarın ve sunağın tahribatının dışında, tuğla plakaların altında bulunan 5 santimlik gri kil zeminin 50 santimlik bir kesimi tahribattan kurtulmuştur.

Hazine eserleri bu alanda, başlangıçta 3 ve sonra da 8 adet gümüş çiçeğin bulunmasıyla ortaya çıkmaya başladı.

İlk gün, eserlerin bulunduğu alan nöbetleşe korundu. Daha sonraki gün, eserlerin bulunduğu alan kesilerek buluntular çelik bir sandığa konulup kampa taşındı. Bu kesim çalışmasında, eserlerin bulunduğu in situ (özgün) durum korunmuştur.

Eserlerin taşındığı kapalı alanda 7 kişilik ekip, çalışmalarını 7 gün boyunca sürdürdü. Bu süre içinde, hassas bir arkeolojik kazı yapıldı. Tespit sırasında, 4 bin 500 parça civarındaki eserin değişik eşyaların parçalarından oluştuğu anlaşıldı.

Mezar ve sunak bölümündeki altın ve gümüş eserlerle, çok az sayıdaki kurşun ve tunç yapıtlar, adeta önem sırasına göre istif edilmişlerdi. Eserlerin en üstünde, parçalanmış bir gümüş sandığın 2 bin 557 adet çiçeği; onun altında 9 adet parçalanıp rulo haline getirilmiş gümüş sandık ve kapak kısmı (sanıldığı gibi sandık içinde bir eşya yoktur); bunların da altında 9 adet gümüş kase ve bunların yanı sıra başı ve ayakları, boynuzları kırılmış iki adet geyik heykelciği, iki adet bronz halka üzerleri gümüş sargılarla sarılmış (üzengi ya da sandık tutamağı olabilir) gümüş topçuklar vardı. Bunların altında da yine altın eserler yer alıyordu:

Altından iki adet küpe, altın maşrapa şeklinde kaplar (kupları ve dipleri kırık); bu kaplar içinde değişik renkte kıymetli taşlar (taç ve kemer süslemelerine ait olabilecek), altın kemer parçaları ve en altta ipek bir mendil içine sarmal bir şekilde sarılmış altın taç bulunmaktaydı.

Tespiti yapılan eserlerin her biri, ayrı paket yapılarak sandıklara yerleştirildi. Bu 4 sandık, Moğolistan Milli Müzesi'ne teslim edildi.

Eserlerin bakım, korunma ve belgelenme çalışmaları için, 28 Eylül 2001'de 7 kişilik bir ekip oluşturuldu ve eserlerin belgelenmesi işlemine, 'Moğolistan Kültür Mirası Merkezi'nde, 10 Ekim 2001 yılında başlandı.

Bakımı yapılan bu eserler daha sonra, Türkiye'den gönderilen bir müze uzmanı tarafından düzenlemesi bitirilen Moğolistan Millî Müzesi'nde, 2003-2004 yıllarında sergilendi." ■

Göktürkler dönemine ait farklı madenî buluntular: Ok uçları, dokumacılıkta kullanılan araç gereç ve değişik madenî eserler [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Prof. Dr. İlhami Durmuş

"Plan ve malzeme bakımından Köl Tigin ve Bilge Kağan külliyeleri birbirine benzer"

Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi

Moğolistan'daki kazılara katılan Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. İlhami Durmuş, çalışmaların odağında yer alan Köl Tigin ve Bilge Kağan külliyelerinin ortaya çıkartılması için neler yapıldığını Popüler Tarih'e ayrıntılarıyla anlattı:

İlhami Durmuş

"Köl Tigin 685'te (Tavuk Yılı) doğmuş ve Koyun Yılı'nın 17. gününde, 47 yaşında ölmüştür. Buradan, 731 yılında öldüğü anlaşılmaktadır. Köl Tigin ömrü boyunca, ağabeyi Bilge Kağan'ın ordularına kumanda etmiş, ordunun başkumandanı olarak birçok seferde nam kazanmıştır. Böyle bir cesur başbuğun kaybı Bilge Kağan'ı derinden üzmüştür.

Kutlug Kağan ve İlbilge Hatun'un oğlu olan Bilge, 'Biçin (Maymun) Yılı'nda, 684'te doğmuştur. Babası öldüğü zaman 8 yaşındadır. Kapagan Kağan, ancak Kutlug'un oğulları namına kağanlık yapmakta olduğundan, tahtın asil varisleri sayılan Bilge ve kardeşi Köl Tigin erken yaşlarda makam sahibi olmuşlardır.

Bilge daha 14 yaşında iken, Batı ilinin, yani Tarduşların 'Şad'ı tayin edilmiştir.

Kendisinin seferlere de bu yaşta katıldığını öğreniyoruz. Bu seferlerde büyük başarılar kazanan Bilge, kardeşi Köl Tigin'in de desteğiyle 716 yılında kağan olmuştur.

Bilge Kağan ve Köl Tigin külliyeleri, planları ve kullanılan malzeme bakımından, birbirlerine çok benzemektedirler. Çünkü Bilge Kağan Külliyesi yapılırken, Köl Tigin Külliyesi model olarak alınmıştır.

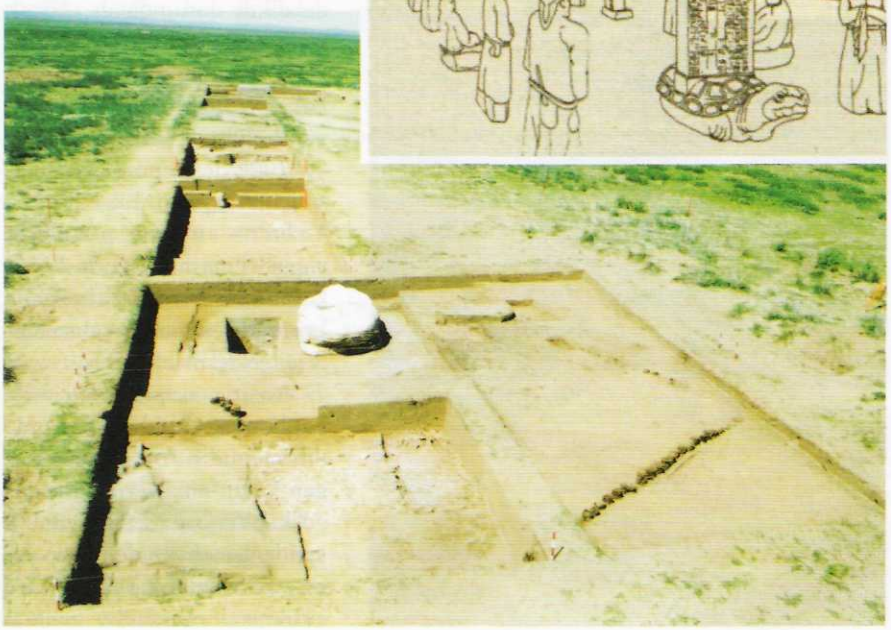
Her iki külliye de dikdörtgen planlıdır. Külliyelerde sur sistemi içerisinde doğudan batıya kaplumbağa kaidelerin üzerinde bulunan yazıtlı taşlar, orta kısımdaki yazıtlarda 'eb, bark' olarak belirtilen yapılar ve batı tarafta da, sunak taşları yer almaktadır.

'Eb, bark' olarak belirtilen yapılarda, ne bir kült heykeline ne de Bilge Kağan ve Köl Tigin'in cesetlerine rastlanılmıştır. Bu itibarla, bu külliyeler türbe ya da tapınak değildir.

Külliyelerdeki kalıntı ve buluntular da benzerlik gösterir. Her ikisinde de yazıtlı taş, kaplumbağa kaide, sunak taşı, heykeller, ikişer adet koç heykeli ve dış taraflarında batıdan doğuya doğru belirli aralıklarla devam eden balballar bulunmaktadır.

Köl Tigin Külliyesi'nin Bilge Kağan Külliyesi'ne, bu külliyelerin Kara-Balgasun şehrine ve bütün bunların ise, eski Karakurum şehri ve yapılarına model oluşturduğunu söyleyebiliriz. Şu anda ayakta duran yapıları ve sur sistemiyle, en iyi bilinen Karakurum'dur." ■

Kaplumbağa kaideden sunak taşına doğru Doğu-Batı istikametinde Bilge Kağan Külliyesi kazı alanının görünüşü [en altta]. Eski bir çizimde, kaplumbağa kaidesinin üzerinde yükselen yazılı taşın da yer aldığı Bilge Kağan Külliyesi [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Restoratör Yüksel Dede

"En yoğun tahribat 4 parça halinde kırılmış Bilge Kağan Yazıtı'nda idi"

İst. Üni. Ed. Fak., Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bl.

Kazı heyetinde restoratör olarak, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü'nden M. A. Yüksel Dede yer alıyordu.

Köl Tigin ve Bilge Kağan anıtlarında yapılan koruma ve onarım çalışmalarını Yüksel Dede, Popüler Tarih'e anlattı:

"2000 yılındaki çalışmalarında, en yoğun tahribatın Bilge Kağan Yazıtı'nda meydana geldiği görülmüştür. Toprak üzerine devrilmiş durumdaki yazıt, 4 parça halinde kırılmıştır.

Yüksel Dede

Yine yazıta ait olabilecek daha küçük parçalar çevreye dağılmış durumdadır. Yazıtın yüzeyinde birçok yazılı bölge (muhtemelen su-nem ve ısı değişimlerinden) koparak tahrip olmuştur. Arazide yapılan ilk acil müdahalelerle, kopmaya yatkın kısımların yüzeye tutunması sağlanmıştır.

Köl Tigin Yazıtı ise, arazide dikili durumdaydı. Ancak üst kısımlarında ve gövde üzerinde kopmalar oluşmuştu. Fakat kopan parçaların büyük bölümü külliye içindeydi.

2001'de, depo-müze binası içine taşınan Bilge Kağan Yazıtı'na ait kırık parçaların yapıştırılması ve yazıtın ayağa kaldırılması, eserler üzerinde koruma ve temizlik çalışmaları gerçekleştirildi.

Yazıtlar orijinal yerlerinde kaplumbağa kaideler üzerinde durmaktadır. Ancak Bilge Kağan Yazıtı'nın üzerine oturduğu kaplumbağa kaide, zaman içinde aşırı biçimde tahrip olmuş ve ortadan kırılarak ikiye ayrılmış durumdadır.

Bu yazıtın bir başka kaideye oturtulmasına ve kaplumbağa kaidenin de, onarıma alınmasına, sonra da yazıtın yanında teşhir edilmesine karar verilmiştir.

2001'in bir diğer çalışması da, Tonyukuk Külliyesi'nde yapılmıştır.

Depo-müze binaları içine taşınan eserlerin kalıplarının alınarak arazideki yerlerine yerleştirilmelerine yönelik çalışmalara 2004 yılında başlanılmıştır. 2005 yılında da devam eden kalıp çalışmalarında Bilge Kağan, Köl Tigin yazıtlarının, bu yazıtlara ait kırık parçaların ve Köl Tigin Yazıtı'na ait kaplumbağa kaidenin kalıpları alınmış ve model dökümüne hazır hale getirilmiştir.

2005'te yürütülen bir başka çalışma da, 2001'de bulunan Bilge Kağan Hazinesi'ne ait bazı altın ve gümüş eserler üzerinde yapılmış; müzelerde teşhir amacıyla bu eserlerin kalıpları çıkarılmıştır.

2003 yılında yürütülen kazı çalışmalarının dönersek; bu çalışmaların amaçlarından biri de, Bilge Kağan Külliyesi'nin yeniden inşası veya canlandırılmasına yönelik öngörü oluşturmak için, belgeleme çalışmaları yapmak ol-

Köl Tigin Anıtı kopyalama [sağda] ve kalıp çıkarma [sağ sayfada, üstte] çalışmalarını restoratör Yüksel Dede yürüttü [altta]. Köl Tigin Anıtı güney cephesi [sağ altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

muştur.

Bilge Kağan Külliyesi'nin duvarına ait yapı malzemesi, duvar ölçüleri ve kalınlıkları incelenerek bu alanda önemli sonuçlar elde edilmiştir.

Yapılan tespitlerde, külliye girişinin önünde yaklaşık 12,4 m. uzunluğunda ve 3,5 m. genişliğinde tuğla döşeli bir yol olduğu görülmüştür. Yolun başlangıcında ise, dibe yakın kısımdan kırılmış bir balbal yer almaktadır.

Külliyenin iç avlusunda yapılan kazılardan ele geçen verilere baktığımızda ise, avlu tabanının gri killi bir toprak ile doğudan batıya doğru yükselen bir açıyla tesviye edilerek küçük ve büyük tuğlalarla kaplandığını söyleyebiliriz.

Ele geçen kiremit parçalarının dağılımına bakıldığında, duvarların, barkın ve kaplumbağa kaide üzerindeki yazıtın üzerinin kiremit örtülü bir çatı ile kapatıldığı anlaşılmaktadır.

Bu verilerin tamamı değerlendirilerek de, külliyenin genel planı çıkarılmış; veriler bilgisayar ortamına aktarılarak, külliyenin üç boyutlu bir modeli oluşturulmuştur." ■

'Cengiz Han' İstanbul'da

Moğol İmparatorluğu'nun, kültürler ve kıtalar arasında kurduğu bağı gözler önüne serecek olan "Cengiz Han ve Mirasçıları: Büyük Moğol İmparatorluğu" adlı sergi, 7 Aralık 2006'da, İstanbul, Emirgan'daki Sakıp Sabancı Müzesi'nde, kapılarını meraklı izleyicilerine açacak.

8 Nisan 2007'ye kadar gezilebilecek olan sergide, Moğolistan'ın en önemli müzeleriyle Doğu Asya ve Avrupa'nın başlıca koleksiyonlarından ve Türkiye'deki çeşitli müzelerden derlenen, bazıları ilk kez izleyici önüne çıkacak olan 600 eser yer alacak...

Sakıp Sabancı Müzesi Müdürü Dr. Nazan Ölçer, sergiye ilişkin olarak, şu açıklamayı yaptı:

"Picasso ve Rodin gibi, Batılı ustaların sergileriyle, Türkiye'nin kültür ve sanat yaşamında önemli ilklere imza attık. Bu kez rotamızı doğuya çeviriyoruz. Cengiz Han *[sağda ve altta]* ve varislerinin kurduğu devletler, Moğol egemenliği altına giren ülkeler kadar, bu egemenliğin altına girmeyen bölgeleri de etkileyerek, geri dönülmez değişimlere yol açmıştır."

Bu sergi, dünya tarihine önemli bir damga vuran Cengiz Han ile Moğol İmparatorluğu'nun kültürler ve kıtalar arasında kurduğu bağı daha iyi anlamamıza yardımcı olacak. Proje için, kültür ve sanat alanında ülkemizin önemli sponsorlarından Garanti Bankası ile işbirliği yapmaktan mutluluk duyuyoruz."

Serginin sponsorluğunu üstlenen Garanti Bankası'nın Genel Müdürü Ergun Özen ise, basına yaptığı açıklamada, "Bugünü doğru yorumlamak ve yarınları doğru tasarlamak için, geçmişi iyi bilmek gerektiğine inanıyoruz" diyerek, Garanti Bankası'nın 60. kuruluş yıldönümünde, Sakıp Sabancı Müzesi gibi başarılı bir ortakla bu misyonu sürdürdükleri için, mutlu olduklarını vurguladı.

Konferanslar, atölye çalışmaları, çocuk eğitim programları ve galeri sohbetleriyle zenginleştirilecek olan sergi, Kunst und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland (Bonn), Staatliches Museum für Völkerkunde (Münih), Kunsthistorisches Museum (Viyana) ve Aşağı Avusturya Eyaleti Eğitim, Bilim ve Sanat Federal Bakanlığı'nın işbirliğiyle düzenleniyor.

Cengiz Han, 1223'te Buhara'da Pers yöneticileriyle.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Erkan Ildız
erkanildiz@hotmail.com

Osmanlı Bankası Müzesi'nde konferans

Bizans dönemi saraylarında gezi

Büyük Saray, Blakhernai Sarayı gibi, İstanbul'un bilinen Bizans saraylarının yanı sıra, sur içinde, Şehzadebaşı ile Fatih arasında, Bizans soylularının özel sarayları da yer alıyordu.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nden Doç. Dr. Gülgün Köroğlu, Osmanlı Bankası Müzesi'nde her ay gerçekleştirilen çarşamba konferansları kapsamında, 13 Aralık 2006 günü, saat 18.30'da, İstanbul'daki Bizans dönemi sarayları konusunda bir konferans verecek.

Büyük Saray (Bukoleon Sarayı), Blakhernai Sarayı gibi büyük ve önemli sarayların yanı sıra, hem İstanbul'un Avrupa ve Asya yakasındaki çeşitli bölgelerde, Boğaz'ın her iki kıyısında, hem de İzmit, Yalova ve Eskişehir gibi kentlerde, Bizans kraliyet sarayları olduğu bilinen bir gerçek.

Bizans sarayları konusundaki bilgiler, dönemin çağdaş kaynaklarından, arkeolojik kazılarla elde edilen bilgilerden ve mevcut mimarî kalıntılardan öğreniliyor.

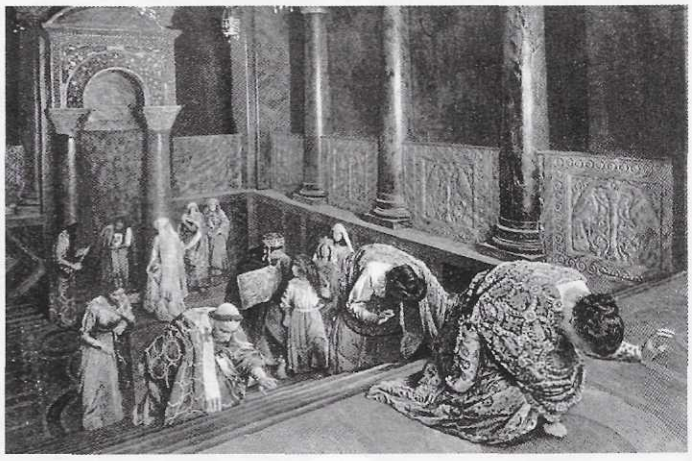

Gülgün Köroğlu

Doç. Dr. Gülgün Köroğlu, konferans öncesinde, konuya ilişkin sorularımızı cevapladı:

➤ *Büyük Saray, Blakhernai Sarayı gibi bilinen sarayların yanı sıra, daha az bilinenler de var. Sadece kaynaklardan tanınan ancak haklarında pek fazla bilgi olmayan saraylar hangileri?*

Kentin içinde ve sur dışında Bizans'a ait birçok sayfiye sarayı ve köşkün varlığını kaynaklar bildirmekte. Ayrıca başka

Roma İmpatorluğu'na 'ikinci başkent' olan Byzantion'un kurucusu I. Konstantinos [altta]. Blakhernai Sarayı'nın ayakta kalabilmiş olan ve Bizans kaynaklarında adı 'Prens Evi' diye geçen merasim köşküne, Osmanlı döneminde 'Tekfur Sarayı' denildi [sağ üstte]. Büyük Saray'da imparatorun huzuruna çıkmaya hazırlanan üst düzey görevliler [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

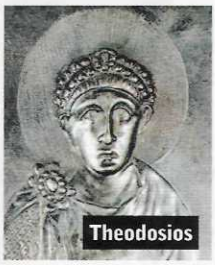

Tekfur Sarayı

Myrelaion Sarayı

Bukoleon Sarayı

şehirlerde de Bizans sarayları olduğu biliniyor.

Örneğin İzmit ve Eskişehir'de... İstanbul içinde de, Bizans soylularının özel sarayları, Şehzadebaşı ile Fatih arasında, yani 10. Bölge ile Cankurtaran-Yenikapı arasında yoğunlaşıyor.

Theodosios

➤ *Bizans imparatorlarının resmî sarayları dışında, özel sarayları da olduğu biliniyor. Bu tür saraylar hakkında ne söylenebilir?.. Bunlar hangi ihtiyaca cevap veriyorlardı?*

Konstantinos sülalesinin özel mülkü olan saray yok; ancak Theodosius'ların birçok sarayı var ve bunlar Fatih ile Cankurtaran-Yenikapı sahilinde kurulmuş özel evler.

Özellikle bu ailenin hanımlarının birçok özel evleri var. Hebdomon (Bakırköy) civarında da, sayfiye sarayları bulunuyor. Bilinen bir özel saray 'Myrelaion Sarayı'; Lale-li'de bulunuyor.

Bu noktada, 4. - 5. Yüzyıl'dan itibaren büyük bir konut var (Soylu Arkadia'nın Evi). Aynı ev daha sonra "Kraterios'un Evi" olmuş olabilir. Romanos Lekapenos bu evi ve arazisini ele geçirir.

Daha eski bir döneme ait rotundonun üzerine, 10. Yüzyıl'da kendi sarayını inşa ettirir. Kısa bir süre sonra da sarayı ve yakınlarındaki kiliseyi manastıra dönüştürür.

Bu sarayların hangi ihtiyaca cevap verdiği sorusu-

Bizans'ın Büyük Sarayı'nın rekonstrüksüyonu [solda] ve Büyük Saray'da yer alan kır görüntüsü mozaiği [üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Büyük Saray'da yer alan bir kır görüntüsü mozaiğinden detay [sağda]. Bizans döneminin en büyük saray komplekslerinden Blakhernia Sarayı'nın bir parçası olan Anemis zindanlarından bir bölüm [altta].

yanıtı bence, Bizans'taki imparator olma geleneğinde yatıyor. Bizans'ta, Osmanlı'da olduğu gibi, saltanat babadan oğula geçmiyor.

Güçlü bir komutan, şartlara göre, tahta geçebiliyor ve Bizans'ta bir soylu sınıfı var. Bu nedenle de, insanların özel mülkleri mevcut... Önemli görevlerde bulunan soylular, kendileri için, kentin güzel manzaralı yerlerinde saraylar inşa ettirmişler.

➤ *Bizans saraylarını Doğu ve Batı uygarlıkları saraylarından farklı kılan özellikler neler?*

Sanıyorum Doğu ile Batı sarayları arasında, çok büyük farklılıklar yok. Her ikisi de etrafı sur duvarlarıyla korunan, sınırları içinde imparatorun her türlü ihtiyaçlarına cevap veren kuruluşlara sahip yapılar bunlar... En kaliteli malzeme ve süslemeler de bu saraylarda...

Tunç Çağı'nda Orta Karadeniz

Kopenhagen Üniversitesi tarafından 2 ve 3 Aralık tarihleri arasında düzenlenecek "İlk Tunç Çağı'nda Mesafeler Arası Değişim ve Etkileşim" konulu çalıştaya İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Mehmet Özsait *[sağda]* ve Yrd. Doç. Dr. Şevket Dönmez ile Ankara Üniversitesi DTCF'den Dr. Vasıf Şahoğlu katılacak...

Çalıştaya Tunç Çağı'nın Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki yerleşmeleri konulu bir bildiri sunacak olan Özsait'e bölgede yürüttüğü araştırmaları sorduk. 1986'da Orta Karadeniz kesiminin Amasya, Samsun, Ordu ve Tokat illerinde arkeolojik yüzey araştırmalarına, arkeolog Nesrin Özsait ile birlikte başladıklarını belirten Mehmet Özsait, 2006'ya kadar araştırmalarını kesintisiz sürdürdüklerini ve pek çok yeni yerleşim yeri saptadıklarını dile getirdi:

"Örneğin 4-5 sezon araştırma yaptığımız Mesudiye'de, arkeoloji literatürüne geçmiş hiçbir şey yok iken, biz burada 75'ten fazla yerleşme yeri ve birkaç nekropol (mezar) ortaya çıkardık."

Pierre Chuvin, Fransız Kültür'de

Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA) tarafından Türkiye Turist Rehberleri Birliği (TUREB) ve Fransız Kültür Merkezi'nin işbirliğiyle düzenlenen konferans dizisi kapsamında, 13 Aralık 2006'da "Ortaçağ Anadolusu'na Çapraz Bakışlar 2006" başlıklı bir konferans düzenlenecek.

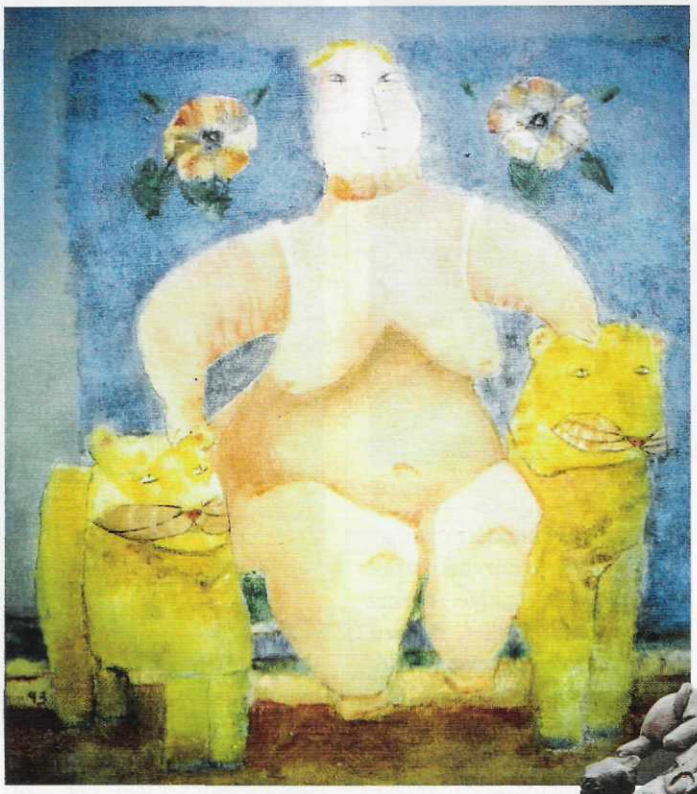
İstanbul Fransız Kültür Merkezi'nde saat 19.00'da gerçekleştirilecek olan 'Kariye Camii mozaik ve fresklerini gösterme biçimleri' başlıklı bu konferansı, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü ve Paris X- Nanterre Üniversitesi Yunan Dili Profesörü Pierre Chuvin sunacak.

Pierre Chuvin

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Türk resminde 'Ana Tanrıça'

Osmanlı Bankası Müzesi'nde 27 Aralık 2006'da, 18.30'da gerçekleştirilecek olan 'Çağlar Boyu Ana Tanrıça ve Türk Resmine Yansımaları' adlı konferansı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nden Doç. Dr. Zühre İndirkaş sunacak.

Binlerce yıldır süregelen Anadolu tarihinde önemli bir yeri bulunan Ana Tanrıça figürü, insanlığın ilk inanç sistemlerinde asal öğe olan kadının doğum, yaşam ve ölüm üzerine egemenliğinin kültleşmiş görünümüdür.

Zühre İndirkaş

Bu inanç, Anadolu'da M.Ö. 4000'lerden Yunan ve Roma dönemlerine kadar varlığını sürdürür. Friglerde 'Kibele' adıyla öne çıkan Ana Tanrıça, başka kültürlerde Artemis, Demeter, Tellus Mater olarak anılır. Doç. Dr. Zühre İndirkaş, tarih boyunca çeşitli sanat ürünlerinde yansıması bulunan Ana Tanrıça'ya ilişkin sorularımızı yanıtladı.

➤ *Ana Tanrıça konusuna ilginiz nasıl başladı?*

Aslında ilk başlarda mitoloji konusu bağlamında ilgilendim. Doçentlik çalışmam sırasında da, Türk resminde Ana Tanrıça'nın çok fazla betimlenmiş olması, dikkatimi çekti.

Zaten arkeoloji kökenli bir sanat tarihçisiyim. Bu nedenle Ana Tanrıça kültünün, başlangıcından çağımıza kadar, sanatsal yansımalarını inceleyen bir çalışma yaptım.

➤ *Bu konuda yayımlanmış bir kitabınız da var sanırım?*

Evet, doçentlik tezi olarak yaptığım çalışma, 'Ana Tanrıçalar, Kybele ve Çağdaş Türk Resmindeki İzdüşümleri' adıyla Kültür Bakanlığı Yayınları'ndan çıktı.

➤ *Türk resminde Ana Tanrıça'nın yorumlanmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Türk resmindeki yorum ilginçtir. Çünkü çıplak çalışma olarak bakarsak Batı'daki nü çalışmalar gibi bir boyut görülmüyor. Türk resmi, minyatür geleneğinden geliyor. Belki de bu noktada Türk insanının anaç yönü resimde yansımasını buluyor. Bunda, üzerinde yaşadığımız topraklarda, örneğin Çatalhöyük gibi arkeolojik yörelerde ortaya çıkan bulguların da belki önemli etkisi bulunmakta. Diğer kültürlere göre, Ana Tanrıça kültünün kendi kültürümüzde daha fazla yerleşmişliği olduğunu söyleyebiliriz.

➤ *Ana Tanrıça betimlemelerini konu edinen hangi Türk ressamlarından bahsedilebilir?*

Can Göknil, Turhan Sılay Rador, Hüsamettin Koçan, Mustafa Pilevneli, Nevra Bozok ve Tomur Atagök, şu anda aklıma gelenler...

Çatalhöyük kazılarında bulunmuş olan bir 'Ana Tanrıça' heykeli [üstte; Tanrıça'nın başı ile sol kolunda tuttuğu hayvan orijinal değil]. **Can Göknil'in 'Ana Tanrıça ve Aslanları'** [solda, en üstte] **ve Nevra Bozok'un 'Trans I' isimli çalışmaları** [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Kütüphane sohbetleri

Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ndeki bir etkinlikte dinleyiciler [sağda]. İstanbul Kültür ve Turizm İl Müdürü Doç. Dr. Ahmet E. Bilgili [altta].

İstanbul Kültür ve Turizm İl Müdürü Doç. Dr. Ahmet E. Bilgili bir açıklama yaparak, kentte birçok kütüphanenin sadece okuma hizmeti sunduğunu, ancak hazırladıkları yeni bir proje ile, kütüphaneleri birer kültürel yaşam merkezi haline getireceklerini açıkladı.

Yazar ve eleştirmen Doğan Hızlan da [altta] 'Beyazıt Konuşmaları' konferansına katılan isimler arasında idi.

Bilgili, her kütüphane ve müze için kültürel etkinliklere yönelik birer üst başlık belirlendiğini, bu kapsamda konferans ve panel türü etkinlikler düzenleneceğini belirterek, "Topkapı Sarayı Müzesi ile İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin de bu etkinlik kervanında yer alacak" dedi.

Bilgili, etkinliklerin her ay belirli günlerde düzenli olarak Beyazıt, Süleymaniye Yazma Eserler, Fatih Millet, Beyazıt İl Halk, Bakırköy ve Pendik kütüphanelerinde gerçekleşeceğini anlattı. "Fatih'teki kütüphanede restorasyon çalışması tamamlanana kadar, buranın etkinlikleri, Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde sürdürülecek" diyen Bilgili, bu etkinlikleri zaman içinde tüm İstanbul kütüphanelerine yaymayı planladıklarını da dile getirdi.

Bilgili, Atatürk Kültür Merkezi ve Sirkeci DÖSİM Kitap Satış Mağazası'nda da yazarlarla okurları buluşturacaklarını açıkladı.

Biz de Ahmet Bilgili'ye, Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde üç yıldır yürütülen 'Beyazıt Konuşmaları'na ilginin ne düzeyde olduğunu sorduk:

"Beyazıt Konuşmaları, kendi dinleyicisini oluşturan bir etkinlik haline geldi. Etkinliklerde, salonun doluluk ortalaması yüzde 80'lerde..."

Bu çalışmalara Topkapı Sarayı Müzesi'nin de çok özel bir etkinlikle katkı sağlayacağını aktaran Bilgili 'Saray Sohbetleri' başlığı altında gerçekleştirilecek etkinliklerin 'saray tadında' olması için, her şeyin planlandığını söyledi.

Sinema ve tarih buluşması

Türsak Vakfı'nın her yıl geleneksel olarak gerçekleştirdiği 'Uluslararası Sinema ve Tarih Buluşması'nın dokuzuncusu, 16-22 Aralık 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilecek.

Ana konusu 'İmparatorluklar' olan buluşma, "İmparatorluklar", "İnsan Hakları" "İmparatorlukların Sinema Belleği / Belgesel Kuşak", "Bir Ülke Sineması: Macaristan", "Fransız Ustalardan", "Bir Ustaya Saygı: Márta Mészáros", "Küresel Dünyadan", "Sinema Tarihi'nde İmparatorluklar" ve "Osmanlı'dan Sinemamıza Yansıyanlar" başlıklı 9 ayrı bölümde sunulacak.

Bu yıl festival bünyesinde ayrıca Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın moderatorlüğünde "İmparatorlukların Akşamı" konulu bir sempozyum da gerçekleştirilecek. Açılışı 16 Aralık 2006'da Lütfü Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı'nda yapılacak buluşmanın film gösterimleri ise, Beyoğlu Alkazar, Cinebonus Kanyon ve Fransız Kültür Merkezi'nde yapılacak.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

'Maşlahlı Kadınların Büyükada Sefası'

Portakal'ın kış müzayedesi

Portakal Sanat ve Kültür Evi, 2006 Kış Müzayedesi'ni 17 Aralık 2006'da Conrad International İstanbul'da saat 15.00'te gerçekleştirecek.

'İstanbullu Hanım'

'Osmanlı Sanat Eserleri, Tablo, Hat, Gümüş ve Tombak Müzayedesi' adı altındaki müzayedede sergilenecek eserler arasında, İbrahim Çallı'nın 'Maşlahlı Kadınların Büyükada Sefası' isimli yağlıboya tablosu ve Fausto Zonaro'nun 'İstanbullu Hanım' isimli tablosu da yer alıyor.

Müzayedeye çıkacak olan eserleri müzayede tarihinden 7 gün önce, 11.00-20.00 saatleri arasında, Portakal Sanat ve Kültür Evi'nde incelemek mümkün olacak.

Simya Galeri'de Osmanlı sanat tarihi

Simya Galeri'de, 4, 11, 18 ve 25 Aralık günlerine denk pazartesi sabahları, saat 11.00-13.00 arasında, Yrd. Doç Tarkan Okçuoğlu tarafından Osmanlı sanat tarihi seminerleri düzenlenecek.

Bu seminerlerde, Fatih'in Batı dünyasına merakını Sultan Bayezid'in yeni kadrosunun nasıl değerlendirdiği; Edirne, Amasya ve İstanbul'daki sanat ve mimarlık hareketleri; Memlûk sanatının Topkapı Sarayı'na yansımaları; Topkapı Sarayı'nda hassa mimarlar ocağı ve ehl-i hiref örgütünün gelişmesi; Hürrem Sultan ve haremin gelişimi; Mimar Sinan'ın hayatı ve ilk yapıtları gibi konular işlenecek.

Ayrıntılı bilgi ve diğer seminerler için: *www.simyagaleri.com*

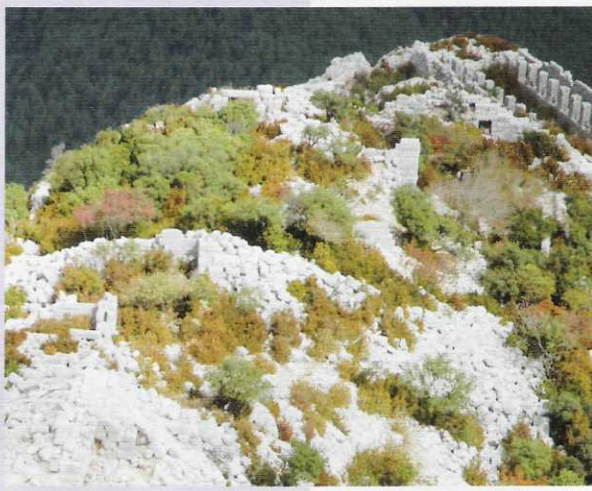
İki konferans

Viyana'daki Avusturya Bilimler Akademisi'nde, 1 ve 2 Aralık günleri, "Bizans Epigramlarının Kültür Tarihindeki Anlamı" konulu uluslararası bir konferans düzenleniyor.

Bizans Araştırmaları Enstitüsü tarafından düzenlenen bu konferansta, Avrupa'nın çeşitli üniversitelerinden 11 biliminsanı konuya ilişkin bildiriler sunacaklar. Akademi'de düzenlenecek ikinci konferans ise, "Toroslar'dan Akdeniz'e Kilikya'da Yeni Arkeolojik, Tarihî ve Coğrafî Araştırmalar" başlığını taşıyor. 11 Aralık 2006'da gerçekleştirilecek bu ikinci konferans ise, İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar *[üstte]* tarafından verilecek.

Konferansta Sayar, 2006 yılında Kilikya Bölge'sinde yürüttüğü yüzey araştırmalarında elde ettiği yeni bulguları anlatacak.

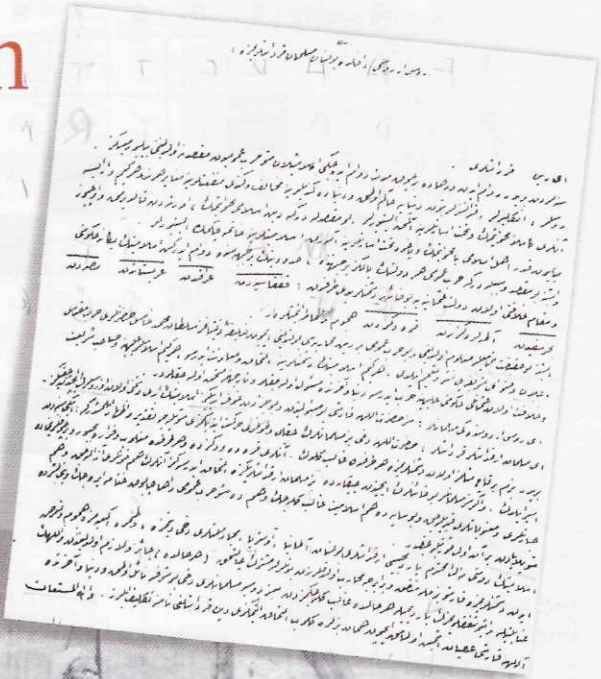
Kilikya bölgesinde yer alan Karasis Yukarı Kale'den bir görüntü [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

'Rus Ordusu dahilinde bulunan Müslüman kardeşlerimize...'

Alman Genelkurmay istihbaratının girişimleriyle, Kafkasya Cephesi'nde, Çarlık Rusya'sı kuvvetleri arasında yer alan Müslümanlara, propaganda bildirileri dağıtılır.

Almanların I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusundan en büyük beklentileri, İngilizlerle işbirliği yapan Çarlık Rusyası'nı arkadan vurarak Almanya karşısındaki gücünü çökertmekti.

Bunun için, Rus işgali altındaki topraklarda yaşayan bütün Müslüman Türklerin ayaklanması isteniyordu.

14 Kasım 1914'te 'Cihad' ilanının arkasından, bir örneğini sayfamızda sunduğumuz tür beyannameler dağıtılarak, Çarlık orduları içindeki Müslümanların Osmanlı kuvvetlerine katılımının sağlanması düşünülmüştü...

Bu propaganda girişiminde, Alman istihbarat mekanizmasının rolü bulunduğunu da, kabul etmek gerekir.

Nitekim metinde, *"Almanya, Avusturya, Macar milletleri dahi, dinimize, vatanımıza, Kâbe'mize hücum ve taarruz eden düşmanlarımıza karşı bizimle müttefik olduklarından, bunlarla müşterek çalışmak caiz ve lâzımdır"* kaydı yer alıyordu.

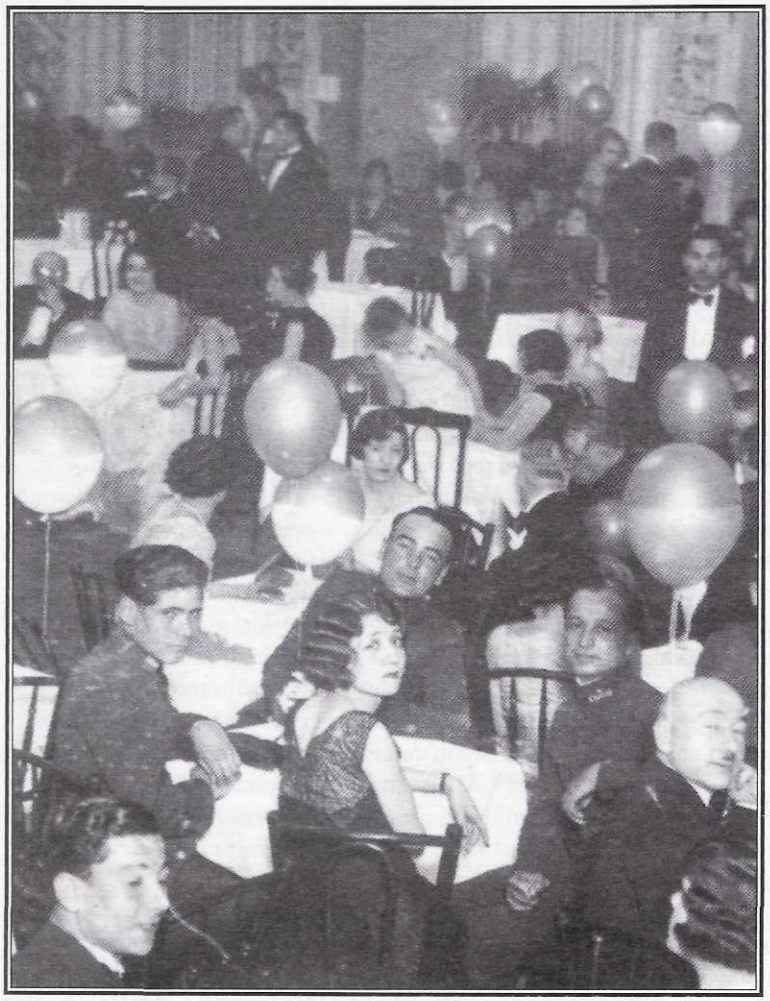
Üzerinde tarih bulunmayan metinde, iki yıldır sağlanan başarılardan bahsediliyor olması, bu bildirinin 1915 sonu ya da 1916 başına ait olduğu kanısını doğuruyor...

Osmanlı'ya 7 ayrı cepheden saldıranların isimleri sayılırken; İngiltere, Fransa ve Rusya dile getiriliyor ve 1915 ortasında İtilâf Devletleri'ne katılan İtalya'dan hiç bahsedilmiyordu. Çünkü Cihad ilanı sırasında İtalya, Alman yanlısı idi... Bildiride, üç yüz milyon Müslüman'ı mahvetmek ya da esir etmek isteyenlerin, Osmanlı devleti aleyhine çalışanların 'nar-ı cehennemde yanacakları' belirtiliyor ve *"Eğer siz Müslümanlar, bu hainlerin içinden çıkar da, biz Müslüman arkadaşlarınıza iltihak ederseniz, onların hem kuvvetleri azalacak hem de cesaret ve maneviyatları kırılacaktır. Bu suretle hem İslâmiyet galip gelecek hem de şu Harb-i Umumî daha çabuk sona erecektir"* deniliyor. ■

1914 Kasım'ında, Osmanlı'nın başkenti İstanbul'da, 'Cihad-ı Ekber' ilan eden fetva okunur [üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Maksim'de yılbaşı

İstanbul'da, ünlü Maksim Gazinosu'nda, 1930'ların başlarından bir yılbaşı gecesi görüntüsü. 1931'de Cumhuriyet gazetesinde çalışmaya başlamış Selâhattin Giz'in objektifinden süzülen gazino görüntüsünde, her yaştan insanlar var. Ayrıca görüntüde, henüz eğlence gecelerine yeni ayak uydurmuş bir 'toyluk' da göze çarpıyor... Ancak 30'lu yılların bir özelliği de, tasarrufu ve 'sermaye' birikimini destekleyen genç Cumhuriyet rejiminin, kimi davranış biçimlerini 'alafranga' müsriflik saymasıdır. Bu anlayış basına da yansır. 2 Ocak 1931 tarihli Son Posta gazetesinde, şu satırlar yer alır: "... Beş bin kişi, dün akşam birbiri üzerine lâakal (en az) onar lira sarf ettiyse, bir gecede şampanya, viski, şarap ve rakıya lâakal 50 bin, fakat belki de 100 bin lira verilmiş demektir. (...) Sonra bu memlekette buhran ve fakirlik var derler!.."

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENM EK HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum